

2/2
Αθως. Μοναχικός βίος & πολιτεύμα

LA CROIX

Revue trimestrielle internationale scientifique de Théologie et de Philologie, publiée avec la collaboration de nombreux spécialistes sous les auspices de Monseigneur DEMETRIOS TH. MAKRIS

DIRECTEUR:

ANTOINE CHATZIS

PROFESSEUR A L'UNIVERSITÉ D'ATHÈNES

FASCICULE I

SEPTEMBRE

1947

SOMMAIRE

1. Mgr. Cyrille Sophtas. Préface . . . . . p. III
2. Monseigneur Eulogios Courilas, professeur à l'Université d'Athènes. "Αθως, μοναχικός βίος και πολιτεύμα." » 1
3. Chrysostomos Bouas Scott. Miscellanea sur le droit canonique. . . . . » 31
4. Nicolaos Chalioris, professeur. Μία συλλογή, εκκλησιαστικών κειμηλίων εν "Υδρα" . . . . . » 56
5. Dr. Jean Panagoroulos. Περί των κωλυμάτων του γάμου e. t. c. . . . . » 63
6. Monseigneur Grégoire. Αιμιλιανός Παπαδημητρίου (né-crologe). . . . . » 69
7. Bulletin critique et bibliographique . . . . . » 70

ATHÈNES - BOSTON

ΒΥ
Κ 324

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000334236

Διορθώσεις παραρτημάτων

- σ. 2, σ. 12 γρ. Λάγρος αντί Νάγρος,
σ. 4, σ. 4 γρ. ἐκκείμενον αντί ἐκχέμισνον,
σ. 8 γρ. Καύμασος ἅ. Καύμασας.
σ. 10 γρ. περί τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης, ἅ. περί τοῦ Ἀλέξ. τύχη
σ. 4, μέσο γρ. ὄρος, ἅ. ὄρος.
σ. 8 κατ. γρ. μήν, ἅ. μή
σ. 5, μέσο γρ. ὠρωτατικόν, ἅ. ὠρωτατικόν.
σ. 6, σ. 4 γρ. ἐν τὸν ἠ' ἰαίονα, ἅ. ἐν τὸν μα'.
σ. 7, σ. 2 γρ. σιαχόνος, ἅ. σιαχόνος.
σ. 9, σ. 6 κατ. γρ. ἀσοτρίψηται, ἅ. ἀσοτρέψηται.
σ. 13, μέσο γρ. 1683, ἅ. 1583.
σ. 19, μέσο γρ. μετὰ τὸ ὑπάρχουσι ἀπόδοι: (βλ. ὑπόμνημα
περὶ τῆς ἀποελεύσεως τῶν τιμῶν δώρων ἐν τῷ ἐργ. κτ. εὐλογου-
δίας τοῦ ἁγ. Γεωργίου (Ἑρμούπολις 1880).
σ. 21, σ. 13 γρ. ἐκ ἀποσώπου, ἅ. ἐκπροσώπου.
σ. 5 κατ. γρ. σιτοσόνων ἅ. σιτολούνων.
σ. 2 κατ. γρ. νηφαλαίω, ἅ. ὑποφραχάϊως.
σ. 22, μέσο γρ. γυμνασία, ἅ. γυμνάσια
σ. 25, μέσο μετὰ τὸ: νῆσον τῶν Νέων, ἀπόδοι. νῦν ἅγιος Εὐστροφίου.
σ. 26, σ. 9 γρ. μμυαίμηλα ἦλοι κώμαρα, ἅ. μμυείμηλα.
σ. 27, σ. 2 γρ. ἦ, ἅ. εἰ.
σ. 28, σ. 10 γρ. τῶν Γλωσσίων, ἅ. καὶ Γλωσσίων.

Α Θ Ω Σ

ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Α'. ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ἡ τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἱστορία εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑτεροσκελής, διότι οἱ τὰ κατ' αὐτὸ ἐξιστορήσαντες ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν μᾶλλον εἰς τὰ κτίσματα καὶ τὰς εὐσεβεῖς περὶ αὐτῶν παραδόσεις. Καὶ ὅμως εἰς τὰ εὐαγγῆ ἰδρύματα τὸ πᾶν εἶναι τὸ ἔμψυχον ὑλικόν, ὃ ἐσωτερικὸς τῶν μοναχῶν βίος, ἥτε γένεσις καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων μονῶν τῆς Αἰγύπτου, Συρίας καὶ Παλαιστίνης οὐδεμία ἄλλη ἀνάμνησις ἐσώθη πλὴν «τῆς κατ' Αἴγυπτον ἱστορίας τῶν μοναχῶν» τοῦ Παλλαδίου καὶ τοῦ Ρουφίνου καὶ τῶν βίων τῶν δσίων, ἐξ ὧν θαυμάζομεν αὐτοὺς ὡς ὑπερανθρώπους. Ὅτε οἱ βάρβαροι κατέκτησαν τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ οἱ εἰκονομάχοι ἐξώκισαν ἐκ τῶν πόλεων τοὺς μοναχοὺς, τότε οὗτοι καταφυγόντες εἰς τὸν Ἄθω μετεφύτευσαν τὰ συστήματα αὐτῶν. Ἡ ἱστορία ὀλοκλήρου χιλιετηρίδος θὰ δείξῃ ἡμῖν τὴν ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Πῶς συνεβιβάσθη ἡ αὐστηρὰ ἀσκησις, ὁ μυστικισμὸς καὶ ἡ ἀνατολικὴ μονοτονία πρὸς τὸ ἀεὶ πρὸς μεταβολὰς ὄρον ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐπὶ τῆς πολυσχιδοῦς καὶ ποικιλομόρφου ὠραίας φύσεως τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ ταῦτα ἡ ἱστορία τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἄνευ τῆς ἱστορίας τῶν μοναχῶν εἶναι σῶμα ἄνευ ψυχῆς· διότι πῶς θὰ κατανοήσωμεν τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα, ἐὰν δὲν εἰσδύσωμεν εἰς τὰ προκαλέσαντα αὐτὰ αἷτια; ἡ ἴδρυσις π.χ. τῆς Μεγίστης Λαύρας εἰς αὐτὴν τὴν ἔρημον τοῦ Ἄθω εἶναι μέγα γεγονός, τὰ αἷτια ὅμως δὲν εἶναι ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος μετὰ τοῦ Φωκᾶ, οἱ κτίτορες αὐτῆς, ἀλλ' ὁ ἐπαπειλῶν τὴν διάλυσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου κίνδυνος, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἱστοριογράφων διέγνω. Τὰς διαφορὰς τῶν μοναχῶν τάσεις καὶ ῥοπὰς διαγινώσκοντες, ἐξηγούμεθα τὴν γένεσιν τοῦ ἀσκητικοῦ καὶ κελιωτικοῦ βίου, παρακολουθοῦντες δ' αὐτοὺς ἐντὸς τῆς μονῆς ἐν τῷ πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς ἀγῶνι θὰ συναντήσωμεν εἰς τοὺς λιποψυχοῦντας τὰς παρεκβάσεις, αἷτινες ἐδημιούργησαν τὸν ἰδιόρρυθμον βίον, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς μεταβαλλομένους ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου εἰς γεωπόνους, ἡσατογράφους καὶ καλλιτέχνας. Οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ παρὸν καθεστῶς ἐν τῷ Ἄθῳ, ὅπερ πρόκειται νὰ ἐξιστορήσωμεν.

1. Ὁ Ἄθως μετονομάζεται Ἁγιον Ὁρος. Τὴν προσωνυμίαν ταύτην δικαίως ὁ λαὸς ἀπέδωκεν ἐνωρὶς εἰς τὸν Ἄθω ὡς εἰς χῶρον ἱερὸν

καὶ ἐνδιαίτημα ἀγιότητος. Ἡ ὄνομασία αὕτη ἀναφέρεται ἤδη ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐν Τεβεριουπόλει μαρτύρων (Migne ΕΠ 126, 209): «καταλαμβάνει τὸ πάλαι μὲν ἱερὸν, νῦν δὲ Ἅγιον Ὄρος λεγόμενον». Ἐν πολλοῖς μαρτυρεῖται ὅτι ἐπὶ Βυζαντινῶν τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν «ἱερά ὄρη» διετήρησαν τὸ ὄνομα τῆς ἱερότητος καὶ ἀπεκλήθησαν «ἅγια» προορισθέντα καὶ ἀφιερωθέντα ὡς κατοικητήριον ἱερῶν καὶ ἐμπνευσμένων ἀνδρῶν, τῶν ἀσκητῶν. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὴν ἀγιολογίαν: Π. χ. ὁ ἅγιος Νικόλαος κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ Ποσειδῶνος, οἱ ἅγιοι Ἀνάγγυροι τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἡ Θεοτόκος τῆς Ρέας, ὁ προφ. Ἡλίας τοῦ Ἀπόλλωνος κ.ο.κ. Ὅτε κατὰ τὸν 1ῶ αἰῶνα οἱ τοῦ Σινᾶ καὶ Ραϊθῶ ὄσιοι ἀποδυσπετοῦντες ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων κατέφυγον εἰς τὸ ὄρος Λάτμον, τοῦτο μεταβαπτίζεται εἰς Πάτρος «ἅτε πολλοὺς ἔχον τῷ τότε θεῷ γνησίους θεράποντας καὶ τὴν ἐν πνεύματι τελούντας λατρείαν». Τοῦτο δὲ κοινῶς ἐλέγετο «τὸ κατ' Ἐφῆσον Ἅγιον Ὄρος» (Θεοφάνους συνεχισταί, Βόνν. σ. 180). Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς χρονογράφοις καὶ συναξαρισταῖς ἱερὸν ὄρος λέγεται καὶ τὸ ἐν τῇ Θρακικῇ παραλία Γάνος, περὶ οὗ Φιλόθεος ὁ Πατριάρχης ἐν ἐγκωμίῳ εἰς Γρηγ. Παλαμᾶν λέγει: «μονασταῖς ἀνειμένον ἀνδράσιν ἐστὶ θαυμαστοῖς τε καὶ τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι καλῶς» (ἐκδ. Ἱεροσ. σ. θ'). «Ἱερὸν Ὄρος», ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖδος Συνέσιος, παρὰ τὰς Αἰγυπτιακὰς Θήβας (Περὶ προνοίας Α', ς'). Οὕτω καὶ ὁ Ἄθως ἱερὸν Ὄρος ὑπάρχον κατείδωλον παρὰ τοῖς Πελαγοῖς (πρβλ. Ζεὺς Ἀθῆος καὶ «Διοσκουριάς κωμόπολις ἐν Ἄθῳ, ἐν ἧ καὶ ἱερὸν Διοσκούριον περίπτερον» Στεφ. Βυζ.) μετωνομάσθη Ἅγιον Ὄρος. Εἰς τὸν Ἄθωνα μεταξὺ τῶν ἀναφερομένων ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ ἐξῆς πέντε πόλεων ὑπῆρχον καὶ αἱ Κλειωναὶ παρὰ τὴν μονὴν Ξηροποτάμου. Εἶναι δὲ λίαν περιέργον τὸ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ (ἐν Στράβωνι Β', σ. 165) ἀναφερόμενον: «Ἔοικεν εἶναι (τὴν Βέμβιναν) τὸ νῦν Βερβάλι καλούμενον κωμύδιον Κλεωνῶν πλησίον κείμενον καὶ κώμην ἐτέρας κχλουμένης Ἅγιον Ὄρος, διὰ τὴν αὐτὴν ἰσως αἰτίαν, δι' ἣν καὶ Πλίνιος ἱερὰν προσηγόρευσε τὴν Βέμβιναν». Ἁγιονόρι, χωρίον τῆς Κορινθίας κατ. 364, καὶ ἐπιτοπίως (ἀλβανιστὶ) Ἀϊνόρι μία τῶν 4 κλεισωρειῶν τῶν Δερβενακίων, βουνὸν ὑψοούμενον περὶ τὰ 1000 μ. ἀποτόμως καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἔχον μεσαιων. φρούριον, καὶ ἐπὶ τῶν κλιτύων του πάμπολλα βυζ. ναῦδρια 80 ἄλλοτε, νῦν 15 ἔρειπια, δύο μόνον λειτουργοῦνται τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καὶ ἁγ. Ἀθανασίου ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομα: ὄθεν καὶ τὸ χρονικὸν τοῦ Μωρέως τὸν ΙΓ'—ΙΔ' αἰῶνα: ἄρχισαν νὰ ἔρχονται μικροὶ τε καὶ μεγάλοι ἀπὸ τὸ μέρος Δαμαλᾶ καὶ μέχρι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος Βαρδ. Καταστ. Δράμ. σ. 232—234. Κλειωναὶ καὶ ἐν ἁγ. Ὄρει πόλεις ἀποικοὶ αἱ ὁποῖαι καὶ ἠθέλησαν νὰ ὀνομάσῃσι τὸ ὄρος τῆς μητροπόλεως τῶν ἁγ. Ὄρος.

2. Οἱ πρόδρομοι τῶν ἀσκητῶν. Ἀξιοσημεῖωτα εἶναι καὶ ὅσα

αὐτὸς οὗτος ὁ Στράβων γράφει περὶ τῶν θαυμασίων τοῦ Ἄθω. «Ἔστι δὲ ὁ Ἄθως ὄρος ὑψηλὸν καὶ μαστροειδές, ὥστε τοὺς ἐν ταῖς κορυφαῖς ἤδη ἀνίσχοντος ἡλίου κάμνειν ἀροῦντας, ἠνίκα ἀλεκτοροφωνίας ἀρχὴ παρὰ τοῖς τὴν ἀκτὴν οἰκοῦσιν. Ὁ Humwold ἔχει ἀντίρρησην εἰς τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἐξήτασεν ἐπιτοπίως τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ Ἄθωνος (βλ. Βάλβη, Γεωγραφία, τόμ. Γ', σ. 138 μεταφρ. Κούμα). Ἐν δὲ τῇ ἀκτῇ ταύτῃ Θάμυρις ὁ Θραῦξ ἐβασίλευσε τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων γεγονώς, ὧν καὶ Ὀρφεύς, ἐνταῦθα καὶ διῶρυξ δεικνύται ἢ περὶ τὴν Ἀκανθον, καθ' ἣν ὁ Ξέρξης τὸν Ἄθω διορύξει λέγεται καὶ διαγαγεῖν ἐκ τοῦ Στρουμονικοῦ κόλπου διὰ τοῦ ἰσθμοῦ, δεξάμενος τὴν θάλασσαν εἰς τὴν διῶρυγα....» (Ζ', 35). Ὡστε πρὸ Χριστοῦ ἔτι ἄνδρες ἱεροὶ καὶ ἔνθους, οἱ τοὺς ὄρφικοὺς ἀποτελοῦντες θιάσους, ἐνδιέτριβον ἐπὶ τοῦ Ἄθω· οἱ πρόδρομοι τῶν χριστιανῶν ἀσκητῶν, ὄρθιοι ἐξεγειρόμενοι, ἔβλεπον τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον πολὺ πρὸ τῶν κοινῶν θνητῶν καὶ ἀνέμελλον τοὺς ὕμνους πρὸς τὸν φωτοδότην Θεόν, ὅπως ὁ σύγχρονος ἀσκητὴς ὄρθρου βαθεὸς ψάλλει τὸ «ἐκ νυκτὸς ὄρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σὲ ὁ Θεός· διότι φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς». Τὴν ἐν χρόνοις χριστιανικοῖς ἀκμὴν τοῦ Ἄθω προεφοιβάσθη καὶ ὁ διάσημος ἐκεῖνος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἀρχιτέκτων, ὡς διηγείται ὁ Πλούταρχος: «ὑπερβαλέσθαι δὲ τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὴν δαπάνην, ἐπόθησε μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στασικράτην (Δεινοκράτην κατὰ Στράβωνα), μεγαλουργίαν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελόμενον· οὗτος γὰρ αὐτὸ πρότερον ἐντυχὼν ἔφη τῶν ὄρων μάλιστα τὸν θράκιον Ἄθων διατύπωσιν ἀνδρείκελον δέχεσθαι καὶ διαμόρφωσιν. Ἄν οὖν κελεύῃ μονιμώτατον ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξεργάσεσθαι τὸν Ἄθω, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνοντα μυριάνδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδοντα ποταμοῦ ρεῦμα δαψιλές εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος» (ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου 72, 705). Παραστατικώτερον γράφει περὶ τῆς παραδόσεως ταύτης ὁ Πλούταρχος γράφει ἀλλαχοῦ: «ἐν δ' οὖν τοῖς ἄλλοις τεχνίταις καὶ Στασικράτης ἦν ἀρχιτέκτων, οὐδὲν ἀνθηρὸν οὐδ' ἠδὺ καὶ πιθανὸν τῇ ὕψει διώκων, ἀλλὰ καὶ χειρὶ μεγαλουργῶ καὶ διαθέσει χορηγίας βασιλικῆς οὐκ ἀπεδεούση χρώμενος. Οὗτος ἀναβάς πρὸς Α. ἐμέμεφετο τὰς γραφομένας εἰκόνας αὐτοῦ καὶ πλαττομένας καὶ γλυφομένας ὡς ἔργα δειλῶν καὶ ἀγεννῶν τεχνιτῶν «ἐγὼ δ' εἶπεν εἰς ἄφθαρτον, ὦ βασιλεῦ, καὶ ζῶσαν ὕλην καὶ ρίζας ἔχουσιν αἰδίου καὶ βάρους ἀκίνητον καὶ ἀσάλευτον ἔγνωκα σου τὴν ὁμοιότητα καταθέσθαι τοῦ σώματος· ὁ γὰρ Θράκιος Ἄθως, ἢ μέγιστος αὐτὸς αὐτοῦ καὶ περιφανέστατος ἐξανέστηκεν, ἔχων ἑαυτῷ σύμμετρα πλάτη καὶ ὕψη καὶ μέλη καὶ ἄρθρα καὶ διαστήματα μορφοειδῆ δύναται κατεργασθεῖς καὶ σχηματισθεῖς,

1x
 10
 11ης 15

εἰκὼν Ἀλεξάνδρου καλεῖσθαι καὶ εἶναι, ταῖς μὲν βάσειν ἄπτομένου τῆς θαλάσσης, τῶν δὲ χειρῶν τῇ μὲν ἐναγκαλιζομένου καὶ φέροντος ἐνοικουμένην μυριάνδρον, τῇ δὲ δεξιᾷ ποταμὸν ἀέναον ἐκ φιάλης σπένδοντος εἰς τὴν θάλασσαν ἐκφεύμενον χρυσὸν δὲ καὶ χαλκὸν καὶ ἔλεφαντα καὶ ξύλα καὶ βαφάς, ἐκμαγεῖα μικρὰ καὶ ὠνητά, καὶ κλεπτόμενα καὶ συγχέομενα καταβάλλωμεν» ταῦτ' ἀκούσας Ἀ. τὸ μὲν φρόνημα τοῦ τεχνίτου καὶ τὸ θάρσος ἀγασθεῖς ἐπήνεσεν «ἔα δὲ κατὰ χώραν, ἔφη, τὸν Ἄθω μένειν ἄρκει γὰρ ἐνὸς βασιλέως ἐνυβρίσαντος εἶναι μνημεῖον, ἐμὲ δὲ Καύκασος δείξει καὶ τὰ Ἡμωδὰ καὶ Τάναϊς καὶ τὸ Κάσπιον πέλαγος· αὐταὶ τῶν ἐμῶν ἔργων εἰκόνες» (περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τύχη ἢ ἀρετῆς Β', 335 C). Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις κατευθύνων ταχὺ τὸ βῆμα αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς διενοεῖτο νὰ συζεύξη τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας, «ταῦτα μὲν οὖν παρητήσατο, πολλῶ δὲ ἀτοπώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφίζόμενος τότε καὶ συμμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν». Τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐπραγματοποίησεν ὁ μεγαλοπράγμων τοῦ Φιλίππου υἱὸς, ἔφερεν εἰς πέρας ἢ τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν εὐλάβεια ἐγκαθιδρύσασα ἐν τῷ ὄρει μυριάνδρον μοναχικὴν πόλιν, ἀφ' ἧς ῥέουσιν ὄντως διὰ τῶν αἰῶνων «ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος». Ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων τὸ διορατικὸν βλέμμα ἢ σπουδαιότης αὐτοῦ οὐδὲν διέφυγε· διότι «φροντιστηρίῳ τῷ Ἄθω ἐχρῶντο», κατὰ Φιλοστράτον. Οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες ὠνόμαζον «σκοπίας θεῶν» τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς καὶ τοὺς κατοπτευτηρίους τόπους.

12

Οὐρεῖαι τε σκοπιαὶ θεῶν νιφόβολον τ' ἄρος ἱερόν. (Εὐριπ. Φοῖν. 233) ἀνήρχοντο πολλάκις εἰς τὴν οὐρανογείτονα τοῦ Ἄθω κορυφὴν καὶ προσκυνοῦντες τὸν ἐκεῖ ἀνυψούμενον χρυσελεφάντινον Δία κατώπτευον τὸ ἔκπαγλον τῆς φύσεως μεγαλεῖον καὶ δι' αὐτῆς συνελάμβανον τὴν ὑπερφύα περὶ τοῦ θείου γνῶσιν καὶ ἐθεηγόρουσαν ὡς χριστιανοὶ κήρυκες. Τὸ ἑξαίσιον ἐκεῖνο ἄγαλμα ἀντικατέστησεν ἤδη ὁ μεταμορφωθείς θεὸς καὶ Σωτὴρ τοῦ κόσμου καὶ τοὺς φιλοσόφους οἱ θεοφορούμενοι ἀσκηταί.

1v

Ἄξια ἀναγνώσεως εἶναι καὶ τὰ παρὰ Φιλοστράτῳ ἀπαντῶντα, ὅστις παρενέει καὶ τὸν Ἄθω ἐν ταῖς ἐναερίοις πτήσεσι τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ἀπολλωνίου. Οὗτος δηλ. παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ συνεκδήμου Δάμιδος ἐρωτᾷ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Καυκάσου ἱπτάμενος: «Ἔχεις οὖν εἰπεῖν, ὦ Δάμι, ὅτι ξυνῆκας τοῦ θείου βαδίζων ἀγχοῦ τοῦ οὐρανοῦ;

Οὐδὲν, ἔφη καὶ μὴ ἐχρῆν γ' εἰπεῖν ἐπὶ μηχανῆς τηλικαύτης καὶ θείας οὕτως ἐστηκότα περὶ τε τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ὧν γὰρ καὶ ῥάβδῳ ἴσως ἢ γῆ ψάσειν προσεστηκῶς τῷ οὐρανῷ τούτῳ. Ἄχθες, ἔφη, περὶ τοῦ θείου ἐγίνωσκον, γινώσκω καὶ τήμερον, καὶ οὐπω μοι ἑτέρα προσέπεσε περὶ αὐτοῦ δόξα· οὐκοῦν, ἔφη, ὦ Δάμι, κάτω τυγχάνεις ὧν ἔτι καὶ οὐδὲν παρὰ τοῦ ὕψους εἰληφας, ἀπέχεις τε τοῦ οὐρανοῦ ὀπόσον χθὲς καὶ εἰκότως σε ἠρόμην, ἃ ἐν ἀρχῇ· οὐ γὰρ ὦν γελοῖως ἐρωτᾶσθαι, καὶ μὴν, ἔφη, καταδήσεσθαί γε σφώτερος ὦμην ἀκούων, Ἀπολλώνιε, τὸν μὲν Κλαζομένιον Ἀναξαγόραν

ἀπὸ τοῦ κατὰ Ἰωνίαν Μίμαντος ἐπεσκέφθαι τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ Θαλήν τε τὸν Μιλῆσιον ἀπὸ τῆς προσοίκου Μυκάλης· λέγονται δὲ καὶ τῷ Παγγαίῳ ἐνιοὶ φροντιστηρίῳ χρῆσασθαι καὶ ἕτεροι τῷ Ἄθῳ· ἐγὼ δὲ μέγιστον τούτων ἀνελθὼν ὕψος οὐδὲν σφώτερος ἑαυτοῦ καταθήσομαι. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι, ἔφη· αἱ γὰρ τοιάδε περιωπὴ γλαυκώτερον μὲν τὸν οὐρανὸν ἀποφαίνουσι καὶ μείζους τοὺς ἀστέρας καὶ τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα ἐκ νυκτός, ἃ καὶ ποιμήσιν ἤδη καὶ αἰπόλοις ἐστὶ δῆλα· ἔπη δὲ τὸ θεῖον ἐπιμελεῖται τοῦ ἀνθρωπείου γένους καὶ ἔπη χαίρει ὑπ' αὐτοῦ θεραπευόμενον, ὃ τι τ' ἀρετῇ καὶ ὃ τι δικαιοσύνη τε καὶ σωφροσύνη οὗτ' Ἄθως ἐκδείξει τοῖς ἀνελθοῦσιν οὗτ' ὁ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ποιητῶν Ὀλυμπος, εἰμὴ διορώη αὐτὰ ἢ ψυχῇ, ἦν, εἰ καθαρὰ καὶ ἀκήρατος αὐτῶν ἅπτοιτο πολλῷ μείζον ἔγωγ' ἂν φαίην ἄττειν τουτουῖ τοῦ Κακάου» (Τὰ εἰς Ἀπολλώνιον Τυανέα I, V 2-3).

3. **Ἡ κατίσχυσις τοῦ τῆς ἁγιωσύνης ὀνόματος.** Καὶ εἶχον μὲν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὴν προσωνυμίαν ταύτην καὶ ἄλλα ὄρη, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὑπερίσχυσεν, εἰμὴ μόνον παροδικῶς. Ἐν τῷ Ἄθῳ ὅμως τὸ ὄνομα ἐπεβλήθη πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὀργανωμένου μοναστηριακοῦ βίου ἕνεκα τῆς περιβοήτου φήμης τῶν προηγηθέντων ἐν αὐτῷ ὄσιων ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ ζ' αἰῶνος (ἴσως καὶ πρωϊμώτερον) καὶ σώζεται μέχρι σήμερον ἀπαραμείωτον. Ἐν ἔγγραφῳ τοῦ 993, δι' οὗ ὁ Πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους παραχωρεῖ εἰς τὸν Λαυριώτην ἅγιον Ἀθανάσιον τόπους περὶ τὸν Πλατὺν (λιμένα πρὸς τὴν Ἰερισσόν), διὰ πρώτην φορὰν (λέγει ὁ Κοσμᾶς σ. 38) ἀναγιγνώσκωμεν «**τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου Ὄρους τοῦ Ἄθωνος**». Εἰς πρωταρχικὸν ὅμως ἔγγραφον τοῦ 985 ἀνεῦρον τὴν φράσιν «**ἵνα διωχθῆ παρ' ἡμῶν καὶ ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου Ὄρους**» («Ἀθωῖτις Στιοᾶ» 5, 10). Ἐφεξῆς ἐν τῇ Διατυπώσει τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (περὶ τὸ 1000, παρὰ Meyer σ. 127, 21), εἰς ἔγγραφον περὶ τοῦ Μονοξολίτου τοῦ 999, τοῦ Ρωσικοῦ τοῦ 1030 κ.τ.λ. εὐρίσκομεν καθιερωμένην πλέον τὴν τριαύτην προσωνυμίαν, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ Τυπικῷ τοῦ Μονομάχου (Meyer 153, 1 «**Οἱ μοναχοὶ τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους**»). Ἐξηγεῖται δὲ σαφῶς ὁ μαθητὴς καὶ βιογράφος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου γράφων: «**Ὄρος τοῦτο, ὃ καὶ Ἄθῳ (γρ. Ἄθως) καὶ ἅγιον διωνύμως ὠνόμασται, νικᾷ δὲ μᾶλλον ἅγιον λέγεσθαι εἴτε ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ καλῶς ἀσκουμένων ταύτην λαχόν τὴν ἐπωνυμίαν, εἴτε καὶ ἀπὸ τῆς εὐκрасίας καὶ τῆς τοῦ τόπου θέσεως, ὡς δὴ τὰ μεγάλα καὶ αὐτοῦ τοῖς ἀσκηταῖς πρὸς ἁγιασμὸν συναίρεσθαι δυναμένου...** (ἔκδ. Ποιμαλόβσκη σ. 15, 7)». Τοσοῦτον δὲ ἐπεβλήθη τὸ ὄνομα τοῦτο, ὥστε ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γραμματικὸς γράφει περὶ τὸ τέλος τοῦ ια' αἰῶνος: «**Τὸ γὰρ ἅγιον Ὄρος φερωνύμως φέρει τὴν ἐπωνυμίαν καὶ θεοῦ εὕρημά ἐστι πρὸς κατοίκησιν ἁγίων ἀνδρῶν**» (Meyer 175, 20). Παρὰ ταῦτα ἔχομεν καὶ τὴν ἐπίσημον τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου μαρτυρίαν: «**Ἐπὶ τούτοις καὶ αἱ ἐν τῷ Ἄθῳ, ὃ καὶ ἅγιον Ὄρος καλεῖται, θείαι**

μοναὶ καὶ ὄσαι... ὡς καὶ ἀριθμεῖσθαι εὐκουν ἔμοι γε ῥάδιον...» (ἐκδοσις Heisenberg σ. 288).

171

4. Ἀρχὴ τοῦ μοναστικῆς βίου ἐν Ἄθω. Οἱ πρῶτοι ἀσκηταί. Εἰς τὸν μβ' καὶ μβ' κανόνα τῆς Ἁ' οἰκουμενικῆς συνόδου (680) ἀναφέρεται ὅτι πολλοὶ κληρικοὶ «προφάσει βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἢ ἄλλως πῶς ἐκ περιστάσεως μετανάσται ἐγένοντο». Οὗτοι ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ ἐντέλλονται, ὅπως ἐπανακάμψωσιν εἰς τὸς ἐαυτῶν ἐπορχίους, οἱ δὲ ἐρημίται οἵτινες «μελανειμονοῦσι καὶ τὰς κεφαλὰς κομῶντες περιάγουσι τὰς πόλεις μεταξὺ ἀνδρῶν λαϊκῶν καὶ γυναικῶν ἀναστρέφόμενοι» νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς μονάς, εἰ δ' ἄλλως νὰ ἀπελαύνωνται εἰς τόπους ἐρημικούς. Αἱ ἐπιδρομαὶ εἶναι αἱ τῶν Βουλγῶρων, Οὐνῶν, Σλάβων, Ἀβάρων καὶ λοιπῶν, οἵτινες τότε κατέκλυσαν τὴν Ἰλλυρίαν, Θράκην καὶ Μακεδονίαν, διεισδύσαντες μέχρι Θεσσαλίας καὶ αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Ἐξ ἀνατολῶν δὲ Τοῦρκοι καὶ Ἄρσβες, οἱ λεγόμενοι Ἀγαρηνοὶ, Σαρακηνοὶ καὶ Ἀχαιμενίδαι, εἶχον κατακτῆσει μετὰ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην. Ἐντεῦθεν οἱ κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ κατέφευγον εἰς τὰς μεγάλας καὶ ὀχυρὰς πόλεις καὶ δὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Θεσσαλονίκην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου φαίνεται ὅτι τολμηροὶ ἀσκηταὶ εἰσέδυσαν εἰς τὸν Ἄθω. Πηγὴ διὰ δευτέρας χειρὸς ἐκ τοῦ Θεοδώρητου ἀντλοῦσα γράφει: «Κατ' ἐξαιρετὸν ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 571' ὁ καλὶφης διήρπασε τὴν Παλαιστίνην, Αἴγυπτον, Μεσοποταμίαν, Ἱερουσαλήμ, Ἀντιόχειαν καὶ Ἀλεξάνδρειαν κατερήμωναν οἱ Σαρακηνοὶ τὰ μοναστήρια καὶ ἡσυχαστήρια... συνέρρεον πανσκευῆ τὰ πλήθη τῶν ἀσκητῶν εἰς τὸ τοῦ Ἄθωνος ὄρος, λιμένα τῆς εἰρήνης καὶ τὰ τῆς ἡσυχίας μνημεῖα διεσώθησαν, ἕως εἶχον εἰρήνην τὰ βάρβαρα ἔθνη τῆς μεσογειοῦ ἀρκτῶας Εὐρώπης, ἀλλ' ὅτε τὸ γένος τῶν Ὀστρογότθων ὤρμησε κατὰ τῆς Μακεδονίας ὑπέστη μεγάλην φθοράν». (Διον. Πίστη, Περιγραφή τοῦ ἀγίου Ὄρους σ. 44). Τότε ἐγκατεστάθησαν ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τῆς Αἴγυπτου μοναχοὶ ὁ ἐρημίτης Ἰωάννης μετὰ τῶν 99 πατέρων, ἐορταζομένων τῇ 7 Ὀκτωβρίου (Δουκάκης Συναξ. 104) ὀνομάζετο ὡς ἐκ τούτου **Ξένος** (βλ. Hipp. Delehay, Deux typica byzantins κτλ. Bruxelles 1921, σ.188—96). Ἐκ τούτων ὀρμώμενος καὶ ὁ Louis Petit ἐδημοσίευσεν (ἀν. ἔτους ἐκδόσεως) τὸν βίον: Saint Jean Xénos ou l' ermite d' après son autobiographie, τύποις de Jules de Méester et fils, Wetterer, Belgique λέγει ὅτι ἐξῆ κατὰ τὸν XI αἰῶνα, σ. 9. Ἀλλὰ καὶ ἐν Κρήτῃ (Ἡράκλειον) 1879 ἐξεδόθη ὁ βίος μετὰ τῆς ἀκολουθίας. Ἀλλὰ ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας οἱ φιλέρημοι ἀσκηταὶ προσήρχοντο ἀραιῶς καὶ μεμονωμένοι εἰς τὸν Ἄθω. Ἴσως δὲ αὐτοὶ μετέδωκαν καὶ τὴν ὀνομασίαν, διότι Ἅγιον Ὄρος ἔκαλεῖτο κατὰ Ζωσιμῶν Ἐσφιγμενίτην τὸ Θαβώριον τῆς Παλαιστίνης (Ἡμερολ. Φήμε, Α', 1886, σ. 90). Ἦτο πράγματι καὶ φύσει καὶ θέσει ὁ Ἄθω, ὁ ἀπὸ

τοσοῦτων χρόνων ἐγκαταλείμμενος, ἄγριος καὶ ἀπρόσιτος, μεστὸς θηρίων ἀγρίων καὶ ἀδιάβατος. Ἄλλὰ τὰ δυσχερῆ ταῦτα ἐπέτεινεν ἐπὶ πλέον καὶ ὁ ἐκ τῆς βαρβαρικῆς πειρατείας κίνδυνος. Εἷς μόνος ἀσκητής, Πέτρος ὁ Ἀθωνίτης, κατὰ παράδοσιν οὐχὶ ἀπρόσβλητον, ἀναφέρεται ὅτι διεβίωσε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς τὴν βραχὴν ἐκείνην ἔρημον.

δ. Πέτρος ὁ Ἀθωνίτης. Ἡ τοῦ περιβάλλοντος ἀγριότης καὶ ἡ τελεία μόνωσις μετεμόρφωσε καὶ τούτου τὴν ὕψιν εἰς ἀπίστευτον ἀγριότητα. Καὶ παρίσταται ὁ ὅσιος οὗτος τὸν μὲν πώγωνα καθειμένον μέχρι ποδῶν, τὸ δὲ σῶμα τριχώδης καὶ λάσιος δίκην Σειληνοῦ. Δικαίως εἶπέ τις ὅτι «**ἢ ἐν Ἀθῶ φύσις εἶχε παρθενωθῆ αὐδὶς ἐκ τῆς ἐρημώσεως καὶ ἐθεωρεῖτο κατάλληλος διὰ θηρία μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους**». (Κοσμάς). Καὶ ὅμως ὁ ὅσιος μεταξὺ τῶν θηρίων ἔζησε 53 ὁλόκληρα ἔτη καὶ οὐδένα ἀνθρώπων εἶδεν. Ὁ βίος αὐτοῦ, ὡς παρεδόθη ἡμῖν, εἶναι ἀντιγραφή τοῦ βίου τοῦ Αἰγυπτίου ἀσκητοῦ Ὀνουφρίου, μεθ' οὗ πανομοιοτύπως παρίσταται καὶ ἐν εἰκόσιν. Ἡ μόνη σχεδὸν προσθήκη εἶναι ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ Πέτρου ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ Σαμαρᾶ (ἐν Ἀραβίᾳ) ἔνθα ὡς σχολάριος ἦτοι στρατηγὸς εἶχε καταδικασθῆ ὑπὸ τῶν αἰχμαλωτισάντων αὐτὸν Ἀράβων. Καὶ αὕτη γίνεται διὰ θαύματος τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅστις μάλιστα διέταξε αὐτὸν νὰ μεταβῆ εἰς Ῥώμην νὰ καρῆ μονοχὸς ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον. Ἄλλὰ τὸ θαῦμα τοῦτο ἀπαντᾶται προγενεστέρως ἐν τοῖς θαύμασι τοῦ Ἀγίου Νικολάου χωρὶς νὰ γένηται αὐτόθι λόγος περὶ τοῦ Πέτρου. Ὁ βίος τοῦ Ὀνουφρίου καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐπιφορτίζονται ὑπὸ λεπτομερειῶν τινῶν περὶ Ἄθω καὶ τῆς ἐντεῦθεν μετακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Πέτρου εἰς τὴν ἐν Ἀθῶ μονὴν τοῦ Κλήμεντος (νῦν τῶν Ἰβήρων) καὶ ἔπειτα εἰς Θράκην. Οἱ βιογράφοι εἶναι δύο Νικόλαος Σιναΐτης πρεσβύτερος καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Πρῶτος ἔγραψεν ὁ Νικόλαος κατὰ 1—2 αἰῶνας πρὸ τοῦ Παλαμᾶ εἰς δημώδη μᾶλλον ἔκδοσιν, εἶτα ὁ εἰς τὰ αὐτὰ σχεδὸν μέρη ἐγκατοβιώσας Παλαμᾶς ἐν εἴδει ἐγκωμίου, ὅστις καὶ παρήλιπε πολλὰ τὰ ἀνακόλουθα. Ὁ Νικόλαος διατείνεται ὅτι ἐγένετο «**αὐτήκοος καὶ αὐτόπτης**» (σελ. 34), ἐπιλαθόμενος ὅτι ἐν ἀοχῇ εἶπεν ὅτι ταῦτα «**συνεγράψατο Μεθόδιος ὁ Πατέρων**» (μαρτυρήσας τῷ 311 ἢ τοῖς 1000) σχεδὸν ἔτη πρὸ αὐτοῦ καὶ 500 πρὸ τοῦ Πέτρου). Ὅτε τὸ πλοῖον ἐστάθη πρὸ τοῦ Ἀθῶνος ἀμετακίνητον ἐρωτᾷ ὁ Πέτρος: «**τίς ἡ κλησίς τοῦ τόπου τούτου; οἱ δὲ εἶπον: τὸ Ἅγιόν ἐστι ὄρος τίμιε πάτερ, ὅπερ ἀρχῆθεν τὴν τοῦ Ἀθῶ προσείληφε προσηγορίαν**» (σελ. 26). Τοῦτο μορτυρεῖ, ὅτι εἶχεν ἐπικρατήσῃ τότε ἡ νέη προσωνομία. Φωρᾶται δὲ μὴ γνωρίζων καλῶς τὴν τοῦ Ἀθῶ φύσιν ἐν οἷς γράφει: «**πολλοὺς δὲ χειρασμοὺς καὶ νάπας καὶ γηλόφους διελθὼν εὔρεσπῆλαιον πάνυ μὲν σκοτεινόν, ὕλη δὲ βαθεῖα περιεστοιχωμένον, ἐν ᾧ τοσοῦτον ἔρπετων ἔσμος ἦν, ὡς ὑπερβαίνων οὐρανίων ἀστέρων πλῆθος, καὶ θαλαττίων ἄμμων, μεθ' ὧν καὶ δαιμόνων**

ἐνεφώλευον πλήθη» (σ. 26). Καὶ ἀφοῦ τοιαύτην παρέστησε τὴν ὄψιν τοῦ Ὄρους λέγει, ὅτι τοῦτο ἦν πολυάνθρωπον: «ἀπὸ φαγόνος ὕδατος τῆς τῶν κατοικούντων ἐνδείας εὐαριθμήτου καὶ ὀλιγότητος εἰς πέλαγος αὖξειν ἄπειρον καὶ πλατυσμὸν καὶ πλήθος τὸ νυνὶ φαινόμενον ἢ τῶν καλῶν συνεργός ὠκονόμησε πρόνοια» (σ. 33). Τοιοῦτον πράγματι ἦτο τὸ "Ἅγιον" Ὄρος μόνον κατὰ τὸν ιβ'—ιγ' αἰῶνα, καὶ οὐχὶ τὸν η' ἢ θ', ὅτε ὑποτίθεται παρὰ πάντων, ὅτι ἤσκησεν ἐνταῦθα ὁ ὅσιος Πέτρος. Ἡ τῶν Ἰβήρων μονή, ἐνθ' ἐναπετέθη τὸ λείψανον τοῦ ὁσίου εἰς προσκύνησιν—«διαδραμοῦσα... ἡ φήμη οὐ μόνον τοῦς ἐν Ἄθῳ ὄρει συνήθροισε μοναχοῦς ἀλλὰ καὶ πλήθη ἄπειρα τῆς περιχώρου» (σ. 33)—ἀναφέρεται τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι αὕτη κατ' ἀρχὰς ἐτιμᾶτο εἰς μνήμην τοῦ τιμίου Προδρόμου («δωρηθῆναι... καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κλήμεντος, ἣτις ἐπ' ὀνόματι τοῦ τιμίου Προδρόμου... καθίδρυται» (Φιλοθ. χειρόγρ. παρ' Οὐσπένσκη σ. 333). Πράγματι ὁ βίος οὗτος ἐγράφη ὅτε εἶχεν ἐπικρατήσει ὁ μοναστηριακὸς καὶ πολυκτήμων καὶ πολυσάχολος ἐνταῦθα βίος, ὅστις ἐν σχέσει πρὸς τὸν πρόην λιτὸν καὶ ἀπέριττον ἀσκητικὸν θεωρεῖται ὡς παρακμῆ, ὅτε ἔγραψε λέγει ὁ βιογράφος, ἐπὶ διορθώσει τῶν κακῶς ἐχόντων ὡς πρότυπον προβαλλόμενος τὸν ἀγγελικὸν τοῦ Πέτρου βίον «ὡς οἱ γε ἀναπεπτωκότες καὶ κατ' ἐμὲ ῥαθυμοῦντες καὶ μέγα τοῦτο ἠγούμενοι τὸ ῥαγῆναι τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ δ' ἄλλα ἀδεῶς διαπράττοντες, ἠγουν ἐπικτήσεις σκευῶν ποικίλων καὶ πολυτίμων καὶ ἀγρῶν καὶ κτημάτων καὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοῖς φιλοκόσμοις καὶ φιλομερίμοις εἰσι περισπούδαστα... πολυκτήμονες ἀντὶ ἀκτημόνων ὀνομαζόμενοι καὶ τοῦ τῆς γῆς πλοῦτου κύριοι καὶ τοῦ οὐρανίου πλοῦτου ἀλλότριοι» (σ. 35). Καὶ κατωτέρω λέγει περὶ τῶν παλαιότερων ἐν Ἄθῳ ἀσκητῶν «ἐκεῖνοι γάρ... καὶ τὰς μερίμνας καὶ τὰ ἄλλα... ὡς ἐμπόδιον τῶν ἀρετῶν ἀπεστρέφοντο μονολόγιστον κεκτημένοι δικυωγὴν καὶ μονότροπον καὶ δυσεύρετον καὶ σπανίοις ἄρτι γινωσκομένην· οὐ γὰρ τρυφῆς ἐπιμελῶντο (sic), οὐ χιτῶσιν ἀπαλοῖς ἐπετέρποντο.. οὐδὲ κτήσεις ἐπόθουν καὶ ἐπικτήσεις καὶ πλατυσμούς, καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλ' εἰς ὁσμήν μύρου ἔτρεχον τοῦ νοητοῦ» (σ. 38). Τοιαῦται περίπου εἰσὶν αἱ ἐσωτερικαὶ ἀποδείξεις περὶ τῆς κιβδηλίας τοῦ βίου τούτου, ὅστις ἀπὸ κώδικος Δ79 τῆς Λαύρας τοῦ ιβ' αἰῶνος ἐξεδόθη ἐσχάτως οὐχὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ Kirsopp Lake, προσπαθοῦντος ν' ἀποδείξῃ αὐτὸν ὡς γνήσιον. Ἐξωτερικὰς δ' ἔχομεν οὐκ ὀλίγας ὡς ὅτι δὲν ἀνευρέθη κώδιξ ἀνήκων πέραν τοῦ ιβ' αἰῶνος, οὔτε διαμνημονεύεται ὅσιος Πέτρος οὔτ' ἐν τοῖς μηνολογίοις οὔτε παρὰ τίνος συγγραφέως. π.χ. εὐλόγως θὰ ἀναμένομεν εἰδήσεις σπουδαίας περὶ τοῦ ὁσίου (ὅστις κατὰ τὸν Lake ἐπορεύθη εἰς Ῥώμην μεταξὺ τοῦ 838—42, ἐτελεύτησε δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἄθωνος τῷ 890, κατὰ δὲ τὸν Σμυρνάκην τῷ 734) ἐν

τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Petit βίῳ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ νέου τοῦ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀσκητεύσαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ θ' αἰῶνος· ἐπίσης δὲν μνημονεύεται παρὰ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Λαύρας ὁσίου Ἀθανασίου (εἰς ἣν ἀνήκει ἡ περιφέρεια ἐκεῖνη τῆς ἐρήμου τοῦ Ἄθωνος) ὡς καὶ παρὰ τῶν βιογραφησάντων αὐτόν, (οὔτε τὸ ὄνομα γνωρίζουσιν). Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ τοιαύτη σιωπὴ τῶν πηγῶν. ἐπὶ 500 ὅλα ἔτη! Ἔπρεπε τοιοῦτος ἦρως καὶ πρῶτος οἰκιστὴς τοῦ Ἄθωνος νὰ διατελῇ ὑπάρχων ἄγνωστος καὶ μετὰ αἰῶνα ὄλον ν' ἀνακαλυφθῇ ἐξαίφνης, οὐχὶ δὲ παρ' Ἀγιορείτου, ἀλλὰ παρὰ Σιναΐτου ὅπως ἀγνώστου; Οὔτε δὲ ναὸς ἀρχαῖος ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φέρεται, οὔτε «σπήλαιον σκοτεινὸν» ὑπάρχει, τὸ δὲ σεμνυνόμενον ὡς τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀσκητήριον ἀναφέρεται μόνον ἀπὸ τοῦ ιε' αἰῶνος. Ὁ βίος τοῦ ὁσίου Πέτρου ἀσφαλῶς προῆλθε ἐξ ἀντιγραφῆς τοῦ βίου τοῦ Ὀνουφρίου. Οὗτος συνεγράφη ὑπὸ ἀββᾶ, ὡς ἐπιγράφεται, Παφνουτίου, ὅστις ἠσυχάζων εἰς τὴν ἐρημον τῆς Αἰγύπτου διετάχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἐρήμου «καὶ ἀπελθὼν ἠξιώθη νὰ ἴδῃ ὅσα αὐτὸς ἔγραψεν» (Δουκάκη Συναξ. Ἰουν. σ. 100). Ὁ βίος οὗτος ἐν Λαυρ. κώδ. Λ62, φ. 124α—130b Βατ. 637, φ. 129α—149ῶ καὶ 431 φ. 47α· 53α (ια' αἰῶνος), Διονυσίου 148, ἀποδίδεται ὁμοίως εἰς Νικόλαον τὸν Σιναΐτην πρεσβύτερον. Ἐν κώδ. Λαυρ. Θ, 7 (ιζ' αἰ.) φ. 2α—12α ὑπάρχει μόνον τὸ θαῦμα τὸ γενόμενον εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον ἀνευ τοῦ βίου. Ἄρα εἰς καὶ ὁ αὐτὸς εἶναι ὁ συνονθυλευτῆς ἀμφοτέρων, καὶ ἐὰν ὄντως εἶναι ὁ Νικόλαος, ἔγραψεν αὐτὸς κατὰ τὸν ια' αἰῶνα. Ὁ Ὑμνογράφος Ἰωσήφ, ἥστις ἔζη μέχρι τοῦ 883, συνέθετο κανόνα ἐν χειρογράφοις εὐρισκόμενον. οὗ ἡ ἀκροστιχίς:

«**Ἄλλον σε Πέτρον εικότως σέβω, μάκαρ Ἰωσήφ.**»

Ἄλλ' οὗτος ἐν παλαιοῖς μῆναισι δὲν ὑπάρχει οὔτε δὲ καὶ ἡ λοιπὴ ἀκολουθία. Καὶ τὸ ἱαμβικὸν δὲ δίστιχον ἐλλεῖπει ἐν τοῖς τοῦ Χριστ. Μιτυληναίου. Ἡ μνήμη αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τυπικῷ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐν τῷ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Κασούλων (ἐν Ἰταλίᾳ), ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον προέρχεται ἐκ τοῦ ἀγιορειτικοῦ (ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ τῷ 1598). Πάντως ὁ ὁσίου Πέτρος ἠσκησε κατὰ τὸν θ' αἰῶνα καὶ οὐχὶ παλαιότερον, ἐὰν ὄντως ὑπῆρξεν ἐν τῷ Ἄθῳ.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτιθέντα εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς παρεσύρθη ὁ ὀξύνους Γρηγόριος Παλαμᾶς εἰς τὸ νὰ ἐξυμνήσῃ τὸν προβληματικὸν βίον τοῦ ὁσίου τούτου εἰς δευτέραν ὡς εἰπεῖν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Εἶναι πανθομολογούμενον, ὅτι προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου ἐδραιωθείσας ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν οὐ πάνυ εὐχερὲς ν' ἀποτροφηταί τις καὶ δὴ εἰς ἐποχὴν, εἰς ἣν ἔζη ὁ Παλαμᾶς, τοῦ ἀκράτου φανατισμοῦ, ὃν ὑπεδαύλιζεν ἡ ἀσκητικὴ τοῦ Ἄθῳ νοοτροπία. Ὁ τότε φιλόσοφος τοῦ Βυζαντίου, Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς ἐτόλμησε νὰ γράψῃ περὶ τῆς ἀσυστάτου ἐφορτῆς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἀλλ' ἐπετέθη λάβρως κατ' αὐτοῦ ὁ τότε Ἡρακλεῖας καὶ μετὰ ταῦτα Πατριάρχης Φιλόθεος καὶ ἔθετο φυλακὴν τῷ

μέλλουσιν δι' ἔργων θεαρέστων κληρονομῶσι· πάνυ γάρ ἐπιτερ-
 πῶς ἔχω τούτου καὶ λίαν μου τὸ πνεῦμα ἐπ' αὐτὸ ἐπέυφραι-
 νεται· καὶ γὰρ σαφῶς οἶδα ὅτι ἔσται ποτὲ ὅτε πλησθήσεται τοῦ
 τάγματος τῶν μοναχῶν ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρων αὐτοῦ καὶ τὸ
 ἔλεος τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ θεοῦ» (σ. 25). Παρὰ δὲ τῷ θείῳ Παλομᾶ
 τὸ κείμενον τῆς ὑποσχέσεως ἔχει ὡς ἑξῆς (στ. 1005 A—C): «Ποῦ κατα-
 λύσει Πέτρος, ὦ Δέσποινα; (ἔρωτι δὲ ἅγιος Νικόλαος)· τὴν δ' ὑπολα-
 βούσαν φαιδρῶς τε καὶ κοσμίως ἀποκρίναμένην· Ἔστιν ὄρος ἐπ' Εὐρώπης
 κάλλιστον ὄρου καὶ μέγιστον, πρὸς Λιβύην τετραμμένον, ἐπὶ πολὺ τε τῆς
 θαλάττης εἰσω προῖον, τοῦτο τῆς γῆς ἀπάσης ἀπαλεξάμενον τῷ μοναχικῷ
 πρέπον καταγώγιον προσκληρῶσαι διέγων ἔγωγε, τοῦτ' ἄρα καὶ ἰδιαίτατον
 ἐνδιαίτημα ἀφιέρωσα ἐμαυτῇ, καὶ ἅγιον τοῦντεῦθεν καλήσεται καὶ τῶν ἐπ'
 αὐτοῦ τε τὸν πρὸς τὸν κοινὸν ἀνθρώποις πολέμιον ἐπαναιρομένων ἀγῶνα,
 προσπολεμήσω διὰ βίου παντός, καὶ πάντως ἔσομαι τούτοις ἀμαχος σύμ-
 μαχος, τῶν πρακτέων ὑψηγῆτος, τῶν μὴ πρακτέων ἐρμηνευτής, κηδε-
 μών, ἱατρός, τροφεύς· ἦν ἄρα βούλει τροφήν τε καὶ ἱατρειάν ὀσητε πρὸς
 τὸ σῶμα τείνει, καὶ τοῦτο συνιστᾷ τε καὶ λυσιτελεῖ, καὶ ὄση τὸ πνεῦμα δια-
 νιστᾶται καὶ βίωνουσι καὶ μὴ τοῦ καλοῦ διαπεσεῖν συγχωρεῖ, συστήσω δὲ
 ἄρα καὶ τῷ υἱῷ καὶ θεῷ μου οἷς ἂν γένοιτο καλῶς καταλύσαι τῆδε τὸν
 βίον, τῶν αὐτοῖς ἡμαρτημένων τελείαν ἐξαιτησαμένη παρ' αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν».
 Καὶ ἐπιφέρει ὁ βιογράφος: **Οἶδ' ὅτι πᾶσιν ἐνῆκεν ἡδονὴν ὁ λόγος
 εἰκότως, ὅτι τὴν περισπούδαστον ἡμῖν τε καὶ τοῖς εὖ φρονούσιν
 ἄπασι κατὰ ψυχὴν σωτηρίαν ἀναμφιλέκτως ἐπαγγελόμενος·
 ὅταν γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ μήτηρ... ὑπισχνῆται, βεηθεῖν... τίς οὐκ
 ἂν ὑπερβαλλόντως ἡδοίτο νοῦν ἔχων».**

Καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Μαξίμου τοῦ Κανσοκαλυβίτου πολὺς
 ὁ λόγος περὶ ἐμφανίσεως πρὸς αὐτὸν τῆς Θεοτόκου (τοιούτῳ τι σπανιώτατα
 συναντῶμεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀσκηταῖς· βλ. Εὐεργειηνόν, Β' ἔκδ. Ἀθηνῶν,
 σ. 148β). Οὗτος ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ εὐλοβείας εἶδεν αὐτὴν καὶ ἐν Λαύρα
 καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος. Ἀλλὰ μᾶλλον περίεργος εἶναι ἢ μεγα-
 λειώδης τῆς Παναγίας ἐμφάνισις πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ Σιναΐτου Μάρκον
 (βλ. Euloge Kourilas et François Halkin, Deux vies de S. Maxime
 le Kausokalybe, ermite au Mont—Athos ἐν Analecta Bolandiana,
 tom. LII, 1936, σ. 83, 89). Ἐκτενέστερον τοῦτο τὸ θαῦμα εὐρηταί ἐν Κουτ-
 λούμ. κώδ. 56, φ. 216α—216β: «Ὅρα φροβερὸν τῆς Θεοτόκου θαῦμα ὡς ἐγι-
 νεν εἰς τὸ Ἄγιον ὄρος. Τοιγαροῦν ὁ θεῖος Γρηγόριος Σιναΐτης ἀπαίρον εἰς τὰ
 Παρόρια κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Μαξίμου τοῦ Καψοκαλλύβη πρόρρησιν συνα-
 πείγετο καὶ τὸν Μάρκον μαθητὴν αὐτοῦ ὄντα, πρὸς ὃν ὁ θεῖος ἐφῆσε Μάξι-
 μος μηδαμῶς τολμήσαι τοῦ ἁγίου τοῦδε ὄρους ὑπεξελεῖν, ὁ δ' ὡς εἶοικε τῆς
 ἐντολῆς ἐκλαθόμενος σὺν ἀπεδήμει τῷ γέροντι. Πρὸς οὖν τὴν ἐκβολὴν γεγο-
 νότες τοῦ ὄρους ἐξάπινα φωνῆς ὁ Μάρκος ὡς τοῦ ἁγίου καλοῦντος ὀπισθεν

ἐπαίει διακελευούσης στραφῆναι· καὶ μηδαμῶς πορρωτέρω πορεύεσθαι· τοὺς ὀφθαλμοὺς οὖν διὰρας πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ καλοῦντος ὁ Μάρκος ξένα τινα καθορᾷ, ὡς αὐτὸς διηγῆσατο· ἔφη γὰρ σύμπαν τὸ ἅγιον Ὄρος κατιδεῖν ὡς πόλιν περικαλλῆ πρὸς ὕψος μετάρσιον αἰρομένην, τῆς τοῦ πύργου βυσσίνου ἐώρα καὶ πυραυγεῖς ἐξαστράπτοντας λίαν ὑπερφερεῖς· περίπου δὲ τὴν μεγάλην ὀνομασμένην βίγλαν ἀνάκτορα πάγχρυσα ἐθεώρει, κατ' οὐδὲν τῶν πρὸς ὑπερβολὴν κἀλλοὺς ἀπολειπόμενα τῆ τερπνότητος, ἐν οἷς τὴν Θεοτόκον ὡς βασίλισσαν ὑπ' ἀρχαγγέλων ἀπαίρων τῷ πλήθει δωροφορουμένην καὶ θεραπευομένην ἐώρα· πέριξ δὲ τὰ στίφη τῶν μοναστῶν ἤμασι λιγυροῖς τὴν μητρὸθεον ἀνυμνοῦντα. Ταῦτα ὁ Μάρκος ἰδὼν εἰς μνήμην ἔθηκε τῆς τοῦ ἁγίου προρρήσεως καὶ κελεύσεως καὶ τῷ γέροντι παρυστικά βάλων μετάνοιαν παλινδρομεῖ πρὸς τὴν θείαν Λάδραν καὶ γεγωνῶς δοκιμώτατος αὐτόθι καταλύει τὸν εἶον·.

Ὁ πάπας Ῥώμης Εὐγένιος ἐν τῇ πρὸς τὴν μονὴν Βατοπεδίου ἐπιστολῇ τῷ 1439 γράφει : « Ἔως τὰ ἔξοχα τῶν εὐεργεσιῶν σημεῖα, δι' ὧν ἡ βασίλισσα τῶν οὐρανῶν ἡ παρθένος καὶ θεοτόκος ἐνδόξως προκαθημένη ἐν τοῖς ἀστερόεσι θρόνοις ὡς ἀστὴρ φαεινὸς ὑπερλάμπει, μετ' ἀφοσιώσεως, μετὰ περισκευμένης ἐρεῦνης ἀνακαλυπτομένη καὶ ἔως ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας ἀναγιγνώσκομεν, ὅτι αὕτη ὡς μήτηρ τῆς εὐσπλαχνίας, χάριτος καὶ εὐσεβείας, φίλη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρήγορος διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν, τῶν ὑπὸ βάρους τῶν ἁμαρτημάτων καταβεβαρημένων, ἐπιμελής καὶ ἄγρυπνος ἰκέτης πρὸς τὸν βασιλέα, ὃν ἐγέννησε μεσιτεύει, ἄξιον . . . ὄφλημα νομίζομεν ὅπως τὰς πρὸς τιμὴν τοῦ ὀνόματος αὐτῆς καθωσιωμένας ἐκκλησίας εὐχαρίστοις προσφοραῖς ἐπιβραβεύωμεν καὶ δωρήμασιν ἀφέσεως τιμῶνται» (μετάφρ. ἐκ τοῦ λατιν. ἐν «Γρηγορ. Παλαμᾶ» Γ', 439. Ὁ πάπας γράφει ἐκ Φλωρεντίας ὅπου οἱ Βατοπεδινοὶ εἶχον ἀποστείλει εἰς τὴν οὐνοδοκὸν ἀντιπρόσωπον). Ταῦτα ἀναγιγνώσκων τις θὰ υπέθετεν ὅτι ἡ Παναγιολατρεία εἶναι μετοβυζαντινὴ, ὡς ὑπεστηρίχθη, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἴμνογραφίᾳ καὶ τοῖς πανηγυρικοῖς λόγοις τῶν πατέρων ἐπιθέτων συνάγεται ὅτι ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ ἤρξατο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Νεστορίου ἔπειτα δὲ καὶ δὴ κατὰ τὴν εἰκονομαχίαν ἐπέδωκεν, (βλ. C. Chevalier, La mariologie de Saint Jean Damascène ἐν Orient· Christiana analecta 109, Roma 1936 σελ. 262) ἔως οὐ ἐν Ἄθῳ ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα, ὅστις ἔχει αὐτὴν πολιοῦχον ὡς ἔψαλλεν καὶ ὁ Πορφύριος Νικαίας :

**«διὰ τοῦτο καὶ με δίκαιον κῆπον καὶ περιβόλι
τῆς Παναγίας δέσποινας σὲ ὀνομάζουσι ὄλοι.»**

Αἱ μεγαλύτεραι τῶν μονῶν, αὐτὸ τὸ πρωτάτον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν «ἐξορον τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τόπου». Δὲν ἤρχον εἰς τὸν Ἄγιορείτην μονοχὸν οἱ γνωστοὶ χαιρετισμοί, ἀλλ' αὐτὸς κατασκευάσειν καὶ ἄλλους, ἵνα τὸ

«μητροπάρθενον κλέος» ἔξυμνήση: «**Οἴκοι 24** κατ' ἀλφάβητον εἰς τὴν ἀειπαρθένον θεοτόκον ὑπόθεσιν ἔχοντες τὰ ἀπὸ τῆς συλλήψεως γεννήσεώς τε καὶ τὰ περὶ αὐτῆς ἅπαντα μέχρι τῆς κοιμήσεως εἶτα καὶ τὰ περὶ τῶν ἁγίων θαυματουργῶν εἰκόνων τῶν εὐρισκομένων ἐντὸς τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους Ἁθω» (Κῶδ. Ἰωασαφαίων 53, φ. 107—121 ποίημα Νήφωνος Ἀγιορείτου). Ἐν τῇ τῆς ἐρημίας οὗτος εὐρισκόμενος μονῶσει, ἔστερημένος πάσης ἀνθρωπίνης βοηθείας συχνὰ περιπίπτει εἰς μελαγχολίαν καὶ πολλάκις ἕνεκα πολυποικίλων πειρασμῶν εἰς ἀπόγνωσιν. Τότε πλήρης πίστεως καὶ ἐλπίδος καταφεύγει εἰς τὴν Θεοτόκον, τὴν κοινὴν τῶν Χριστιανῶν παρηγορίαν, ψάλλει τοὺς γνωστούς ὕμνους καὶ συντάσσει νέους. Ὁ Ἀκάθιστος ὁλόκληρος ἀναπαρίσταται ἐν ταῖς τοιχογραφίαις τῶν μονῶν, καὶ ὅπου καὶ ἂν στραφῇ τις ἀντικρύζει τὴν Θεοτόκον, καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς σφραγίδας (ἢ μεγάλη π.χ. σφραγὶς τῆς Ἀγιορειτικῆς πολιτείας ἔχει ἐν τῷ μέσῳ τὴν Πλατυτέραν).

Ἡ πρὸς τὴν θεομήτορα εὐλόβεια καὶ ἡ Παναγιολατρεία καταλαμβάνει ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὄρει μέγα μέρος τῆς νυχθημερῶν προσευχῆς καὶ ἀκολουθίας «καὶ ἔστιν ἡμῖν ἡ Θεοτόκος ἐν ἅπασιν οἰονεὶ κεφάλαιον καὶ σφραγὶς τῶν ὕμνων» λέγει Μάρκος ὁ Εὐγενικός ἐν Συμεῶν Θεσσαλονίκης, ἔκδ. Ἰασιῶν 1φ83, δ. 383. Εἶναι τοῦτο ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ τῆς Ἀγιορειτικῆς ἀσκήσεως. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀσκηταῖς τῆς Αἰγύπτου π.χ. σπανία εἶναι ἡ πρὸς τὴν Θεοτόκον ἐπίκλησις, καὶ σπανιώταται αἱ ἐμφανίσεις (βλ. Εὐεργετηνὸν Β', σ. 148β), ἐλάχιστοι δὲ μέχρι τῆς εἰκονομαχίας οἱ πρὸς αὐτὴν ὕμνοι. Παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἀσκητικῆς ταύτης παραδόσεως ἤρχισεν ἡ διηνεκῆς αὐτῶν ἐπισώρευσις καὶ κινδυνεύει διὰ τῶν συχνῶν ἐπικλήσεων καὶ τῶν διαφόρων παρακλητικῶν κανόνων, τῶν οἴκων καὶ θεοτοκίων καὶ τῶν μυριωνύμων ἄλλων ποιημάτων νὰ μετατοπισθῇ τὸ κέντρον τῆς σωτηρίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ. Δὲν ἀγνοῶ τὸ «πολλὰ ἰσχύει δέησις μητρός πρὸς εὐμένειαν δεσπότου» καὶ ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν ἦν ἐν περιοπῇ ἡ γυναικολατρεία (Ἦρα, Ἀθηνᾶ κτλ.) καὶ ὅτι ἡ μητρικὴ στοργὴ εἶναι ἔξαιρετικὴ καὶ ἡ υἱικὴ ἐπομένως τοιαύτη δέον νὰ ἦ καὶ δὴ πρὸς τὴν μητροπάρθενον καὶ αἰτίαν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Καὶ τίς δύναται νὰ μὴ διακηρῶσιν τὰ μεγαλεῖα τῶν θαυμάτων αὐτῆς καὶ τῆς μεγάλης πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ θεὸν παρησίας, ὃν διηνεκῶς ἐκλιπαρεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; ἄλλ' ἡ χρῆσις δὲν πρέπει νὰ ἀποβῇ εἰς κατάχρησιν, ἢ μᾶλλον δὲν πρέπει' ἀνατρέπη τὰς βάσεις τῆς θρησκείας καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δόγματος. Τοῦτο τείνει νὰ πιστεύσῃ τις, ὅταν βλέπῃ εἰς μὲν πᾶσαν «τῆς παναγίας ἀχράντου» νὰ σταυροκοπῆται ὁ μοναχός, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸ «Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ ἡμῶν παραθώμεθι» «καὶ τοῦτο ἔδει ποιεῖν κακεῖνο μὴ ἀφιέναι» ὅπερ τὸ σπουδαιότερον. Ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις ταύτας συνετάχθη ὑπὸ Ρώσσου προσκυνητοῦ καὶ βιβλίον ῥωσιστὶ τὸ ἀ' ἐκδοθὲν καὶ εἶτα ἑλληνιστὶ δις ὑπὸ τὸν περιεργον τίτλον «Ἀνωτέρα ἐπισκίσεις ἐπὶ τοῦ Ἁθω» ἥτοι διηγήσεις περὶ τῶν

ἀγίων καὶ θαυματουργῶν καὶ ἐν Ἐθῶ δοξασθεισῶν εἰκόνων τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλων ἁγίων, ὑπὸ Κ. Π. Παρασκευοπούλου (ἐκδότου τῆς β' ἐκδόσεως) Ἀθῆναι 1899. Λέγει δὲ ὁ συγγραφεὺς ἐν τοῖς Προλεγομένοις: «Ἡ ἱστορία τοῦ Ἐθῶ ὑπάρχει ὡσπερ τις χρονογραφία τῆς μετὰ θανάτου ἐπιγείου βιοτῆς τῆς Ἀειπαρθένου. Εἰς πᾶν βῆμα καὶ εἰς πᾶσαν Μοῆν ὑπάρχει θαυματουργὸς εἰκὼν αὐτῆς καὶ προφορικὴ ἢ καὶ ἔγγραφός τις παράδοσις περὶ τῆς ὁρατῆς προστασίας αὐτῆς». (σ. 7). Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἠσχολήθη διὰ μακρῶν ὁ Οὐσπένσκις, ἀποδείξας τὸ ἀνιστόρητον τῆς διηγήσεως ταύτης («Χριστ. Ἀνατολή, Ἐθῶ», Κίεβον 1877, σ. 21—26), ἤτοι περὶ τῆς εἰς τὰ Πάτρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἀπαντωμένης τὸ πρῶτον, ὅτι ἡ Θεοτόκος ἦλθε σωματικῶς εἰς Ἐθῶ. Ἐν κώδ. Διονυσίου 132, φ 380α. («Ἀνάμνησις μερικὴ περὶ τοῦ Ἐθῶ Ὁρους, τὰ λεγόμενα Πάτρια») νεωτέρα χεῖρ ἔγραψε τάδε: «Περὶ τῆς Θεοτόκου εἰς Ἐθῶ! Ὡ τῆς ληρώδους καὶ βλασφημίου γλωσσαλγίας τῶν αἰρετικῶν ταῦτα γὰρ οὐκ εἰσὶν ἔπαινοι τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ μάλιστα βλασφημία· ἡ γὰρ Θεοτόκος οὐκ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆς μεταστάσεως αὐτῆς, καθ' ὃν καιρὸν ἐν τῷ σταυρῷ παρέδωκεν αὐτῇ τὸν Ἰωάννην τὸν θεολόγον ὁ υἱὸς αὐτῆς, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, φύλαξ γενέσθαι αὐτῆς, οὐκ ἐχωρίσθη ὁ Ἰωάννης ἐξ αὐτῆς μέχρι τῆς μεταστάσεως αὐτῆς, καθὼς περ δηλοῦσιν αἱ θεῖαι γραφαί, λῆρος ταῦτα καὶ παρατροπὴ τῶν αἰρετικῶν καὶ ἐχθρῶν τῆς εὐσεβείας καὶ ὁ δὸς ἐπ' αὐτὰ βεβαίωσιν καὶ πίστιν ἐπικατάρατος». Ἄλλ' ἡ πίστις καὶ εὐλάβεια τοῦ λαοῦ μένει ἀκλόνητος. Πέριξ τοῦ λυτρωτοῦ, ἰδεώδους τύπου τῆς αὐτοθυσίας, ἐκτυλίσσεται ἐν τῷ κυανῷ τῆς συνειδήσεως οὐρανῷ ἢ φωτοβόλος ἄλυσις τῶν ἀσκητικῶν ἀρετῶν, ἢ παρθενικῆ ἀγνότης, ὁ ἠρωϊσμός τῶν μαρτύρων. Ἡ ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπότητος δὲν θά ἦτο πλήρης, ἐὰν μὴ συμμετεῖχεν αὐτῆς καὶ ἡ γυνή. Ἀποκλεισθεῖσα τῆς Τριάδος ὑπὸ τῆς ἀκάμπτου μονοθεϊστικῆς ὀρθοδοξίας κατέφυγεν εἰς τὸ θρησκευμα καὶ τὴν παράδοσιν. Ὁ Σωτὴρ γεννᾶται ἐκ Παρθένου, τοῦτέστι τῆς ἀγνότητος τῆς ψυχῆς, ἣτις τίκει τὴν ἰδέαν τῆς θυσίας. Ἡ λαϊκὴ συνείδησις ἔθηκε τὴν Παρθένον ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, πάντοτε πλησιέστατα πρὸς τὸν υἱὸν τῆς καὶ μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι αὕτη ὁ κατὰ προτίμησιν τύπος τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ὁ ἱστορικὸς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Κων. Παπαρηγόπουλος περὶ τῆς ἀποθεώσεως Παρθένου τῆς Θεοτόκου ἱκανὰ γράφει καὶ μετὰ βαθυνοίας (βλ. Ἐπιλογ. εἰς τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ σ. 169 ἔ) καὶ Louis Ménard, Symbolique des religions (Annales du Musée Guimet, τόμ. XXXIV 1896 σ. 181, Paris.

7. **Πρώτη μοναχῶν ἐγκατάστασις πλησίον τοῦ Ἁγίου Ὁρους.** Ὁ Ῥῶσος βυζαντινολόγος Πορφύριος Οὐσπένσκις ὑπεστήριξεν ἄλλοτε ὅτι καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον ὑλήροχον μοναὶ ἐν Ἐθῶ. Τότε,

λέγει, ἐπέδραμον ἐκεῖ ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων μετὰ τὴν γενικὴν τῶν Σλαύων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας εἰσβολὴν καὶ οἱ Βλάχοι, Ῥυγγῖνοι καὶ Σαγουδάτοι, οὓς ἐξεχριστιάνισαν οἱ μοναχοί· τοὺς δὲ Σλάβους μετώκισε Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος εἰς Πελοπόννησον ἐκ τοῦ Ἄθω (καὶ εἶναι οἱ Τσάκωνες), ὅστις ἐφεξῆς ἀφέθη ἐλεύθερος τοῖς μοναχοῖς. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξε καὶ ὁ Φαμεράγερ (βλ. Φρεαρίτην ἐν Πανδώρα ΙΕ' 194, καὶ Fallm Fragmente aus dem Oriente ἔκδ. 1913, σ, 60). ἀλλὰ ταῦτα ἐγράφησαν μόνον, ἵνα κατακυρώσωσι τὰ τῶν Σλάβων ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους δικαίωμα ὡς προϊστορικά, ἐπ' οὐδεμιᾶς δὲ ἱστορικῆς βάσεως στηρίζονται. «Ἄν ποτε ὑπῆρχον, γράφει ὁ Θεοδώρητος, μοναστήρια καὶ ἡρημώθησαν ὑπὸ τῶν θαλασσοληστῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἔπειτα ἦλθον οἱ ἐρημίται καὶ ἡσυχασταὶ οὐ δηλοῦται ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ, εἰμὴ ἐν . . . βιβλίῳ εἰς ὕψος ἄτεχνόν τινος Σέρβου δρᾶμα τὰ ὀκτῶ μέρη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διακρίνοντος· διότι γράφει καὶ λέξεις σλαβικὰς ἐν τισιν ὑποθέσεσιν ἐκείσε ἐν τῷ βιβλίῳ, ὃ εἶδον εἰς τὴν Λαύραν . . . Ἐπειτα πῶς ἐν τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων ἐπισήμοις χρυσοβούλλοις καὶ γράμμασιν, ἔνθα ὀνομάζονται οἱ πρὸ αὐτῶν ἰδρυταί, δὲν γίνεται λόγος;» (Οὐσπένσκη σ. 302). Δὲν γνωρίζω πόθεν εἶναι εἰλημμένα τὰ ἐξῆς: «Τὸ νῦν Ἁγιον λεγόμενον Ὄρος Ἁγιον ἐκαλεῖτο καὶ Ἄθως. Ὡσκουν δὲ ἐκεῖ Ἰωνες πρῶτον. ἀξιώσει δὲ τοῦ λογιωτάτου καὶ σοφωτάτου ἀνδρὸς Ἀθανασίου τοῦ χρηματίσαντος ἐξάρχου τῶν φροντιστηρίων ἐν Βυζαντίῳ ὤρισεν ὁ Βασιλεὺς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ μετώκισθησαν μὲν οἱ τότε ἐκεῖ πάντες ἀντικρὺ Ναυπλίου ἐν Ἰζακωνιᾷ μέσον Ναυπλίου καὶ Μονεμβασίας· κατώκεισε δὲ τοὺς τόπους ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἔκτισε τὴν σεβασμίαν τῆς Λαύρας Μονήν, τὸ Πρωτάτον καὶ ἄλλα μοναστήρια καὶ ὧσι νῦν εἴκοσι τέσσαρα. Πρῶτος οὖν οἰκιστὴς καὶ κτήτωρ ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ ἐν τῷ Ἄθῳ λεγόμενος ἐγένετο, οὗ τὸν βίον καὶ τὴν θαυμασίαν πολιτείαν ἀληθῶς πολλοὶ τῶν τότε ἐξεπλάγησαν» σ. 46. Θεοδ. Ζυγομαλᾶς ἐν Προσκυνητηρίῳ Ἁγ. Τόπων. Ὁπωσδήποτε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μοναχικῶν τῆς Ἀνατολῆς κέντρων καὶ τὴν ἐν ΚΠόλει διάλυσιν τῶν μονῶν ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων δέον νὰ παραδεχθῶμεν ἐγκατάστασιν μοναχῶν ἐν Ἄθῳ. «Ἐτύχε δὲ τῶν πλησίον μοναχῶν παραβαλεῖν τινὰς τῷ ἁγ. ῳ· καὶ γὰρ πάμπολλα ἦν τότε τὰ ἐκείνοις τοῖς ὄρεσι μοναστήρια, ὅπερ ὁ τύραννος (Λέων ὁ Ἰσαυρός) τοῦτο μὲν περὶ τὴν κυνηγίαν αὐτὸν ἐπτοῆσθαι, τοῦτο δὲ καὶ τὸ μυζάττεσθαι κομιδῇ τὸ τῶν μοναχῶν ἔνδυμα, τέλεον ἐκ μέσου πεποίηκεν». (Ἀνθολογία ἐκ τῆς βιογραφίας Στεφάνου τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ βουνῷ τοῦ Αὐξεντίου, ὑπὸ Μ. Γεδεῶν «Παράστ. τοῦ ΚΔ' — ΚΓ' τόμου τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου» σ. 77). Ἄλλος τρόπος διαλύσεως τῶν μονῶν ἦτο ἡ παραχώρησις αὐτῶν εἰς τοὺς λαϊκοὺς. Ἡ μονὴ τοῦ Βάσσου διὰ σιγγιλίου τοῦ Πατρ. Ματθαίου παραδίδεται τῷ 1400 εἰς τὸν εὐνοῦχον Ἰωάννην

Καλλικρινήτην «ὡς ἂν κατέχη αὐτὴν ἐφ' ὄρω πύσης τῆς ἰδιας ζωῆς» καὶ φροντίζη καὶ ἀναδείξη αὐτῶν «ἐξεχόμενος πάντοθεν τῶν θείων διατυπώσεων τῶν ἐπὶ τῇ μοναχικῇ ἀκριβείᾳ καὶ καταστάσει» (Acta Patr. II, σ. 389). Μόνη ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι ἡ τοῦ Θεοδωρήτου μαρτυρία, ὅστις γράφει : «Ὅτε δὲ ἡ καταδρομὴ τῶν βαρβάρων κατερήμωσε τὰ τῆς Ἀνατολῆς τῶν μοναχῶν καταγῶγια καὶ τοὺς μοναχοὺς κατεδίωξε, τότε ἄρχισε τὸ ὄρος Ἄθω κατοικεῖσθαι μᾶλλον καὶ ἐγείρειν μονὰς διαφόρους ὡς ἀπὸ γραμμῆς εἰς κέντρον τοὺς μοναχοὺς ἐν αὐτῷ συνάγεσθαι» (Ἀθωνιάς, κῶδ. ἁγίου Παντελεήμονος 282, φ. 65α). Πλεῖσται θαυματοργοὶ εἰκόνες ὡς καὶ ἄλλα τιμαῖοι κειμήλια (τὰ νινία καὶ ὁ καθρέπτης τῆς Θεοδώρας), ἐξεσφαλίσθησαν ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς εἰκονομαχίας.

Ἄλλ' ἔχομεν τὸ πάλαι ἐν Ἄθῳ καὶ μονὴν κατὰ τὸ ἰδιόρρυθμον σύστημα τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάβα διοικουμένην, τὴν τοῦ Πύργου ἢ Πύργου τοῦ Βασιλείου παλαιότατα τιμαμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς θείας Μεταμορφώσεως. (Μονὴ τοῦ Πύργου ἢ τῶν Πυργίων τῇ ὑποδείξει τοῦ ἁγίου Σάβα ἰδρύθη εἰς τὸν Ἰορδάνην μετὰ τὴν νέαν Λαύραν, περὶ ἧς λιανεὺφήμως γράφει ὁ Ἰωάννης Μόσχος, ἀλλὰ κατεστράφη κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν· βλ. Κοικυλίδου «Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μονῶν» σ. 192). Φαίνεται ὅτι οἱ τῆς Παλαιστίνης μετανάσται ἰδρυσαν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τὴν ἀρχαιοτάτην ταύτην Μονήν, ἣτις ἔπειτα ἐχρησίμευεν ὡς νεωρεῖον τῆς τοῦ Χελανδαρίου. Οὕτως ἐξηγεῖται οὐ μόνον ἡ ὀνομασία «τοῦ Πύργου» ἀφοῦ αἱ μοναὶ ἔχουσι πύργους καὶ δὲν ὀνομάσθησαν Πυργία, ἀλλὰ καὶ ὁ παλαιὸς αὐτῶν ὀργανισμός. Ὡς γνωστόν, ἐν Παλαιστίνῃ ὁ μὲν Εὐθύμιος καὶ Θεοδόσιος ἰδρυσαν κοινόβια, ὁ δὲ Σάβας τὰς λαύρας, προσπαθῶν νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς ἐρημίτας καὶ ἀναχωρητάς. Αὐταὶ λοιπὸν κατ' ἀρχὰς οὐδὲν ἦσαν εἰμὴ κέντρα ἀναχωρητῶν, οἵτινες ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ὅσιον πρόσηρχοντο εἰς ὑποταγήν. Οὗτος ἔκτιζε τότε κελία εἰς αὐτοὺς καὶ οὕτως ηὐρύνετο ὁ κύκλος, ὥστε λαύρα νὰ σημαίνῃ τὸν εὐρὺν χῶρον, τὰς ἰδιόρρυθμους μεγάλας μονὰς· τὰ δὲ κοινόβια ὁ Σάβας εἶχεν ὡς προπαιδευτήρια τῶν λαυρῶν : «Πολλῶν δὲ πολλαχόθεν, λέγει ὁ βιογράφος, ἐκεῖ συρρεόντων καὶ μάλιστα ὅσοι κόσμου καὶ τῶν κόσμου πάντων ἀποχωρήσαντες τὰς ἐν ὄρει διατριβὰς εἴλοντο, τὰ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ποίμνης ηὐξάνετο ταχέως. . . ἔγνω καὶ μεγίστην ἐκεῖ συστήσθαι λαύραν . . . ἦν ἐπιφανεστάτην ἀπασῶν καὶ μεγίστην ἢ τε ἀρετῇ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῷ κατοικούντων ἐν ὀλίγῳ εἰργάσατο. . .». Πλησίον δὲ τῆς Λαύρας ἰδρυσεν καὶ τὸ κοινόβιον «εἰς διατριβὴν τοῖς ἄρτι τοῦ κόσμου μεταφοιτῶσιν εἰς αὐτὸ, ἵνα τὸ ψαλτήριον μάθωσι καὶ τὴν ἄλλην διδασχῶσι τῶν μοναχῶν πολιτείαν» (ἔκδ. Κοικυλίδου σ. 17, 15 καὶ 30). Τοιοῦτον σύστημα εἶχεν ἐφαρμόσει καὶ ὁ ἅγιος Γεράσιμος (Αἰ παρὰ τὸν Ἰορδάνην Λαῦραι Καταμόνας καὶ ἅγιου

Γερασίμου σ. 2—3). Παρεμφερές βλέπομεν καὶ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Πύργου, ἣτις περὶ τὸ 1288 ἐπιδικάζεται τῇ τοῦ Χελανδαρίου ὡς πλέον πλησιάζουσα αὐτῇ (Actes de Chilandar· σ. 26, 37). Ἄλλ' ἡ μονὴ ἀνατρέψασα τὸ ἀρχαῖον καθεστὼς διώριξε πνευματικὸν ὡς κυβερνήτην τῆς ἀδελφότητος ὀνομαζόμενον σερβιστὶ **μπαστᾶν**, ἀνοφέρεται δὲ «**ὁ τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς μπαστᾶς τοῦ Πύργου κύρ Μακάριος**» ὡς κριτῆς τῷ 1369 εἰς διαφορὰν τῶν Ζωγραφитῶν πρὸς τοὺς Ἱερισσιώτας (Actes de Zographou· σ. 98). Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ Χελανδαρίου ὑφίστατο πάντοτε ὅθεν τῷ 1338 ἐνήγαγον οἱ «Βασιλειοπυργῖται» τοὺς Χελανδαρινούς πρὸ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου τοῦ μητροπολίτου Σερρών τὰ δίκαια ἔχοντος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἔλεγον: «**ἡμεῖς, ὦ παναγιώτατε δέσποτα, ... ἔσχομεν τὸ ἡμῶν μοναστήριον, τὸν τοῦ Βασιλείου Πύργον ὀνομαζόμενον ἀνωθέν τε καὶ ἀπ' ἀρχῆς ιδιόρρυθμον, μόνον ἀπὸ τοῦ Χιλανδαρίου μπαστᾶν ἐκλεγόμενον, πάντας δὲ διακονητὰς καὶ οἰκονόμους ἰδίους ἑαυτῶν τιθέντες τε καὶ ποιούμενοι εἰς τὰ ἡμέτερα κτήματα. καὶ διήγομεν μέχρι καιροῦ οὕτως, καὶ διάγοντες καὶ οἰκονομεῦντες τὰ ἡμῶν, καθὼς ἡμῖν ἀρεστὸν ἦν**» (Actes de Chil. σ. 336, 50). Κατὰ ταῦτα παρὰ τὴν κοινοβιακὴν μονὴν τοῦ Χελανδαρίου ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα ἡ ἰδιόρρυθμος τοῦ Πύργου, λαμβάνουσα μόνον τὸν πνευματικὸν ἀρχηγὸν ἐκ τῆς εἰρημένης μονῆς, ὅστις εἶχε τὴν θέσιν τοῦ οἰκονόμου εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἀγίου Σάβα (βλ. Ἰω. Μόσχον σ. 3). Ἐν τῇ τοῦ Χελανδαρίου μονῇ ὑπάρχει καὶ ἡ εἰκὼν τῆς **Τριχερούσης**. Αὕτη κατὰ τὴν παράδοσιν εἶναι ἡ Θεοτόκος, ἣτις ἐθεράπευε τὴν ὑπὸ τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος τμηθεῖσαν χεῖρα τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ προσεκομίσθη ἐνταῦθα ἐξ Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ ἀγίου Σάβα τοῦ Χελανδαρινοῦ. Ἄλλ' ἐν τῷ βίῳ τούτου οὐδὲν περὶ τῆς εἰκόνος λέγεται. Πιθανώτερον ἄρα ὅτι αὕτη μετὰ τῶν τιμίων δώρων τῶν μάγων, «**τῆς ἀκαταφλέκτου βάρτου**» κοὶ τῆς κάρας τοῦ προφήτου Ἡσαΐου ἀποκειμένων ἐν τοῖς κειμηλίοις τῆς μονῆς μετηνέχθησαν ὑπὸ τῶν προσφύγων μοναχῶν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πύργου, ὅθεν ἔπειτα περιήλθον εἰς τὴν τοῦ Χελανδαρίου. Ἐπίσης εἰς τὸ παρὰ τὰς Καρυὰς Χελανδαρινὸν κελλίον Πατερίτσα σφύζεται ἡ βακτηρία τοῦ ἀγίου Σάβα Ἱεροσολυμίτου μετ' ἐπιγραφῆς «**Ἡ ἀπὸ ἀμπανόζι πατερίτσα τοῦ ἀγίου Σάβα τοῦ ἡγιασμένου ἀφιερωμένη ὑπὸ τοῦ κτήτερος ἀγίου Σάβα εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν**». Μοναὶ ἐν Ἄθῳ προϋπάρχουσαι ἐν Παλαιστίνῃ εἶναι αἱ ἑξῆς: Λαύρα, Ἄλυπιον, Ἀντωνίου, Ἀριστοβούλου, Ἀρμείου, Ἀρτσιγιάννη, προφήτου Δανιήλ, Δωροθέου, Εὐθυμίου, Ἐφραίμ, προφήτου Ἡλιοῦ, Θεοδοσίου, Ἰσιδώρου, Ἰωνᾶ, Ξηροποτάμου, Ὀνουαρίου, Ποιμένος, Πύργου, Σάβα, Σίμωνος, Σισώη, Χάλδου, Χανᾶ, Χορτίωνος ὡς καὶ ἡ σκήτη τῆς Ἁγίας Ἄννης. Ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ρωσικοῦ σφύζεται ἡ Ἱεροσολυμίτισσα (βλ. Διήγησις περὶ τῆς εἰκόνος τῆς θεοτόκου Ἱεροσολυμίτισσης, εὐρισκομένης ἐν τῷ Ρωσικῷ μοναστηρίῳ τοῦ

LA CROIX.

ἁγίου Παντελεήμονος, Μόσχα 1890, ἔκδ. β' Ρωσιστί). Περὶ δὲ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων εἰς Παλαιστίνην καὶ τῶν καταδιώξεων τῶν μοναχῶν ὑπ' αὐτῶν τε καὶ τῶν εἰκονομάχων βλ. Δοσιθ. Δωδεκάβιβλον σ. 534, 629, 631.

Παρὰ πάντα ταῦτα οὐδόλως δύναται τις ἐγκύρως νὰ ὑποστηρίξη τὴν πρὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ὑπαρξίν ὀργανωμένων σκηνώσεων μοναστῶν ἐν Ἐθῳ, διότι οὐδαμοῦ γίνεται μνεία. Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔξοριστος ὢν ἀπευθύνει ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους μοναχοὺς καὶ ἡγουμένους καὶ μέχρι τῆς Παλαιστίνης, δὲν θὰ ἔγραφε λοιπὸν καὶ πρὸς τοὺς ἐκεῖ πλησίον Ἀγιορείτας; Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν ἐπὶ τοῦ πανταχόθεν προσβαλλομένου ἀπὸ θαλάσσης Ἐθῶνος μοναί, ἀφοῦ τὸ Αἰγαῖον ἐληίετο ἀγρίως ὑπὸ τῶν πειρατῶν; Ἐπὶ Θεοφίλου (830) ὁ αὐτοκρατορικός στόλος καταναυμαχηθεὶς παρὰ τὴν Θάσον ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν «ἄρδην ἅπας ἀπώλετο» (Θεοφ. συνεχισταὶ III, σ. 137). Ἐν τούτοις ἐν τῇ συνόδῳ τῆς τῶν εἰκόνων ἀναστηλώσεως τῷ 842 ἀναφέρονται πρώτην ἤδη φορὰν καὶ Ἐθῶνιται: «Κατὰ τὴν διωρισμένην ἡμέραν τῆς αὐτῶν (τῶν ἐπισκόπων) συνελεύσεως, καθ' ἣν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία τὴν ἑαυτῆς εὐπρέπειαν ἀμφεβάλλετο, κατίαςιν ἐκ τοῦ περιωνύμου ὄρους Ὀλύμπου, Ἐθῳ τε καὶ τῆς Ἰδης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ Κυμινᾶν συμπληρώματος θεοφόροι ἄνδρες περιφανῶς τὴν ὀρθοδοξίαν κηρύττοντες, βασιλικαῖς τε διαμοιβαῖς καὶ σεβασμίαις αἰσίως ἱκανωθέντες πρὸς τὰς ἰδίας σκηνας ὑπεχώρησαν». (Γενέσιος σ. 82, Βόνν.) Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν τὸ πρῶτον ἰδρύθησαν μοναί περὶ τὸν λεγόμενον ἰσθμὸν τοῦ Ξέρξου. Ἐν ἀρχαιοτάτοις τοῦ Πρώτου ἐγγράφοις πολλῶν ἐνταῦθα μονῶν ἀνευρίσκομεν ὀνόματα ἀκμαζουσῶν κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἦτοι τῆς ἁγίας Χριστίνης, Μουσιτάκωνος, Καρδιογνώστου, ἁγίου Φιλίππου, Ἀθανασίου, Λουκά, καὶ τῆς λεγομένης «Γερόντων καθέδρα» πέραν δὲ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, Παύλου, Ἀποστόλου, ἁγίου Νικηφόρου, καὶ ἔτι περαιτέρω τοῦ Γομάτου καὶ Ὀρθογομίτου, Ἀποκενταύρων, Σπηλαιώτου, Ὀρφانوῦ. Πλησιέστερον δὲ πρὸς τὰς μονὰς Χιλιανδαρίου καὶ Ἐσφιγμένου, τοῦ Βοροσκόπου, Καλίτζα, Ἀγιασμαῖτη, Θεοδοσίου, Λοζίκη, ἁγίου Φιλίππου, Κάλυκος, Μηνίτζη, ἢ Παπαρνίκια, ἁγίου Ἀνδρέα, Ζυγοῦ, Κολοβοῦ, Ρουβάδων (Παναγία καὶ ἅγιος Νικόλαος), Σκορπίου, Στεφανίτζη, ἁγίου Εὐθυμίου, Χρωμαίτισης, ἁγίου Βασιλείου, Μονοξυλίτου, Καλαφάτου, Ὀυβίτην, Σκαιθρία, πρεσβυτέρου τοῦ Δρόμου, Ἐθῶνιστῶν κ. ἄ. Πᾶσαι αὗται αἱ μοναί, ὧν νῦν μόνον τοπωνυμῖαι παρεφθαρμέναι σώζονται, ἔκειντο πρὸς τὰ ἔξω εἰς τὰ ἐπιπεδώτερα τῆς χερσονήσου μέρη. Πρὸς τὰ μέσα οὐδεὶς ἐτόλμα εἰσεῖν νὰ προχωρήσῃ, εἰμὴ δραπέται τινὲς ἀσκηταὶ πλήρεις αὐταπαρνήσεως ἀψηφοῦντες τὸν ἐκ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἀγρίων θηρίων κίνδυνον. «Δῆλον ὅτι ἔρημοι ἦσαν οἱ τόποι πρὸ τῶν ἡμερῶν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα ἀπὸ τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων, καὶ ὅτι ἐνίκησεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς τότε καὶ τὸ ὄρος ἤρξατο· πάλιν οἱ-

κεισθαι ἀπὸ μοναχοῦς». (Φιλοθ. χειρογρ. παρ' Οὐσπένσκη σ. 319). Ἡ ἀκμὴ αὕτη τοῦ μοναστικοῦ περὶ τὸν Ἄθω βίου, καὶ αἱ ἀθρόως ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἰδρυθεῖσαι μοναὶ δὲν ἐξηγεῖται ἄλλως, εἰμὴ ὅτι οἱ ἰδρυταὶ προήρχοντο ἐξ ἄλλων μερῶν καὶ δὴ ἐκ τῶν διαλελυμένων μονῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τούτους ἐφοδιάσαντες οἱ αὐτοκράτορες διὰ γενναίας χρηματικῆς συνδρομῆς ἀπέστειλαν εἰς τὸν Ἄθω, ἀκατοίκητον τότε ὄντα. Καὶ ὄντως οὐδεὶς ἄλλος προσφύεστερος τόπος τῆς δασώδους καὶ περικαλλοῦς ταύτης χερσονήσου ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη διὰ τε ἡσυχίαν καὶ τὰς πρὸς Θεὸν ἀναβάσεις. Στοιχεῖα παλαιστινιακὰ οὐκ ὀλίγα συναντῶμεν ἐν Ἄθω, οἷον τοπωνυμίας: Σαμάρεια, Καρμήλιον, Νέα Βηθλεὲμ κτλ. κειμήλεια, οἷον ἡ Τριχεροῦσα εἰκὼν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἡ πατερίτσα τοῦ ἁγίου Σάβα κτλ. ὡς καὶ τὸ τυπικὸν αὐτοῦ, οὐτινος δὲν ἠδυνήθη νὰ κοτιοχύση τὸ γνησίως ἔπειτα κατὰ τὸ ἀγιορειτικὸν συντοχθὲν σύστημα τοῦ Λαυριώτου ἁγίου Ἀθανασίου. Ἴδου καὶ ἐν ἀκαταμάχητον παράδειγμα. Ἡ πρώτη μονή, ἣν βλέπει ὁ ἐπισκέπτης ἀπιβιβαζόμενος εἰς ἅγιον Ὄρος εἶναι ἡ τοῦ Ξηροποτάμου, ἣν ἀνήγειρε, λέγουσι, Παῦλος ὁ Ξηροποταμηνὸς πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Λαύρας, ὅπως καὶ «**δομήτωρ τῆς τοῦ χειμάρρου μονῆς**» ἔπειτα ἐκλήθη. Ἀλλὰ μάτην θ' ἀναζητήση τις νὰ εὔρη ἐνταῦθα Ξηροπόταμον ἢ χεῖμαρρον (καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν τοῦ ἁγίου Παύλου) Ὑπάρχει τοῦναντίον λάκκος βαθύς, ὅστις μεθ' ὀρμῆς κατοβιβάζει χειμῶνός τε καὶ θέρους τὸ διαυγὲς ὕδωρ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ μονὴ ἐν ἀρχαίοις ἐγγράφοις λέγεται «μονὴ τοῦ ἁγίου Νικηφόρου τοῦ Ξηροποτάμου» τοιαύτην μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου εὐρίσκομεν εἰς Παλαιστίνην ἐν Βηθλεὲμ (Migne EP 87,3053). Εἰς τὴν ἑτέραν τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ, ὑπάρχουσι καὶ τὰ τίμια τῶν μάγων δῶρα. Κατὰ τὴν παράδοσιν οὐδαμὸθεν βεβαιουμένην ταῦτα ἀφιέρωσεν ἡ Σουλτάνα Μάρω. Δὲν εἶναι ὀρθότερον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ταῦτα μετήνεγκον οἱ πρόσφυγες τῆς μονῆς Ξηροποτάμου τῆς Παλαιστίνης; Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τοῖς μεθορίοις τοῦ Ἄθω παρὰ Βιγλαν πάλαι διακειμένη περιβόητος μονὴ τοῦ Κολοβουῦ Ἰωάννου, εἶχε τὴν προέλευσιν ἐκ Παλαιστίνης ἢ Αἰγύπτου. Εἶναι γνωριμώτατος ἐκ τοῦ Εὐεργετινοῦ ὁ Ἰω. Κολοβός, ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου τοῦ μεγάλου Παΐσιου, σωζομένου ἐν δυοὶ κώδιξι τῆς Λαύρας Σ. 98, φ. 135α—174 Σ. 104, φ. 159α—203. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον πάντων εἶναι ἡ ἀσκητικὴ διοργάνωσις καὶ διοίκησις τοῦ τόπου.

8. Ἡ πρώτη ἐγκυκτάσταις τῶν ἀσκητῶν ἐντὸς τοῦ Ἄθω καὶ τὸ σύστημα τοῦ βίου καὶ τῆς διοικήσεως. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἰσθμῷ τὰ ἐπιρημένα μοναστήρια ἠνώθησαν εἰς κοινοπραγίαν καὶ εἶχον τὴν καθέδραν τῶν γερόντων, τὸ κέντρον τῶν κοινῶν σὺνάξεων. Ἀλλ' οἱ πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ὄρους προχωρήσαντες καὶ μονίμως κατασκηνώσαντες διεμόρφωσαν ἴδιον τύπον κοινοῦ τὸ Πρωτάτον καὶ διεστάλησαν οὕτω ἀπὸ τῶν μοναστηριακῶν. Εἶπωμεν πρῶτον τί ἐστὶ

Ἡ Καθέδρα τῶν γερόντων. Οἱ τὰ μνημεῖα τῆς ἀγιορειτικῆς ἱστορίας ἀναγράφαντες ὀρίζουσιν ὅτι αὕτη ἦτο πλησίον τῆς Ἱερισσοῦ εἰς τὸ ἄλλοτε Ἰβηρικὸν μετόχιον Πυργούδια. Κατ' ἀρχὰς ἦτο μετόχιον πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ συνδιάσκεψιν ἅμα, τῶν ἐξερχομένων τοῦ Ὁρους ἀσκητῶν. Ἡσούχαζον δὲ τότε οἱ ἀσκηταὶ περὶ τὸν Ζυγὸν εἰς τὰ θερμότερα τοῦ Ὁρους μέρη, καὶ ἐλάμβανον καὶ τινα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν πλησίων μονῶν. «**Αἰτίαν μὲν τὸ κοινωνικὸν καὶ φιλάλληλον ἔσχεν, ὡς λέγει ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, διὰ τὸ πάντη τῶν ἐκεῖσε μοναδικόν τε καὶ ἀκοινώνητον... ἐπὶ τῷ κοινῇ τῶν θείων τυχεῖν ἀγισμαμάτων καὶ ἀλλήλοις ἀλῶν κοινωνῆσαι**» (Πομιαλόβσκη σ. 20). Ὅτε δὲ ἔληξαν αἱ μετὰ Ἱερισσωτῶν καὶ Κολοβιτῶν ἔριδες τῶν ἀθωνιτῶν ἡ καθέδρα τῶν γερόντων ἐπεδικάσθη εἰς τοὺς τελευταίους (882) «**κατέχουσι δὲ οἱ αὐτοὶ μοναχοὶ τοῦ Ἀθωνος καὶ τὴν καθέδραν τῶν γερόντων, καθὼς καὶ προκατεῖχον αὐτὴν κατὰ τὴν δύναμιν τῶν χρυσοβούλλων αὐτῶν**». (Διαχωρισμὸς ὄριων παρὰ Συμρον. σ. 23).

Τὸ Πρωτᾶτον καὶ ἡ σκήτη τῶν Καρεῶν. Τὰ πρῶτα πρόνομικ τοῦ ἁγίου Ὁρους. Τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐγγράφων ὅπερ σώζεται, πλὴν τοῦ ἀνωτέρω, εἶναι τοῦ Βασιλείου Μακεδόνοσ τὸ ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀθῶν ἀσκητῶν σιγίλλιον (885): «**Τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἐλομένους καὶ τὰς καταμονὰς καὶ διατριβὰς ἐν τῷ τοῦ Ἀθωνος λεγομένῳ ὄρει ποιησαμένους καὶ τὰς εὐτελεῖς ἐκεῖ σκηνὰς πηξαμένους... καὶ ἀταράχως τὰ τοῦ οἰκείου λογιμοῦ διεπιτελεῖν, ἢ θεοσυνέργητος ἡμῶν βασιλεία δίκαιον ἠγήσατο διὰ τοῦδε ἡμῶν τοῦ σιγιλλίου τοῦ λοιποῦ ἀθορύβους καὶ ἀταράχους διάγειν.... καὶ ἐξασφαλιζόμεθα πάντας ἀπὸ τε στρατηγῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων καὶ ἕως ἐσχάτου ἀνθρώπου τοῦ δουλείαν καταπιστευομένου, ἔτι καὶ ιδιώτας καὶ χωριάτας καὶ παντὸς ἕως τοῦ ἐν τῷ μύλωνι ἀλήθοντος, ἵνα μὴ ἐπηρεάσῃ τις τοὺς αὐτοὺς μοναχοὺς...**». Ἐν αὐτῷ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ἀναφέρονται οἱ εἰς εὐτελεῖς σκηνὰς κατοικοῦντες ἀσκηταὶ καὶ τὴν οὐράνιον πολιτείαν διάγοντες. Εἰς τούτους δὲ ἀποφασίζει ὁ βασιλεὺς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἀτάραχον καὶ ἀθόρυβον βίον, καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἐνοχλήσεως τῶν στρατηγῶν καὶ βασιλικῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ τυχόντος κρατικοῦ ὑπαλλήλου ὡς καὶ τῆς τῶν ἐγγωρίων, «**ἕως τοῦ ἐν τῷ μύλωνι ἀλήθοντος**». Οἱ ἀσκηταὶ ἐπηρεάζοντο ὑπὸ τῶν Ἱερισσωτῶν βοσκούντων τὰ ποιμνία ἐντὸς τοῦ Ὁρους. Πρώτην ἤδη φορὰν τυγχάνει τοιαύτης αὐτοκρατορικῆς μερίμνης ὁ Ἀθῶν καὶ προορίζεται ἀποκλειστικῶς τοῖς μοναχοῖς ὡς τόπος αὐστηρᾶς ἀσκήσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πέριξ τοῦ Ζυγοῦ καὶ μέχρις Ἱερισσοῦ μονὰς, εἰς ἃς ἀπηγορεύθη πᾶσα ἀνάμειξις εἰς τὰ τοῦ Ὁρους. Τοῦτο πιστοποιεῖται ἐκ τοῦ σιγιλλίου Λέοντοσ τοῦ σοφοῦ (911), δι' οὗ περιωρίσθησαν οἱ τῆς μονῆσ τοῦ Κολοβοῦ διεκδικοῦντες διὰ πλαστῶν ἐγγράφων δικαιώματα «**εἰς τὴν ἐνορίαν**

τῆς Ἐρισοῦ». Τὰ προνόμια ταῦτα ἐπεκύρωσε «τοῖς ἐν τῷ Ἄθωνι ἀσκηταῖς» μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Ῥωμανὸς Α' Λεκαπηνὸς «ἵνα ἢ... ἀρχαία τῶν γερόντων καθέδρα ἀπαρενόχλητος διατηρῆται ἀπὸ πάσης ἐπιρρείας, ἀγγαρείας καὶ ζημίας... παρά τε ἐπισκόπων καὶ ἀρχόντων καὶ ἄλλου παντός». Τὰ τρία ταῦτα ἔγγραφα εἶναι αἱ θεμελιώδεις πρῶται βάσεις τοῦ καταστατικοῦ χάριτος τοῦ ἁγίου Ὁρους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μετετέθη ἡ καθέδρα εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ ἀπετέλεσε τὸ Πρωτάτον ἢ τὴν Μέσην (=τόπος συνελεύσεως, ὅστις εἴθισται νὰ εἶναι εἰς τὸ μέσον τοῦ χωρίου ἢ τῆς κοινότητος). Ἐν τῷ τοῦ Λέοντος οἰγιλλίῳ μετὰ τὰς περὶ τὸν Ἴσθμὸν καὶ ὀλίγῳ ἔνδον τοῦ Ὁρους μονῆς ὡς καὶ τὴν καθέδραν τῶν γερόντων ἐπιφέρεται: «ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ περιωνύμου Ὁρους τοῦ Ἄθωνος, Ἀνδρέας ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ πρῶτος ἡσυχαστῆς τοῦ αὐτοῦ περιωνύμου Ὁρους ἐκπροσώπου πάντων τῶν ἐκεῖσε σχολαζόντων θείων ἀνδρῶν τὴν βασιλεύουσαν καταλαβὼν ἐδεήθη...»

Ἐνταῦθα λοιπὸν ἔχομεν δύο συστήματα ἐν Ἄθῳ τὸ ἀνάμεικτον μοναστηριακὸν καὶ ἀσκητικὸν πρὸς τὰ ἔξω μετὰ τῆς καθέδρας τῶν γερόντων καὶ τὸ ἀκραιφνὲς ἀσκητικὸν πρὸς τὰ ἔνδον, ὅπου ἀρχηγὸς ὁ πρῶτος καὶ τὸ πρωτάτον. Εἶναι ἀναμφίβολον (βλ. Εὐλογίου Κουρίλα «Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ» τ. α'. σ. 32), ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ πρώτου ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκηταῖς, καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου ἐλέγετο καὶ «πρῶτος πάσης τῆς ἐρήμου Ἱεροσολύμων».

Δὲν ἀφιστάμεθα πολὺ τῆς ἀληθείας ἰσχυριζόμενοι, ὅτι οἱ φυγάδες οὗτοι ἐκ τῶν ἀσκητικῶν καταγωγίων, ὅπου ἔλαμψε τὸ πάλαι ἢ εὐσέβεια καὶ ἡ ἁγιότης, μετενεκλιματίσθησαν καὶ ἐν τῷ Ἄθῳ τηροῦντες ἀπαρασαλεύτως τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα συστήματα, ὡς παραδίδει ἡμῖν αὐτὰ ἡ γραφὴ τοῦ ἀπὸ ἐπάροχων ὁσίου Νείλου (Μίγνη 79, 613—21): «Ὀλίγους δὲ τόπους τῆς ἐρημίας οἱ τὸν μοναχικὸν βίον μετερχόμενοι ἐπιλεξάμενοι, ἔνθα τὴν ἀνάγκην τοῦ σώματος ἔστιν ὅπως οὖν πλησῆται τῆ τοῦ ὕδατος εὐπορίας, οἱ μὲν καλύβας πηξάμενοι οἱ δὲ σπηλαίοις καὶ ἄντροις διαζῶσιν ἐμβιστεύοντες ὀλίγοι μὲν τὴν ἐκ πυρῶν εἰδότες τροφήν, τσαύτης ἐρημίας τὸ ἄγονον ἐπιμελεῖα πρὸς αἰτεῦ γένεσιν βιάσασθαι δύνανται, σκαλίδι μικρᾷ βραχεῖαν καὶ λυπρὰν ἐργαζόμενοι γῆν, καὶ ὄσσην ἢ πρὸς τὸ ζῆν ἐνδεῶς ἀναγκάζει χρεῖα· οἱ δὲ πολλοὶ λαχάνων ὠμῶν καὶ ἀκροδρύων στοιχοῦσι διαίτη τράπεζαν ἀκαρύκευτον ἀγαπῶντες καὶ ἄτεχνον, μακρὰν χαίρειν εἰπόντες ὄψαρευτῶν καὶ σιτοποδῶν περιεργείαις, ἵνα μὴτε πολὺν καιρὸν σχολάζοντες θεραπείᾳ τῆς ἀναγκαιοτέρας ἀμελῶσι προσεδρίας· ἀλλὰ καθαρῶ τῷ νῶ τὸ θεῖον θρησκευοῦσι ὑπαλαίως σαρκῶν κρηπιάλη τὸν λογισμὸν οὐ βερούμενοι οὐδὲ ζωμαρίων τὴν τῆς γαστρὸς κολακεύοντες ἡδο-

νήν... Οὐ μόνον γὰρ τῇ ποιότητι τῶν ἰδίων ἀπετάξαντο... ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος πρὸς τὴν ποσότητα τὸ φιλότιμον ἐκτείνουσι τῆς ἐγκρατείας, τοσοῦτον ὅσον μὴ ἀποθανεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ζωοπλάστου... Οὕτω γοῦν οἱ μὲν τῇ Κυριακῇ ἄπτονται τροφῆς.. οἱ δὲ μεσολαβοῦσι τὸν χρένον, δις τῆς ἑβδομάδος παρατιθέμενοι τράπεζαν· οἱ δὲ σιτοῦνται παρὰ μίαν ἡμέραν δεικνύοντες διὰ τῆς ἐνδεχομένης σπουδῆς ὡς ἀγαπῶσι μὲν τὸ ἀπροσδεῆς καὶ ἄσιτον, πείθονται δὲ τοῖς νόμοις τῆς φύσεως καμπτόμενοι μόλις τῇ ἀνάγκῃ τοῦ σώματος... Οἰκοῦσι δὲ οὐ πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' ἱκανῶς εἴργονται τοῖς οἰκήσεσι, διαστήματι εἴκοσι πού και πλείω ἄλλος ἄλλοις σταδίου ἀπέχοντες. Ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ τὰ ἦθη πρὸς τὰ ἀρέσκοντα Θεῷ παιδαγωγεῖν ἐθέλοντες καὶ τὰς πρὸς τὸ θεῖον ὁμιλίαις ποιεῖσθαι ἀπερισπαστως σπουδάζοντες. Ταῖς δὲ Κυριακαῖς εἰς ἐκκλησίαν μίαν φοιτῶσι συναγόμενοι ἀλλήλοις, δι' ἑβδομάδος συνεσόμενοι συνέρχονται, ἵνα μὴ πάλιν ὁ παντελής χωρισμός τῷ χρόνῳ διακόψῃ τῆς ὁμονοίας τὸν σύνδεσμον... οἶδε γὰρ ἡ ἐπιτεταμένη μόνωσις ἀγριαίνει τὸ ἦθος ἀπομανθάνον τῇ μακρᾷ συνηθείᾳ τὸ ἀγελαῖον τῆς ἀγάπης καὶ σύννομον. Κοινωνοῦσι τε οὖν τῶν θεῶν μυστηρίων καὶ ἐστιῶσιν ἀλλήλοις γυμνάσια τῶν καθηκόντων λογίων, καὶ ἀλείφουσιν ἠθικαῖς παραινέσεσιν».

Τὴν περὶ τὸν βίον καὶ τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν ἀπλότητα τῶν ἀρχαίων ἀσκητῶν διετήρησαν καὶ οἱ ἐν Ἀθῶν ἐπὶ πολὺ, ὡς μαρτυροῦσι πᾶσαι αἱ σύγχρονοι πηγαί, καὶ διὰ τοῦτο προῦκάλεσαν καὶ τὴν καταπληκτικὴν τοῦ κόσμου εὐλάβειαν. Μετὰ ἓνα ὁμῶς αἰῶνα, ὅτε ἰδρῦθῆσαν μεγάλα μοναὶ καὶ συμμετέσχον καὶ αὐταὶ φυσικῶς εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν, τὸ Πρωτάτον μετερρρυθμίσθη. Παρὰ τὸν πρῶτον βλέπομεν ὡς συμβούλους «τοὺς κληρικούς», τὸν οἰκονόμον, δικαῖον, ἐκκλησιάρχην καὶ 1 ἢ 2 ἐπιτηρητάς. Οὗτοι ἀπετέλουν τὴν διαρκῆ τοῦ τόπου ἀρχήν, ἐδίκαζον τὰ προσπίπτοντα ζητήματα, διὰ δὲ τὰ σπουδαῖα ἐκάλουν τὰς γενικὰς συνάξεις δις ἢ τρίς τοῦ ἔτους ἐπέβαλλον φόρους, καὶ παρεχώρουν τοὺς ἀδεσπότες τόπους εἰς τοὺς βουλομένους νὰ μονάσωσι καὶ τὰς ἀδείας πρὸς ἔξοδον. Τὸ Πρωτάτον σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ φόβου μὴ διαλυθῇ ὑπὸ τῶν μονῶν ἀπέβη κατὰ τύπους μονή, ὅθεν καὶ «**μεγίστη Λαύρα τῶν Καρεῶν**» καλεῖται, ἔχει περιουσίαν ἰδίαν τὰ «**πρωτατινὰ κελλία**», ἔχει δασικὴν περιοχὴν, ἀρσανᾶν (ἐπίνειον) μετὰ πύργου, ἀμπελῶνας, ἐπὶ πλεον δὲ εἶχεν ἄλλοτε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ ἀγγαρείας, καὶ διετήρει ἀκριβῆ τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ πρὸς πρόληψιν ἀδικιῶν. Τὰ δικαιώματα τοῦ Πρωτάτου ὡς καὶ τὴν κτηματικὴν περιουσίαν ἀλληλεγγύως ὑπεστήριζον πᾶσαι αἱ μοναί. Τῶν Ἰβηρικῶν ζητησάντων νὰ ἰδρῶσιν οἶκημα εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ Πρωτάτου ἐξεδόθη τῷ 985 ἢ ἐξῆς ἀλόφασις: «**Ἐπει. . κοινετόπιον πάντων ἡμῶν**» ἀποφαινόμεθα, «**κω-**

λύοντες, οὐ μόνον τὴν ὑμῶν ἀγιωσύνην, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας τοῦ μὴ ἰδιοποιεῖσθαι τόπον ἐκ τῆς τοιαύτης κοινότητος κατὰ τὴν Γαλιάγραν, εἴτε εἰς χωράφια εἴτε εἰς ἀμπελῶνας». («Ἀθωῖτις Στοιὰ» 5, σ. 10). Εἰς τὸν Λαυριώτην ἅγιον Ἀθανάσιον παραχωρεῖ τῷ 911 ὁ πρῶτος Ἰωάννης τὸ μετρίχιον Πλατὺν διὰ τὰ κατορθώματα, λέγει, «ἅπερ εἰς σύστασιν καὶ ἐπικουρίαν ἠγωνίσω τῆς Μέσης καὶ τοῦ κοινουῦ» (αὐτ. 7). Ὡς σύμβολον κυριαρχικὸν ἐγχειρίζεται ὁ πρῶτος βακτηρίαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτως ὁ πρῶτος Παῦλος τῷ 1083 λέγει περὶ τοῦ Βοτανειάτου: «Φθάνει τοίνυν καὶ μέχρις ἐμοῦ τὸ μετ' ἐλέους ἐκείνου φιλάνθρωπον. καὶ δὴ... ἐδωρήσατο καὶ ἡμῖν τὸ ἀξίωμα, βακτηρίαν ποιμαντικὴν παρέσχε καὶ ὄρους τοῦ ἁγίου πρῶτον κατέστησε καὶ μοναστηρίων τῶν ἐν αὐτῷ μεγάλων τε καὶ μικρῶν διὰ χρυσοβούλλων παλαιγενῶν καὶ ἰδίων πλείστον ἐνεχείρησεν ἔχειν με τὴν ἀρχήν. (Actes de Xenophon I. σ. 19, 11). Πρὸς τοῦτοις ἀποκαθίστα εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἡγουμένους: «Ὁφείλει ὁ πρῶτος προσκαλεῖσθαι ὡς κοινὸς πατήρ καὶ τοῦτον (τὸν ἡγούμενον) ἀποκαθιστᾶν διὰ τῆς συνήθευς σφραγίδος, εἴτ' ἀνέρχεσθαι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ λαμβάνειν τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐκ βασιλέως» (εὐτ. I, 25, 244). Καὶ τοῦτα εἶναι εἰλημμένα κατὰ γράμμα ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀσκητισμοῦ. Ὁ Παχώμιος διορίζει ὡς πρῶτος καὶ γενικὸς ἡγούμενος τοὺς τῶν ἄλλων μονῶν ἡγουμένους, ὡς καὶ τοὺς προϊστομένους τῶν ὑπηρεσιῶν, μεταθέτει καὶ παύει αὐτούς, δικάζει καὶ διευθύνει τὰ οἰκονομικὰ. Δις τοῦ ἔτους οἱ ἐπὶ τῆς διοικήσεως προσέρχονται καὶ λογοδοτοῦσιν αὐτῷ, αὐτὸς ὅμως ἔχει πᾶσαν πρωτοβουλίαν (Μον. θεσμοὶ Πετρακάκου σ. 59). Ἐν τούτοις ἐν Ἀθῶ τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως εἶναι μᾶλλον φιλελεύθερον

9. Ὁ βίος τῶν πρώτων ἐν Ἀθῶ ἀσκητῶν καὶ μερικαὶ ὀργανώσεις. Κατὰ μαρτυρίας ἀρχαίας ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ (ἐπὶ Κωνσταντίνου Μονομάχου) Β' Τυπικοῦ ἐν τῷ Ὄρει δὲν ὑπῆρχον ὄρια, ἕκαστον δὲ μοναστήριον ἢ σκήνωμα ἐξουσίαζε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ καλλιεργηθέντας τόπους, τῶν λοιπῶν παραμενόντων ἀδεσπότων διὸ καὶ ἀναφέσει «Ὀλιγωθῆναι μὲν τὸν ἐπίκεινον τόπον, στενοχωρεῖσθαι δὲ ἐκεῖθεν τὰ μοναστήρια» (Meyer 159, 11) καὶ προσάπτεται μομφῆ κατὰ τοῦ πρώτου, διότι παρεχάθει ἐλευθέρως τόπον εἰς τοὺς προσερχομένους. Ὁ πρῶτος Θεοφύλακτος ἐν τῷ διαχωρισμῷ τῶν μονῶν Ξηροκάστρου καὶ Νεακίτου γράφει, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὁ τόπος ἦτο κοινὸς καὶ οὐδεμία τῶν μονῶν εἶχεν ἰδιοπεριόριστον χώρον, «τότε δὲ ἤρξαντο περιορίζειν τόπους καὶ μοναστήρια» (Οὔσπ. 1877, σ. 286). Τοῦτο εἶναι εὐεξήγητον, ἕνεκα τοῦ φόβου τῶν Σαρακηνῶν· ἀλλ' ὅτε ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐνίκησε τοῦτοις τότε ἥορισαν αἱ πλεονεκτικαὶ περὶ κατοχῆς ἔριδες καὶ δὴ ἐκ τῶν πρώτων καὶ ὁ Λαυριώτης Ἀθανάσιος ἔθετο ὄρια «ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν ἀποθηκῶν μέ-

χωρι τοῦ Ἀντιάθωνος». Οἱ οὕτω περιορισμένοι τόποι ἐλέγοντο «ἀγροὶ» (=κελλιωτικὴ δηλ. περιφέρεια ἢ καὶ κελλίον) ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τοὺς ἀκαλλιεργήτους δασώδεις: «Ἐπειδὴ ὁ μακαρίτης κύρ Εὐστράτιος ὁ θεῖός μου (1051) κατέλιπε τὸν ἀγρὸν τὸν ἐπ'ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος τιμώμενον... ἀποζεῖν με αὐτὸν τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς ζωῆς μου» (Σμυρν. σ. 44). Τοιαῦτα ἦσαν τὰ πρῶτα μονύδρια, ἀσκητικαὶ ἢ κελλιωτικαὶ ἐγκαταστάσεις. Ταῦτα, ὅτε ἦσαν πλησίον ἀλλήλων καὶ ἀπετέλουν ἄθροισμα, εἶχον κοινοπραγίαν καὶ τὸν πρῶτον ἢ ἡγούμενον τῶν κελλίων, εἶτα ὁμοῦς ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα σκήτη. Ἄλλ' ἔνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν ἢ ὀργάνωσις ἦτο προσωρινὴ καὶ λίαν χαλαρά. Ἐχμεν ὁμοῦς καὶ τοὺς αὐστηροὺς ἀσκητάς, τοὺς ἐρημίτας, εἴτινες τὴν τελείαν μόνωσιν καὶ τὸ ἀπερίσπαστον ἐπιδιώκοντες κατέφευγον εἰς τοὺς ἀπροσίτους χώρους τοῦ Ἄθω καὶ τὰς πέριξ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπωρείας. Οὗτοι ταχέως ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὅσον ἐμειοῦτο ὁ ἕκ τῆς θαλάσσης κίνδυνος, καὶ δὴ εἰς τὰ λεγόμενα Κρύα νερά καὶ περαιτέρω εἰς τὰ Κατουνάκια καὶ τὴν Ἀγίαν Ἄνναν. Ἐκεῖ μὲν εὐρίσκομεν τὰ ἐρείπια τῆς παλαιγενοῦς σκήτης τοῦ Ἀγίου Βασιλείου. Ἡ λέξις κατοῦνα εἶναι ἀσκητικὴ καὶ ἐδήλου τότε ἄθροισμα οἰκιῶν ἢ χωρίον. Εἰς τὸν λιμενίσκον τῆς Ἀγίας Ἄννης ὑπῆρχε περὶ τὸ 1000 μονή, τὰ Βουλευτήρια. Ἡ λέξις εἶναι δηλωτικὴ ὅτι ἐκεῖ ἦσαν «τὰ στυγνὰ βουλευτήρια», ἢτοι συνήρχοντο οἱ πέριξ ἀσκηταὶ καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, περὶ διαθέσεως τῶν ἐργοχειρῶν, περὶ προμηθειῶν τῶν ἀπολύτως πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, κοινῆς ἀσφαλείας κ. τ. λ. Τὰ σκηνώματα ταῦτα ὑπέστησαν πανωλεθρίαν κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Καταλονῶν καὶ Τούρκων. Εἰς ἔγγραφον (1353) τοῦ πρώτου παραχωροῦντος τὰ κελλία τῆς διαλυθείσης σκήτης τῶν Γλωσσίων τῇ Λαύρᾳ διεκτραγωδοῦνται τὰ δεινὰ καὶ αἱ καταστροφαί, ἃς ὑπέστη ὁ Ἄθως «διὰ τὴν ἐπισυμβάσαν τῶν ἀθέων Ἀγερηνῶν ἐπίθεσιν» καὶ ἐπιφέρεται: «ἵνα μὴ... παντελῶς ὁ τέπος ἐρημωθῇ καὶ ἄβατος γένηται, λύπης καὶ κατηφείας μεγίστης αἰτίας τείς ὀρῶσι γινόμενος, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ σκῆται τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγίου Ὁρους». (ἐν Λαυρ. Κωδ. Θεοδορήτου φ. 102 β'. Ἄλλ' αἱ ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις ἦσαν τόσον ζωηραί, ὥστε ἐνῶ αἱ μικραὶ μοναὶ καὶ πολλὰ κελλιά περιῆλθον εἰς ἀφάνειαν ἢ προσηρτήθησαν εἰς τὰς μεγάλας, αἱ σκῆται ἀνασυνεστήθησαν, ἢ μὲν τοῦ Ἀγίου Βασιλείου ἐκεῖ που πλησίον εἰς τὸν λόφον τῆς Μεταμορφώσεως, (οὐ κάτωθεν ἰδρύθησαν ἔπειτα τὰ Καυσοκαλίβια), ὑπερῶνω δὲ τῶν Βουλευτηρίων κατὰ τὸν 15—15' αἰῶνα συνωκίσθη ἢ πολυάνθρωπος καὶ ὠραία σκῆτη τῆς Ἀγίας Ἄννης. Καὶ οὕτως ἀνεβίωσεν ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος ὀργανισμός, ὁ ἔχων τὰς πρώτας βάσεις ἀπὸ τοῦ ἀσκητισμοῦ τῆς Νιτρίας καὶ Θηβαΐδος.

Πολλὰ ἀναφέρουσιν αἱ πηγαὶ περὶ τοῦ αὐστηροῦ καὶ εἰς ἄκρον ἀσκητικοῦ βίου τῶν πρώτων τούτων ἐν τῷ Ὁρει ἡσυχαστῶν, ἀλλ' αὗται εἶναι κατὰ αἰῶνας μεταγενέστεραι. Τὸ ἀρχαιότερον σχετικὸν μνημεῖον εἶναι

ὁ βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης συγγραφεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 9' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς πόλεως. Ὁ Εὐθύμιος μονάσας πρότερον ἐν τῷ βιθυνιακῷ Ὀλύμπῳ ἤκουσε περὶ τῆς ἐκεῖ ἡσυχίας καὶ «τάς τοῦ Ἄθω κορυφὰς ἐπικαταλαβέσθαι διὰ σπουδῆς τίθεται, πάλαι μὲν αὐτῷ προφημισθείσας καὶ ἐν ἐφέσει κειμένας τῆς ἡσυχίας τῷ ἔρωτι». Ἐγκαταλιπὼν τὸν Ὀλυμπον μετὰ δεκαπενταετῆ ἄσκησιν μετὰ τινος Θεοσηρίτιου «τῆς πρὸς τὸν Ἄθω πορείας ἀπάρχεται» (26). Οὗτος ὅμως ἀποδυσπετήσας εἰς τὸ σκληρὸν καὶ ἀπαραμύθητον τοῦ βίου ἐπέστρεψεν εἰς Ὀλυμπον, ὁ δὲ Εὐθύμιος συνεφώνησε μετὰ τινος Ἰωσήφ (Ἀρμενίου τὸ γένος) «ὅστις ἐκ πολλοῦ προὔπῃρχε τῷ Ἄθῳ καὶ ἐπὶ 40 ἡμέρας διήγαγον «βοσκηματώδη βίον» (29), εἶτα ἀποφασίζουσι νὰ μείνωσιν ἔγκλειστοι ἐν σπηλαίῳ τριετίαν ἀλλ' ὁ Ἰωσήφ μετὰ ἐν ἔτος ὀλιγοψυχήσας ἐξῆλθε· ὁ δὲ Εὐθύμιος μετὰ 3 ἔτη ἐξέρχεται «τοῖς ἀσκηταῖς προσδοκώμενος ἤδη πλείοσι γενναμένοις ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν μιμήσεως» (32). Τότε ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ φέρει εἰς τὸν Ἄθῳ καὶ τὸν γέροντα αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐπινοήθη διότι «ἢ ἐν τῷ ὄρει κατοίκησις ἔρημος διὰ τὸ συνοικήσεως λαῶν πόρρω καθίστασθαι» (32-3)· διὸ μεταβαίνουσιν ἐγγὺς τῶν χωρίων «εἰς τὰ Μακρόσυνα», χειροτονεῖται εἰς Θεσσαλονίκην «διὰ τὴν ἐπ' ἐρημίας ἀκατάγνωστον, εἶπου δεήσειεν τῆς θείας κοινωνίας μετὰ τῆσιν» (34) καὶ ἀπέρχεται μετὰ Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ (ὅστις εἶτα ἴδρυσεν ἐν Ἄθῳ τὴν φερώνυμον μονὴν), καὶ τοῦ Συμεῶν εἰς τὴν ἔναντι τοῦ Ὄρους νῆσον τῶν Νέων «διὰ τὴν ἤδη τῶν μοναχῶν ἐν τῷ ὄρει τῇ πρὸς αὐτὸν μιμήσει κατοίκησιν... καὶ παρενόχλησιν, καὶ μάλιστα πρὸς αὐτόν, ᾧ πάντες ἐφοίτων ὡς πρὸς ταξίαρχον καὶ ἀκρέμονα». Ἀλλὰ προσβληθέντες ἐκεῖ ὑπὸ πειρατῶν ἐπανέρχονται εἰς τὸ Ὄρος (37). Ἐν τέλει τοῦ βίου ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἴδρυσεν τὴν μονὴν τῶν Περιστερῶν. Πρὶν ἢ καταλήξῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετέβη παρὰ τῷ Ἰωσήφ, ὅστις εἶχε συστήσει μονὴν εἰς τὰ Βράσταμα (νῦν βραστά) τῆς Χαλκιδικῆς (ὁ Συμεῶν μετέβη εἰς Ἑλλάδα). Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ μοναχοὶ ἀνετώτερον ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ πέριξ τοῦ ἁγρίου Ἄθωνος. Αὐτὸς δὲ ἐν Σερμύλιῳ (νῦν Ὀρμύλια) προσεδρεύων ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ναῷ ἔκειρε τὸν Βασίλειον μοναχὸν «τάξας ἐν τοῖς ἀναχωρητικοῖς αὐτοῦ κελλίοις... τρίτην ἡμέραν διανυδόντων ἡμῶν ἐν τῇ παρεδρεύσει τούτου, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς μονάζουσιν» (40). Ταῦτα λέγει περὶ ἑαυτοῦ αὐτὸς οὗτος ὁ βιογράφος, καὶ περὶ συνηθείας ἣτις δὲν ὑφίσταται μὲν νῦν ἐν Ἄθῳ διὰ τοὺς νεοφωτίστους σχολάζοντας εἰς προσευχὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀλλ' ἦτο ἀρχαία, διότι μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Goar (Εὐχολογ. σ. 481 καὶ 517), ὅτι ὠρίζοντο 5 ἡμέραι προσμονῆς διὰ τοὺς μικροσχήμους καὶ 7 διὰ τοὺς μεγαλοσχήμους. Περὶ τοῦ ἐν Ἄθῳ βίου τοῦ ὁσίου ὁ βιογράφος ἀναφέρει τὴν προεισαγωγικὴν τοῦ Εὐθυμίου διδασκαλίαν πρὸς τὸν Ἰω-

σήφ πρὶν εἰσελθῶσιν εἰς τὸ σπήλαιον, ἣτις διασαφηνίζει τὴν νοοτροπίαν τῶν τότε αὐστηρῶν ἀσκητῶν: «ὦ καλὲ καὶ ἀγαθὲ Ἰωσήφ, τὸ ἐπὶ κρύους ταλαιπωρεῖν αἰθριῶς ἀφόμενοι ἐν σπηλαίῳ ἑαυτοὺς ἀγνώστω κατακλείσωμεν καὶ νόμον ἑαυτοῖς ὡς ὑπὸ Θεοῦ νομοθετούμενοι τάξωμεν μὴ πρότερον ἀποστήναι τοῦ τόπου ἕως τριῶν ἐνιαυτῶν παρέλθῃ δικάστημα... τὰ πάθη καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ὀρέξεις ὡς δυνατὸν θανατώσωμεν καὶ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν κυρίῳ ἀλλοιωθησόμεθα » (22). Ἦτο δὲ τότε τῶν ἀσκητῶν ἡ τροφή βάλανοι καὶ κάστανα, ὧν μάλιστα πλουτεῖ ὁ Ἄθως, καὶ τὰ μιμαίικηλα, « τρίχινος δὲ ἦν αὐτοῖς ἡ ἐσθὴς, ἐρρικνωμένη δὲ καὶ αὕτη καὶ εἰς δευτέρον μὴ λήγουσα περιβόλαιον »· ἀλλὰ καὶ τούτων ἔστερεῖτο ὁ μακάριος ἐν τῷ σκοτεινῷ σπηλαίῳ. Προσφιλῆς δὲ εἰς αὐτὸν ἦτο « ἡ διηνεκής εἰς προσευχὴν σύγκαμψις τῶν γονάτων καὶ ἡ γυμνῶ τῷ σώματι κατάκλισις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη κακουχία, σκληροτέρα τοῦ ὑπαιθρίου ψύχους καὶ τῆς χορτοφαγίας » (31). Αὐτοὶ εἶναι, οἱ « ἄβιοι καὶ ἀνέστιοι », ὡς ἀποκαλεῖ ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (Πομιαλόβσκη 15 ἔ.), « ἐν ὄρεσι πλανώμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ὄρεσίτροφοι θηροὶ τε καὶ πτηνοὶς τὴν δίαιταν ὄντες ἐφάμιλλοι » ὡς λέγει ὁ Φιλόθεος (Οὐσπ. 1892, σ. 833). Ἐξῶν ἄγνωστοι καὶ ἀπομεμονωμένοι, στερούμενοι καὶ αὐτῆς τῆς στοιχειώδους ἀνθρωπίνης παρηγορίας. Ἐλάμβανεν κατὰ μακρὰ διαστήματα ἐλαχίστην τροφήν ἐκ τῶν αὐτοφυῶν τῆς γῆς λαχάνων καὶ ἠγωνίζοντο ὑπερανθρώπως, βασανίζοντες ἀνηλεῶς τὴν σάρκα, ὡς τὸν ἀσπονδότερον ἐχθρόν. Καὶ ὅτε, (μετὰ αἰῶνα περίπου) ἀφίκετο ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ἠσκήτευεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ βίος τῶν ἀσκητῶν, κατὰ τὸν βιογράφον, ἦτο αὐστηρὸς, ὅπως τῶν ἀρχαίων: « Ὡς δ' οὖν ἐπέβη τοῦ ἔρους περιγοστῆ μὲν αὐτό, περισκοπεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ, οὐ πολλοὺς ὄντας τότε τοὺς ἀσκουμένους· καὶ τούτων τὴν τραχυτάτην ἀγωγὴν ἀνιχνεύσας, καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἀπράγμονα βίον, ἐθαύμαζε τε καὶ ἤθετο τούτοις, καὶ ὡς ἀληθῶς ὄρεσιν ἐγγίζειν οὐρανίοις ἐπέιθετο, Θεῷ πολλὴν ὠμολόγει τὴν χάριν, ὃς ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ὄρος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ σπηνώματα αὐτοῦ· οὐ γὰρ γῆν ἤρουν, οὐκ αὐλακα ἔτεμον, οὐ βοῦν εἶχον, οὐχ ὑποζύγιον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀχθοφόρων ζώων, οὐκ οὐ κυνάριον, οὐ κύνα· ἀλλὰ καλύβας ἐκ μικρῶν πηξάμενοι ξύλων, καὶ ὄροφὴν αὐταῖς ἐκ χόρτων συμφορηθεῖσαν ἐπισηδιάσαντες· εἰδέποτε καὶ γένοιτό τις χρεια μετακομίσαι τι τῶν παρ' αὐτοῖς, αὐτοὶ δὲ ἑαυτῶν τὴν τῶν νωτοφόρων ζώων χρεια ἐπλήρουν· ἐπιστρώματα γὰρ τινα οἶα τὰ τῶν ἡμιόνων τοῖς ἑαυτῶν ἐπιθέντες νώτοις, ταῦτα δὴ τὰ τοῦ Χριστοῦ ὑποζύγια, οὕτως ἐν αὐτοῖς τὰ ἀχθη μετέφερον. Τροφή δὲ αὐτοῖς μετὰ τὴν πνευματικὴν ἢ σωματικὴν ἀσκησιν πᾶσα, καὶ ἀπέρητος καὶ τὸ βλῶν ὄρειος... τῶν γὰρ ἀγρίων δένδρων συλλέγοντες τοὺς καρπούς, αὐτοσχέδιον ἑαυτοῖς παρετίθουν τὴν τράπεζαν, πλὴν εἰ μήτου πλοῦρου ποθὲν ἀποκειλιαντος, εὐχῆς χάριν παρέλαβόν

τινες· τοῦτο γὰρ εἰθιστό τισιν ἐκ πολλοῦ, οἷς καὶ τῶν ἐξ ἔθους ἐπικομιζομένων μεταδιδόντες: Οἶον σῆτον, ἢ κέχρον, εἰ τύχοι, ἢ εἰ τινος ἄλλου τῶν σπερμάτων, τῶν παρ' ἐκείνοις ἀντελάμβανον ὀπωρῶν οὐκ ἔσαει τοῦτο, οὐδ' ἀδεῶς ἐπράττετο. ἀλλὰ σπανίως καὶ παρετετηρημένως καὶ σὺν φόβῳ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀθέων τὸ τηνικαῦτα κριτῶν ἐπικειμένην καταδρομὴν».

10. **Σκηῆται ἀρχαῖαι ἐν Ἄθῳ.** Ὁ Θεοδώρητος ἀποφαίνεται ὅτι «**σκήτη τις ἐκ τῶν ἤδη σωζομένων καὶ καθ' ὃν σώζονται τρόπον οὐκ ἦσαν, εἰ μὴ τὰ νῦν κελλία καλούμενα ὠνόμαζον σκήτας οἱ πρὸ χρόνων 200**» (ἦτοι τὸν 15' αἰῶνα, Γεδεῶν σ. 335). Ἄλλ' ὅτι σφάλλεται ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τῶν Καρεῶν, αἵτινες ἦσαν σκήτη καὶ δὴ ἡ πρωταρχικὴ ἐν Ἄθῳ. Εἰς πάντα τὰ συναξάρια ὀνομάζονται «**σκήτη τῶν Καρεῶν**» καὶ μέχρι τοῦ 1796 (ἐν Κουτλ. κώδ. 423). Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ καθεδρικός ναὸς λέγεται **Πρωτᾶτον** (ἐκ τοῦ Πρώτου) ἀντὶ **Κυριακόν**, ὡς καλεῖ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ τὸν ναὸν τῆς Λαύρας ὅπερ προσιδιάζει εἰς τὸς νέας σκήτας ἐν Ἄθῳ τὰς ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος ἐμφανισθείσας. Μεταξὺ τῶν «κληρικῶν» τοῦ Πρωτάτου ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα **δικαῖος** («ὁ τὰ δίκαια φέρων», ὁ ἀντιπρόσωπος) τοῦ πρώτου τῶν νεωτέρων σκητῶν (Actes d' Esphigmenou, σ. 17, 107). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ τῶν Καρεῶν σκήτη εἶχε πᾶσαν τὴν ὀργάνωσιν τῶν νῦν σκητῶν, ὡς μητρόπολις δὲ καὶ πολιτικὴν ἀποστολήν. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ Πρῶτος δὲν ἤρχε μόνων τῶν Καρεῶν, ἀλλ' ὀλοκλήρου τοῦ Ἄθῳ, οὗ τὸ πλήρωμα τότε ἀπετελεῖτο ἐκ καλυβῶν καὶ κελλίων, ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, «ὁ πρεσβύτερος τῶν κελλίων», ὡς ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ Ἀλεξανδρεὺς «ἐν τοῖς λεγομένοις κελλίοις» πέραν τῆς Νιτρίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ πρώτη διαμόρφωσις τοῦ Πρωτάτου καὶ τοῦ πληρώματος τοῦ Ὄρους πρὸ τῆς τοῦ Α' Τυπικοῦ συντάξεως. «**Ὅπως οὖν ἡ κατάστασις ἐκείνη, γράφει τὸ Φιλοθεϊτικὸν χειρόγραφον, ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν σκητῶν καὶ κελλίων ἐξαιρουμένων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς πολιτείας· διότι τότε ἐκκλησίας οὐκ εἶχον παρὰ καλύβας καὶ γέροντας μὲ ὑποτακτικούς, οἵτινες ὀνομάζονται ἡγούμενοι**» (Ὁδσπ. σ. 294). Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πλὴν καθηγουμένων οἱ ὑπογραφόμενοι εἰς τὸ Α' καὶ Β' Τυπικόν. Ἄλλως δὲν εὐδοῦται ἡ ἐξήγησις τῆς ὑπόθεσεως τῶν 1046 μονῶν ἐν ὄλῳ 180. Βεβαίως ἀφῆν ὁ τῆς Λαύρας καὶ οἱ τῶν ἄλλων μεγάλων μονῶν ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς «καθηγουμένους», ὀνομάσθησαν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἡγούμενοι, ὅσοι εἶχον καὶ ἓνα ἔτι ὑποτακτικόν. Πάντες οὗτοι ἐξηρωτῶντο ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Πρώτου καὶ εἰς αὐτὸν ὄφειλον ἄκραν ὑποταγήν. «**Ἀπέλθετε**, λέγει ὁ πατριάρχης Νικόλαος πρὸς τοὺς ἡσυχαστάς, **ἀδελφοὶ καὶ πατέρες εἰς τὰ κελλία σας ἕκαστος καὶ τηρήσητε τὰς ἰδίας ψυχὰς καὶ μὴ θέλετε παροργίζειν Θεὸν καὶ βασιλέα... ἀλλ' ὑποτάγητε εἰς τὸν πρῶτον· αὐτὸν γὰρ ἐκάθησεν ὁ θεὸς ὡς ἐπὶ Μωσέως καθέδρας, αὐτὸν καὶ ἀπαιτήσουσιν**» (Meyer σ. 173).

Ἐκ τῶν συναξαρίων καὶ διαφόρων ἐγγράφων καὶ σημειωμάτων σκή-

τινες· τοῦτο γὰρ εἰθιστό τισιν ἐκ πολλοῦ, οἷς καὶ τῶν ἐξ ἔθους ἐπικομιζομένων μεταδιδόντες: Οἷον σῖτον, ἢ κέχρον, εἰ τύχοι, ἢ εἰ τινος ἄλλου τῶν σπερμάτων, τῶν παρ' ἐκείνοις ἀντελάμβανον ὄπωρῶν οὐκ ἔσαει τοῦτο, οὐδ' ἀδεῶς ἐπράττετο. ἀλλὰ σπανίως καὶ παρετετηρημένως καὶ σὺν φόβῳ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀθέων τὸ τηνικαῦτα κριτῶν ἐπικειμένην καταδρομὴν».

10. **Σκήται ἀρχαῖαι ἐν Ἄθῳ.** Ὁ Θεοδώρητος ἀποφαίνεται ὅτι «**σκήτη τις ἐκ τῶν ἤδη σωζομένων καὶ καθ' ὃν σώζονται τρόπον οὐκ ἦσαν, εἰ μὴ τὰ νῦν κελλία καλούμενα ὠνόμαζον σκήτας οἱ πρὸ χρόνων 200**» (ἦτοι τὸν 15' αἰῶνα, Γεδεῶν σ. 335). Ἄλλ' ὅτι σφάλλεται ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τῶν Καρεῶν, αἵτινες ἦσαν σκήτη καὶ δὴ ἡ πρωταρχικὴ ἐν Ἄθῳ. Εἰς πάντα τὰ συναξάρια ὀνομάζονται «**σκήτη τῶν Καρεῶν**» καὶ μέχρι τοῦ 1796 (ἐν Κουτλ. κώδ. 423). Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ καθεδρικός ναὸς λέγεται **Πρωτάτον** (ἐκ τοῦ Πρώτου) ἀντὶ **Κυριακόν**, ὡς καλεῖ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ τὸν ναὸν τῆς Λαύρας ὅπερ προσιδιάζει εἰς τὸς νέας σκήτας ἐν Ἄθῳ τὰς ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος ἐμφανισθείσας. Μεταξὺ τῶν «κληρικῶν» τοῦ Πρωτάτου ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα **δικαῖος** («ὁ τὰ δίκαια φέρων», ὁ ἀντιπρόσωπος) τοῦ πρώτου τῶν νεωτέρων σκητῶν (Actes d' Esphigmenou, σ. 17, 107). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ τῶν Κορεῶν σκήτη εἶχε πᾶσαν τὴν ὀργάνωσιν τῶν νῦν σκητῶν, ὡς μητρόπολις δὲ καὶ πολιτικὴν ἀποστολήν. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ Πρῶτος δὲν ἤρχε μόνων τῶν Καρεῶν, ἀλλ' ὀλοκλήρου τοῦ Ἄθῳ, οὗ τὸ πλήρωμα τότε ἀπετελεῖτο ἐκ καλυβῶν καὶ κελλίων, ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, «ὁ πρεσβύτερος τῶν κελλίων», ὡς ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ Ἀλεξανδρεὺς «ἐν τοῖς λεγομένοις κελλίοις» πέραν τῆς Νιτρίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ πρώτη διαμόρφωσις τοῦ Πρωτάτου καὶ τοῦ πληρώματος τοῦ Ὄρους πρὸ τῆς τοῦ Α' Τυπικοῦ συντάξεως. «**Ὅπως οὖν ἡ κατάστασις ἐκείνη, γράφει τὸ Φιλοθεϊτικὸν χειρόγραφον, ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν σκητῶν καὶ κελλίων ἐξαιρουμένων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς πολιτείας· διότι τότε ἐκκλησίας οὐκ εἶχον παρὰ καλύβας καὶ γέροντας μὲ ὑποτακτικούς, οἵτινες ὀνομάζονται ἡγούμενοι**» (Ὁῦσπ. σ. 294). Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πλὴν καθηγουμένων οἱ ὑπογραφόμενοι εἰς τὸ Α' καὶ Β' Τυπικόν. Ἄλλως δὲν εὐοδοῦται ἡ ἐξήγησις τῆς ὑπάρξεως τῶν 1046 μονῶν ἐν ὄλῳ 180. Βεβαίως ἀφῆν ὁ τῆς Λαύρας καὶ οἱ τῶν ἄλλων μεγάλων μονῶν ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς «καθηγουμένους», ὀνομάσθησαν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἡγούμενοι, ὅσοι εἶχον καὶ ἓνα ἔτι ὑποτακτικόν. Πάντες οὗτοι ἐξηρτῶντο ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Πρώτου καὶ εἰς αὐτὸν ὄφειλον ἄκραν ὑποταγήν. «**Ἀπέλθετε**, λέγει ὁ πατριάρχης Νικόλαος πρὸς τοὺς ἡσυχαστάς, **ἀδελφοὶ καὶ πατέρες εἰς τὰ κελλία σας ἕκαστος καὶ τηρήσητε τὰς ἰδίας ψυχὰς καὶ μὴ θέλετε παροργίζειν Θεὸν καὶ βασιλέα... ἀλλ' ὑποτάγητε εἰς τὸν πρῶτον· αὐτὸν γὰρ ἐκάθησεν ὁ θεὸς ὡς ἐπὶ Μωσέως καθέδρας, αὐτὸν καὶ ἀπαιτήσουσιν**» (Meyer σ. 173).

Ἐκ τῶν συναξαρίων καὶ διαφορῶν ἐγγράφων καὶ σημειωμάτων σκή-

τας και ἄθροίσματα κελίων, ὁπωσδήποτε ὀργανωμένα, μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος ἀνακαλύπτομεν τὰς ἐξῆς κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν 1) Σκήτη Ἁγίου Βασιλείου ἀρχαιοτάτη εἰς τὰ Κρύα νερά. 2) Ἁγίου Βασιλείου περὶ τὸ 1500 (καὶ νῦν ὑπάρχει μὴ ἀνεγνωρισμένη ἐν τοῖς ὄροις τῆς Λαύρας παρὰ τὸ Νύμφαιον ἀκρωτήριο). 3) Ἁγίου Γεωργίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἁθωνος, ὅπου χάριν ἡσυχίας κατέφυγεν ὁ Ξηροποταμηνὸς Παῦλος τὸν 15' αἰῶνα καὶ ἔνθα ἐκτίσθη ἔπειτα ἡ τοῦ ἁγίου Παύλου μονή. 4) Γλωσσίας, ἐν τοῖς ὄροις τῆς Λαύρας, ὅπου ἡσκήτευσεν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Τῷ 1071 εἰς προᾶξιν τοῦ Πρωτάτου ὑπογράφεται: «**Ἰωαννίκιος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῶν Γλωσσιῶν**» (ἐπίσης καὶ τῷ 1005, 1018 καὶ 1031). Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι καὶ οἱ τῶν σκητῶν προεστῶτες ἐλέγοντο **ἡγούμενοι**, ὁ δὲ τῆς σκήτης τῶν Καρεῶν καὶ **καθηγούμενος**, ὅπως καὶ οἱ τῶν μεγάλων μονῶν. 5) Μονῆς Γρηγορίου (ἄνωθεν τῆς μονῆς εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους). 6) Μονῆς Ζωγράφου (ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου). 7) Ἰβήρων, ἡ τοῦ τιμίου Προδρόμου, ἡ ἀρχαιότερα τῶν νῦν σωζομένων τῷ 1520 ἐμόνασεν ἐνταῦθα ὁ ὀσιομάρτυς Ἰάκωβος. 8) Τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Λαύρας (1648). 9) Καρακόλου, (ἄθροισμα κελίων), ἧτις ἀναφέρεται κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἐν αὐτῇ ἐκάρῃ μοναχὸς ὁ ἄγιος Διονύσιος τοῦ Ὀλύμπου. Ταῦτα ἀπὸ πολλοῦ καὶ ὡς κελία ἀπώλεσαν τὴν αὐτοτέλειαν, ὑφίστανται δὲ νῦν μόνον ὡς ἀμπελῶνες καὶ ἀπέραντοι λεπτοκαρεῶνες τῆς μονῆς. 10) Καρουλίου εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἐγκατεβίωσαν μεγάλοι ἀναχωρηταὶ ἐν οἷς ὁ Σέρβος ὀσιος Σάβας. Νῦν σώζεται τὸ Κυριακόν, καὶ τὰ περίφημα κρεμαστὰ ἀναχωρητήρια ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου. 11) Μαγουλᾶ ἡ τοῦ ὀσίου Ὀνουφρίου, ἄνωθεν τῆς μονῆς Ἰβήρων, τὸ κέντρον τῶν ἡσυχαστικῶν ἐρίδων κατὰ τὸν 15' αἰῶνα. 12) Μεταμορφώσεως ἄνωθεν τῶν Καυσοκαλυβίων, ὅπου διέμεινε κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ὁ ὀσιος Μάξιμος καὶ ἔπειτα ὁ Νήφων. 13) Μηλεῶν εἰς τὰ Κρύα νερά, ὅθεν ὠρμήθη ὁ ὀσιος Ἀθανάσιος ὁ ἰδρυτὴς τῶν Μετεώρων τὸν 15' αἰῶνα. 14) Μορφουνεῦ (Ἀμαλφηνῶν) τῆς Λαύρας, ὅπου ὁ Κλήμης μαθητὴς Γρηγορίου Σιναΐτου ἐδιδάχθη τὰ τῆς νοεῆς προσευχῆς. 15) Ξηροποτάμου (1546). Κατὰ τὴν γνώμην μου ἦτο ἄθροισμα κελίων εὐρισκόμενον τὸ πάλαι ἄνωθεν τῆς μονῆς εἰς τὸ βουνόν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου φερόμενον ὡς τόπος αὐστηρῆς ἀσκήσεως. Σώζονται εἰσέτι τὰ ἐρεῖπια πλησίον τοῦ λιβαδίου τῆς μονῆς δεξιὰ τῷ ἀνερχομένῳ εἰς Καρέας. 16) Παντοκράτορος τῶν Εἰσοδίων, εἰς τὴν νῦν Καψάλαν, ὅπου ἐμόνασεν τὸ πλεῖστον τοῦ βίου ὁ Νικόδημος καὶ παλαιοὶ ὀσιοι. 17) Προβάτας, ἄθροισμα κελίων τῆς Λαύρας (ἐκ τῶν 32 τοῦ 1772 18 τὸν ἀριθμὸν ὑφίστανταν ἔτι καὶ νῦν) ἀπὸ τοῦ 15' μέχρι τοῦ 19' αἰῶνος εἰς πάντα τὰ ἔγγραφα ἀναφέρεται ἀπλῶς ὡς σκήτη καὶ δὴ «μεγάλῃ σκήτη». 18) Τοῦ τιμίου Προδρόμου «παλαιὰ» πλησίον τῆς ρωμουνικῆς νῦν σκήτης τῆς Λαύρας. Ἀπὸ τοῦ 15'—19' αἰῶνος εἰς τὰ μοναδικὰ ἡσυχαστήρια αὐτῆς ἐξῆσαν θεοφόροι ἄνδρες ἐκ Χίου προερχόμενοι. 19) Προφήτου Ἡλιοῦ εἰς τὸ

Καρμήλιον ὑπεράνω τοῦ Νυμφαίου ὑφισταμένη μέχρι ἡ' αἰῶνος. 20) Σαμαρείας τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου πρὸς δυσμὸς αὐτῆς (σώζονται ἐρείπια), μεγάλως φημιζομένη τὸ πάλαι. Ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Ρῶσος ὄσιος Ἀντώνιος ὁ Πετζέρσκης ἐδιδάχθη τὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου ὃν εἰσήγαγεν εἰς Ρωσίαν καὶ ὁ Καλαβρὸς Βαρλαάμ ὡς ἡσυχαστῆς ἐκρύπτετο. Μέχρι τέλους τοῦ ἡ' αἰῶνος ἐσώζοντο τὰ κελλῖα τοῦ μικροῦ Ἄθωνος. Ἄλλ' ἔχομεν καὶ τὸν «ἡγούμενον τῶν κελλίων» τὸν ἅγιον Διονύσιον, τὸν κτίτορα τῆς ὁμωνύμου μονῆς. Οὗτος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ γράφεται ὡς ἄνω, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Καυσοκαλυβίτου «ἡγούμενος τοῦ τιμίου Προδρόμου τοῦ μικροῦ Ἄθωνος» ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς φαίνεται, διότι ὅτε ἐγράφετο ὁ βίος ἦτο ὄντως ἡγούμενος τῆς νεοδημιουργηθείσης μονῆς. Ὁ μικρὸς Ἄθως, εἶναι ὑπεράνω τῆς μονῆς εἰς τὸν Ἅγιον Ὀνούφριον. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα κελλειωτικὰ ἀθροίσματα ὑπῆρχον, ὡς ἐν Κολιτζοῦ τῆς μονῆς Βατοπεδίου, ὅπου πάλαι μὲν ἦτο ἡ τοῦ Καλέιξη μονή, (νῦν Κολιτζοῦ) καὶ ἡσυχασταὶ ὀνομαστοί, νῦν δὲ μόνον 3—4 κελλῖα καὶ κάτωθεν τῶν Καρεῶν «τὰ ἡσυχαστήρια τοῦ ἁγίου Ὀνούφριου». Ὅλον ἄρα τὸ Ἄθωνικὸν συγκρότημα ἐν ἀρχῇ ἀπετέλουν οἱ ἀσκηταί. Οὗτοι κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον «τὸν ἐν ὄρει βίον εἴλοντο τὸν οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τὸν παρόντα... Ἐντεῦθεν ἤδη τὰ τῆς βασιλείας μελετῶσι, νάπαις ὁμιλοῦντες καὶ ὄρει καὶ πηγαῖς καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἡρεμίᾳ πολλῇ καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων τῷ Θεῷ... Οὗτοι οἱ φωστῆρες τῆς εἰκουμένης... ἀναστάντες τοίνυν ἀπὸ τῆς εὐνῆς παιδοὶ καὶ γεγηθότες καὶ χορὸν ἕνα στησάμενοι ἐν παιδρῷ τῷ συνειδότι συμφώνως ἅπαντες, ὡσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος ὕμνους εἰς τὸν τῶν ὅλων ἄδουσι θεῷ καὶ χάριν εἰδότες ὑπὲρ ἀπάντων αὐτῶν, τῶν τε ἰδίων τῶν τε κοινῶν εὐεργητημάτων. ὥστε εἰ δοκεῖ... ἐρωτήσωμεν, τί τῶν ἀγγέλων οὗτος διέστηκεν ὁ χορὸς τῶν ἐπὶ γῆς ἄδόντων καὶ λεγόντων Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ... (Migne 58, 643). Καὶ ἐπανήλθον οἱ μακάριοι ἐκεῖ εἰς τὰς πρώτας τάσεις τοῦ μοναστικοῦ βίου, ὅστις ἐμπολιτευθεὶς εἰς τὰς μεγαλοπόλεις καὶ συμφορθεὶς μετὰ τῆς κοσμικῆς τύρβης ἀπέβαλε τὴν ἀρχικὴν ἀπλότητα καὶ τὴν τῶν ἡθῶν αὐστηρότητα ὡς τρανῶς διδάσκει ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος. Ὡστε κατ' ἀλήθειαν ἐν τῷ Ἄθῳ ἔχομεν ἀναβίωσιν τοῦ ἀρχαίου ἀσκητισμοῦ. Ὅθεν καὶ οἱ τοῦτον ὡς πρότυπον ἔχοντες ἀφέντες τὰς εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ὄρους ἐγκατασταθείσας μονὰς προεχώρησαν πρὸς τὰ ἔνδον καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν διεξεδίκουν τὴν χερσόνησον ὀλόκληρον, εἰς ἣν ταχέως εἶχον πολισθῆ. Τούτου ἕνεκα κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ θ'—ι' αἰῶνος πρὸς τοὺς Ἱερισώτας καὶ τὰς περὶ τὸν Ζυγὸν μονὰς ἐθριάμβευσαν οἱ ἀσκηταὶ καὶ ἀνεγνωρίσθη αὐτοῖς ὑπὸ τῶν βασιλέων ἡ κυριότης ἐπὶ τοῦ Ἄθωνος.

Εἰς πανόρχαιον (882) περὶ τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν συνήρων ἔγγραφον ἔχομεν τὰς σημειώσεις ταύτας ὑπογραφὰς ἢ μᾶλλον ἐπιγραφὰς:

σίγγον	Ἰωάννου	σίγγον	πάντων	σίγγον	Ἀρκαδίου
ἡγουμένου	τοῦ Ἁθωνος	μοναχῶν	τοῦ Ἁθωνος	μοναχοῦ	Ἀθωνίτου

(Οὐσπ. 1877 σ. 318). Ἡγούμενος τοῦ Ἁθωνος εἶναι ὁ ἔπειτα ἡγούμενος τοῦ πρωτάτου καὶ ἀπλῶς Πρῶτος ἐπικληθεὶς. Καὶ ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὸν ἅγιον Ἀντώνιον, ὅστις ὠνομάζετο ἀρχηγὸς καὶ καθηγούμενος τῶν τῆς Αἰγύπτου συμπάσης μοναστηρίων, ἅπερ, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἀπλᾶ ἀσκητήρια.

ΑΘΩΣ

ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

(Suite)

Δυστυχῶς περὶ τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ βίου τῶν πρώτων μοναχῶν οὐδὲν ἕτερον ὑπόμνημα ἢ ἔγγραφον, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, διεσώθη, διότι κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν πειρατῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ 1' αἰῶνος, ὅτε οἱ Ἄραβες τῆς Κρήτης ἐκυρίευσαν τὴν Θεσσαλονίκην (904) καὶ ἐπήνεγκον εἰς αὐτὴν μεγάλας συμφοράς. Οἱ θεσμοὶ ὁμοίως περὶ τῶν σκητῶν οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὰ Ὑπικὰ εἶναι ἀρχαῖοι, ὡς π.χ. ἐν τῷ τοῦ 1574: «Ἐξω δὲ ἐν ταῖς σκήταις μὴ ἐξέστω οὐδενὶ τῶν ἐνασκουμένων ἀμπελῶνας ἔχειν. Ὅλιγα δὲ κλήματα διὰ τὸ τρώγειν σταφυλάς· ἂν δὲ τις ἐθέλη ἀμπελῶνας ἔχειν πολλοὺς ἀπέρχεσθαι ἐν μοναστηρίῳ ... οὐ γὰρ πολυκτῆμονα τὸν ἀσκητὴν ὀφείλει εἶναι, ἀλλ' ὀλίγοις ἀρκούμενον» (Meyer 217,22).

11. Τὰ πρῶτα μεγάλα μοναστήρια καὶ ἡ κατίσχυσις τοῦ μοναστηριακοῦ βίου. (1).

Γεγονὸς ἀναμφισβήτητος εἶναι, ὅτι αἱ καταδιώξεις τῶν εἰκονομάχων διεσκόρπισαν πολλοὺς μοναχοὺς ἐκ τῶν πόλεων καὶ δὴ ἐκ τῆς βασιλευσύης. Μετὰ Λέοντα τὸν Ἰσαυροῦ καὶ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πέμπτον τὸ τελευταῖον πλῆγμα ἐπέφερε κατ' αὐτῶν ὁ Θεόφιλος. Οὗτος παρήγγειλε συγχρόνως οἱ μὲν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας μοναχοὶ νὰ ἐξωσθῶσι ἀπὸ τῶν μοναστηρίων αὐτῶν, ἅτινα ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσι δι' ἄλλας τοῦ δημοσίου ἀνάγκας, εἰς δὲ τοὺς μοναχοὺς, ὧν τὰ μοναστήρια ἔκειντο μακρὰν τοῦ κόσμου, ν' ἀπαγορευθῇ ἡ εἴσοδος ἐπὶ ποιναῖς βαρυτάταις (βλ. Δοσίθεον Δωδεκαβ. σελὶς 629).

Πολλοὶ τοὺς παρ' Εὐναπίῳ (σ. 53) ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Γότθων καταστροφῇ τῆς Ἑλλάδος δρᾶσαντας μοναχοὺς εἰς Θεσσαλίαν ἐξέλαβον ὡς ὀρθοδόξους ἀσκητὰς κατασκηνοῦντας εἰς τὰ ὄρη. (βλ. Ζαμπελίου, Βυζ. μελ. σημ. ιδ'), ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ἐπιδρομεῖς ἀρειανοὶ ἐκ Μ. Ἀσίας, οἵτινες ἐξ ἴσου μισοῦντες τοὺς τε ὀρθοδόξους καὶ ἐθνικοὺς παρώρμων τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ Γότθους εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἀχαΐας προέλασιν, Hertzberg, Ἱστορία τ. Ἑλλάδος Γ'. 481—2 μεταφρ. Καρολίδου). Καὶ παρήλθε μὲν ὁ κατὰ

(1) Βλέπ. Μητροπολίτου Κορυθαῶς Εὐλογίου Κουρίλα, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου: Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Ἱεράκλεια, καὶ τὰ ἀδιάσειστα προνόμια, Ἀθήναι 1918, σ. 76 ἔ.

τῶν εἰκόνων διωγμός, ἀλλ' οἱ μοναχοὶ δὲν ἀποκατεστάθησαν πάντες εἰς τὰς μονάς. ἢ τοῦ λαοῦ εὐλάβεια ὄψωσῶν ἐμειώθη καὶ οὐ μόνον νέαι μοναὶ δὲν ἐκτίζοντο, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπάρχουσαι κατελύοντο, διότι εἶχον διαρπαγῇ αἱ περιουσίαι αὐτῶν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, ἀφορμὴν ζήτουντων πρὸς τοιαύτας ἐκμεταλλεύσεις. Ὁ Ρωμανὸς Α' ἐφιλοτιμήθη ν' ἀνεγείρῃ μονὰς καὶ πρὸς τοῦτο «διωρίσατο τὺς μοναχοὺς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Κυμινᾶ, τοῦ Ἄθωνος, τοῦ Βοραχέως καὶ τοῦ Λάτρους καὶ πάντας λαμβάνειν ἀνά νομίσματος ἑνός· ταῦτα δὲ λαμβάνειν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μονῆς» (Θεοφ. συνεχ. σ 429). Ἀλλὰ τὰ ἡμίμετρα ταῦτα δὲν ἔσωζον τὴν κατάστασιν, οὐδ' ἀνεχαίτιζον τὸ κατὰ τῶν μοναχῶν ῥεῦμα, οἵτινες τῷ ὄντι εἰς τὰς πόλεις εἶχον παρεκτραπῆ τελείως τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐξηγέρθη κατ' αὐτῶν ὁ ἄλλως φιλομοναχώτατος Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ἐκδώσας τὴν «Νεσράν περὶ τῶν μοναστηρίων, τῶν ξενοδοχείων καὶ τῶν γηροκομείων». Ἐν ταύτῃ ζωγραφίζει διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων τὸν βίον τῶν τότε μοναχῶν, οἵτινες κατ' οὐδέν, ἰέγει, διέφερον τῶν κοσμικῶν «γῆς πλέθρα μυρία, φιλοτίμους οἰκοδομάς, ἵππων ἀγέλας, βοῶν, καμήλων καὶ ἄλλων κτηνῶν ἀριθμοῦ κρειττόνων, ὅσαι ὄραι κιᾶσθαι σπουδάζοντες». Προβάλλει δ' ὡς παράδειγμα τοῖς παλαιοῖς ἀσκηταῖς, ἀφ' ὧν κατὰ γὰρ τὸ τίγμα τῶν μοναστῶν: «Τὸν βίον ὄρα μοι τῶν θείων πατέρων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν Παλαιστίνῃ, τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῶν ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ γῆς λαμψάντων, καὶ τοῦτον οὕτως λιτὸν εὐρήσεις, οὕτως ἀπέριττον, ὡς σχεδὸν μόνῃ ψυχῇ ζῶντας αὐτοὺς ἀποβαίνειν καὶ τῆς τῶν ἀγγέλων, ὡσπερ παραψάουοντας ἀυλίας». Οὕτως εὐρίσκει εἰς τελείαν ἀντίθεσιν τοῖς τότε μοναχοῖς καὶ ἀποκαλεῖ «σκηνὴν τὸ πρᾶγμα». Ὡς ἐκ τούτου προέβη εἰς λίαν περιοριστικὰ κατ' αὐτῶν μέτρα. Ἀπηγόρευσε δηλ. νὰ ἀφιερῶσιν οἱ λαϊκοὶ εἰς τὰς μονὰς ἀκίνητα, πολλῶν δὲ μᾶλλον νὰ πωλῶσι· διότι, ὡς λέγει, οὐδὲν ἐκ τούτων προκύπτει εἰς τὰ καταστήματα ταῦτα ὄφελος. Κελλία ὅμως, ἐπιφέρει, καὶ τὰς καλουμένας Λαύρας, ἐφ' ὅσον ἐν ἐρήμοις οἰκοδομούμενα περιορίζονται εἰς μόνῃν τὴν ἰδίαν περιοχὴν, καὶ δὲν περιλαμβάνουσι ἀγροὺς καὶ ἐτέρας κτήσεις, ὅχι μόνον δὲν ἐμποδίζομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦμεν μᾶλλον τὸ πρᾶγμα (G, Schlumberger. Ὁ αὐτοκρ. Νικ. ὁ Φωκᾶς, ἐκδ. Μίρασλῃ. σ. 441—9). Λαύρας ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὺς μεγάλας μονὰς καὶ οὐχί, ὡς τινες φρονοῦσιν, ἄθροισμα κελλίων. Ἡ κτήσις ἀγρῶν, ὡς ἐν ταῖς ἔξω μοναῖς, δὲν εἶναι τὸ ἀπαραίτητον συστάσεως μονῆς, μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἀπηγόρευσε τοῦτο: «οὐ προσκτήσῃ ἐν τῇ Λαύρᾳ προάστειον ἢ ἀγρὸν εἰς βλάβην καὶ περιορισμὸν τῆς ἀδελφότητος ἄκαιρον». Πρὸς τούτοις οὗτος ἐπέβαλε φόρους εἰς τὰ μοναστηριακὰ κτήματα, προέβη εἰς δημεύσεις καὶ ὑπεχρέωσε τὰς μονὰς νὰ διατρέφωσι τὰ παρατεχόντα στρατιωτικὰ τάγματα. Διὰ τῆς Νεαρᾶς ταύτης ὁ Φωκᾶς ἐξέκλιξε μὲν ἐκ

τῶν πόλεων τοὺς μοναχοὺς, παρεσκευάζε δὲ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Λαυριώτου Ἀθανασίου τὸν Ἄθω εἰς ὑποδοχὴν αὐτῶν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔδει διὰ πάσης θυσίας ν' ἐξασφαλισθῶσιν οὗτοι ἐκεῖ ἀπὸ πῶν ἐπαράτων πειρατῶν, οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὸ Αἰγαῖον, ὀρμώμενοι ἀπὸ τῶν κρησφυγέτων τῆς Κρήτης. Διὸ «καὶ πάλιν ὁ Φωκᾶς ἔσεισε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, λέγει Γεώργιος ὁ Ἀμαρτωλός, καὶ ἐθυμώθη θυμὸν καὶ ζῆλον δίκαιον καὶ ἔλαβε στρατηγούς καὶ φοσάτα καὶ δύναμιν ἰσχυράν καὶ ἐνίκησε κατὰ τῶν Τούρκων ...» (ἔκδ. Mathiae σ. 856).

Εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἀράβων θρίαμβον τῆς Κρήτης συνετέλεσε καὶ ὁ Ἀθωνίτης Ἀθανάσιος συνοδεύσας τὸν Νικηφόρον καὶ ὡς ἱεραπόστολος ἐνθουσιάσας τὸν στρατόν. Αὐτὸς δ' ἐγένετο καὶ ὁ πρῶτος ἐν Ἄθῳ ἰδρυτὴς μεγάλης μονῆς καὶ εἰσηγητὴς τοῦ κοινοβιακοῦ βίου, συγκεντρῶσας ἐντὸς τῆς Μεγίστης Λαύρας περὶ τοὺς χιλίους μοναχοὺς, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀσκηταὶ τοῦ Ἄθῳ. «Ἐξ ἐκείνου γοῦν καὶ τὰς καλύβας περιαιρουμένας ἦν ὄραν καὶ νασοὺς ἀντεγειρομένους καὶ εὐκτηρίους οἴκους καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἄμικτον βίον τῷ κοινωνικῷ πάλιν καταλλαττόμενον», λέγει ὁ βιογράφος (Ποιμολόβσκη σ. 52, 12). Ὁ πολύτιμος οὗτος βίος εἶναι ἐν εἴδει ἐγκωμίου γεγραμμένος ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁσίου ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ καλλιγράφου (σ. 93) ὃν συνιστᾷ τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τῇ διαθήκῃ (Meyer 129), καὶ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ὁώσου ἐκδοθεῖς. Ὑπάρχει καὶ ἕτερος βίος ὁ κατ' ἐπιτομὴν ἀπληκριβωμένην καταρτισθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ L. Petit ἐκδοθεῖς. Περὶ τῆς ἐν τῷ Ὄρει καταστάσεως ἀρίστη πηγὴ εἶναι ὁ πρῶτος βίος καὶ ὅστις περὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἐπηνέθησάν τινες τῶν τὰ πρῶτα φερόντων πατέρων, ὡς ἐπὶ μεγάλῳ καὶ τῶν ἄλλων ὑπερέχοντι κατορθώματι, ὅτι τὸν ἐρημικὸν τῷ κοινωνικῷ κατήλλαξαν βίῳ καὶ τὸ μονάζειν ἐν τῇ εὐσταθείᾳ τοῦ τρόπου μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ σώματος ἔπεισαν ἀναχωρήσει χαρακτηρίζεσθαι. Τοῦτο δὲ οὐ τούτῳ γνωριμώτατον; τίς γὰρ τούτου τὰ γε τοιαῦτα δοκιμώτερος, ἢ τίνι τῶν πρωτείων ἐν τούτῳ παραχωρήσει, ὃς οὐ τοῦτο μόνον σοφὸς ἦν, τὸ συνάψαι καὶ καταλλάξαι καὶ συναρμόσαι . . . ἀλλὰ καὶ μεθαρμόσαι» (σ. 98 — 9). Ἀλλὰ διὰ τὰ μεγάλα σύγχρονα ἐν Ἄθῳ γεγονότα καὶ τὴν τεραστίαν ταύτην τοῦ μοναχικοῦ βίου μεταβολὴν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει πρὸς τούτοις ἡ διαθήκη τοῦ αὐτοῦ ἁγίου. Ὁ Ἀθανάσιος ἐμόνασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ἐν Βιθυνίᾳ ὄρος Κυμινᾶ παρὰ τῷ θείῳ του Νικηφόρῳ Φωκᾷ Μιχαὴλ τῷ Μαλεῖνῳ—ἐνταῦθα ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ὁμολόγησαν πίστιν νὰ συνασκητεύσωσιν εἰς Ἄθῳ—ἀλλὰ ποιήσας περισσοτέραν ἡσυχίαν προσῆλθεν ἄγνωστος εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Ὄρους καὶ ὑπετάγη κατ' ἀρχὰς εἰς γέροντα παρὰ τὸν Ζυγόν. Ὁ Νικηφόρος ἐθορυβήθη μεγάλως διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ φίλου καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀντάδελφον αὐτοῦ Λέοντα τὸν μάλιστα εἰς Ἄθῳ, ἀλλ' ὁ ζητούμενος δυσκόλως ἀνεκαλύφθη,

διότι ὁ πρόην διδάσκαλος ἐν τῇ βασιλευούσῃ προσεποιεῖτο ἐν Ἐθῶ τὸν ἀμαθῆ καὶ ἐδιδάσκετο τὴν ἀλφάβητον παρὰ τοῦ ἀπλοικοῦ γέροντος. Ἐν τούτοις ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Πρώτου, καὶ ἔκτοτε διὰ τὴν ἀποφύγη τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ὀχλήσεις ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τόπον ἐρημικώτατον εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ὄρους, καὶ ἔλαβε τὰ Μελανὰ ἐπὶ τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου κείμενα «πολλὴν ἔχοντα τὴν ἐρημίαν, πολὺ δὲ ἀπέχοντα καὶ τῶν ἄλλων ἀσκητικῶν καταγωγῶν», ἐνθα περίπου ἀνήγειρε τὴν μονήν. Ἦτο ἀποφασισμένος πράγματι νὰ ἀφιερῶσιν ὅλον τὸν βίον εἰς τὴν αὐστηρὰν ἐκείνην ἀσκησιν, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ὑπεχώρησεν εἰς τὰς ἐντόνους τοῦ Νικηφόρου παρακλήσεις πρὸς ἀνέγερσιν τῆς μονῆς. «Ὁ φόβος, ὦ πάτερ, ὃν εἶχον οἱ μοναχοὶ ἐκ τῶν κακονόμων Ἀγαρηνῶν, λέγει ὁ Φωκᾶς πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, ἤδη ἀπηλάθη τοῦ ὄρους . . . ἐπέστη δὲ καιρὸς . . . οἰκοδομηθῆναι ἡμῖν οἰκητήρια καὶ οὕτω πολιστῆς τῆς ἐρήμου καὶ ἱερῶν ἔση ἀνδρῶν καθηγεμῶν καὶ διδάσκαλος καὶ νομοθέτης τῆς ἐν πνεύματι ἀληθινῆς προσκυνήσεως» (Ἐγκώμιον ἐν κώδ. λαορ. Α188, φ. 91^ο). Ὁ βασιλεὺς, ὡς φαίνεται, ἤθελε νὰ προλάβῃ τὴν ἐγκυμονοῦσαν κατ' αὐτοῦ θύελλαν, ὑποδαυλιζομένην ὑπὸ μοναχῶν τε καὶ κληρικῶν, διότι ἔθεσε χεῖρα εἰς τὰ εὐαγγῆ ἰδρύματα, καὶ πρὸς ἐξοικονομήσιν τῶν πλανωμένων μοναχῶν ἐπέμεινε νὰ ἰδρῶσιν μονήν, καίτοι καὶ αὐτὸς ἦτο κεκηρυγμένος ὑπὲρ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀθανάσιος εἶχε βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῶν σοβαρῶν κινδύνων τοῦ κατὰ μόνας βίου. Τοιοῦτοι κίνδυνοι ἀποπλανήσεως καὶ ἐκτροχιασμοῦ εἰς τὸν τῆς ἀσκήσεως δρόμον παρετηρήθησαν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς ζωηρῶς ἐκθέτει ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Παχώμιον τὸ πρῶτον καὶ εἶτα τὸν μέγαν Βασίλειον νὰ συστήσωσι τὰς μονάς, καὶ τὰ κοινόβια, καὶ νὰ ὑπαγάγωσι εἰς ὑποταγὴν καὶ αὐστηροῦς κανόνας τοὺς ἀνυποτάκτους. «Πρὸς πολλὰ χρησιμωτέραν καταμανθάνω, λέγει ὁ τελευταῖος, τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν πλειόνων διαγωγὴν». πρῶτον διότι οἱ κοινοβιαῖται ἐπανέρχονται εἰς τὴν κατὰ φύσιν ζωὴν καὶ δεύτερον διότι ἐξασκοῦσι διὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀνάγκας καὶ τὸ καθῆκον τῆς φιλαδελφίας. Ἐπειτα ὁ ἐν κοινοβίῳ βίος εἶναι ἐμμάρτυρος καὶ ἐκτὸς πονηρᾶς ὑποψίας καὶ τελευταῖον, διότι ὁ βίος αὐτὸς καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «ὅστις χορὸν μαθητῶν συστησάμενος κοινὰ τὰ πάντα καὶ κοινὸν ἑαυτὸν τοῖς ἀποσιτόλοις παρέσχηκεν» (βλ. Πετρακάκου. Μον. θεσμοὶ σ. 155).

Ἡ Λαύρα διὰ κόπων καὶ ἀιρῦτων μόχθων τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ διὰ δαπάνης τοῦ τε Φωκᾶ καὶ τοῦ Τζιμισκῆ ἀνηγέρθη, ὡς φαίνεται μέχρι τοῦ νῦν, μεγαλοπρεπῆς καὶ πολυάνθρωπος, ὄντως «Μεγίστη», ὡς ἀπεκλήθη. Ἀλλὰ τοιαύτη μονὴ ὠχυρωμένη διὰ πλήρους φρουριακοῦ συστήματος ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἐθῶνος, ἦτο τὸ πλέον ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν οοτροπίαν τῶν ἀσκητῶν. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ Πρώτου τοῦ Ὄρους μέχρι τοῦ

τελευταίου ἐξηγέρθησαν εἰς ἀληθῆ κατὰ τοῦ ἁγίου ἐπανάστασιν καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτὸν οὐκ ὀλίγας ζημίας καὶ ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τὴν οἰκοδομήν, ἐν τέλει δὲ προσέφυγον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα «τῆ τοῦ πειραστοῦ περὶ τὸν μέγαν ἀσχολία». Ἄλλὰ τοῦ Φωκᾶ θανόντος προσέρχονται πρὸς τὸν Τζιμισκῆν αὐτὸς ὁ Πρωῖτος μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ Ὄρους μοναχῶν, οὓς ὑπεκίνει ὁ πειρασμός, «ἔθει δουλεύοντας παλαιῶ, καὶ τὰ τοιαῦτα ... συνεβούλευεν, ὑποποιούμενος καθ' ἓνα καὶ κλέπτων τοῖς δεξιοῖς. Τί ὅτι τὸν πλάνον τοῦτον ἀνέχεσθε καὶ ἀρχαίους τύπους καὶ ἔθιμα καταλύοντα, οἰκοδομὰς ἀνεγείροντα πολυτελεῖς καὶ περιβόλους καὶ ναοὺς καὶ καταγωγὰς ὑδάτων ἐπινοοῦντα καὶ ζεύγη βοῶν καὶ ἡμιόνων ὠνούμενον καὶ τὸ ὄρος ἤδη εἰς κόσμον μεταποιοῦντα;.. ἄλλα δεῦτε, φησί, ἐξολοθρεύσωμεν αὐτὸν ἔνθεν ἐν τάχει καὶ τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τὴν πολυτελῆ καταλαβώμεθα, τὰς ἐπαύλεις αὐτοῦ κατασκάψωμεν καὶ οὐ μὴ μνησθῆ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔτι». Ταύταις καὶ ταῖς τοιαύταις, κατὰ τὸν βιογράφων, καταγοητεύσας τοὺς γέροντας ἐπφδοῖς ... ἐμφύλιον ἐγείρει πόλεμον, τὸ χαλεπώτατον καὶ πάντων ὀλεθριώτατον. Ἄλλ' ὁ τοῦ βασιλέως ἀπεσταλμένος ἀπεφάνθη, ὅτι εὐρέθη κατὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀμφότερα τὰ μέρη ἀνεύθυνα ... ἢ γὰρ προχωρήσασα μετὰ αὐτῶν διαφορὰ ἐκ σατανικῆς ἐνεργείας συμβεβηκέναι διέγνωσται» (Meyer σ. 142,4). Καὶ οὕτως ὁ Ἄθανάσιος διὰ τῆς ἀγαθότητος καὶ ἀνεξικακίας ἐνίκα πάντας τοὺς πολεμίους καὶ ἠνάγκαζεν ἐν τέλει ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ ν' ἀποκαλυφθῶσι πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει. Προσῆρχοντο δὲ εἰς αὐτὸν πανταχόθεν «ἄβιοι, ἀνέστιοι, γυμνόποδες, ἄνιπτοι καὶ βάρη σιδηρῶν περὶ τὸν αὐχένα φέροντες, οὓς διορθούμενος ὁ σοφὸς τῶν ψυχῶν κυβερνήτης κούφως ὑπερπλέειν τοῦ βίου τὴν θάλασσαν ἐπειθεν». Ἡ ταχύτερος αὐτοῦ ἀγαθὴ φήμη διεδόθη καὶ πέραν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ συνέρρεον πλήθη μοναστῶν εἰς Ἄθω «ἀπό τε Ρώμης αὐτῆς Ἰταλίας, Καλοβρίας, Ἀμάλφης, Ἀρμενίας καὶ τῶν ἔτι ἐνδοτέρων τούτων». Μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν ἀναφέρονται ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Χρυσσβέργης, ὅστις καὶ τὸ τοῦ Γομάτου μετόχιον ἀφιέρωσεν, Ἀνδρέας ὁ Χρυσσοπολίτης «ὁ σοφώτατος ἀσκητῆς καὶ ὁ μακαριώτατος Νικηφόρος», ὁ πρότερον ἀσκούμενος ἐν Καλαβρία, (βλ. D. Rousseau' I, ancien monastère Bénédictin du Mont-Athos, ἀπόσπ. ἐκ τῆς Revue liturgique et monastique. Abbaye de Maredons ἐν Βελγίῳ 1929, ἀριθ. 7—8, σ. 1—18). Καὶ ἐκ τῆς καυκασίας Ἰβηρίας ἐπεφοίτησεν ὁ κουροπαλάτης Ἰωάννης, ὑποταχθεὶς εἰς τὸν ἅγιον καὶ ταχθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἀνάπαυσιν νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν Μυλοπόταμον, ὅπου μετὰ τοῦ υἱοῦ Εὐθυμίου ἀνήγειρε τὴν ἐκεῖ ἐγγὺς μονὴν τῶν Ἰβήρων. κατὰ τινὰς δὲ ἰβηρικὰς πηγὰς καὶ Ἰωάννης ὁ Τορνίκης, ὅστις κατατροπώσας τὸν ἀποστάτην Σκληρὸν τῷ 979 ἀφιέρωσε τὰ λάφυρα ὑπὲρ τῆς μονῆς (R. Schütte, Der Aufstand

des Leon Tornikios im Jahre 1047, Plauen 1896). Ὁ βίος τῶν δσίων τῆς ἰβηρικῆς μονῆς κτιόρων ἀναφέρει, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦλθεν ἐκ Ρώμης εἰς Ἄθω ὁ μοναχὸς Βενεβεντός, ἀδελφὸς πρίγκηπος, καὶ ἠγόρασε παρὰ τοῦ πρώτου τὴν ὑπὸ τὸν Ἄντιάθωνα παραλίαν, ὅπου ἀνήγειρε περίλαμπρον μονήν, ἣς ὁ σφζόμενος νῦν πύργος μορτυρεῖ τὴν δόξαν τῶν Ἀμαλφηνῶν. (Über die urkundlichen Quellen zur Geschichte der byzantinisch — venetianischen Beziehungen vornehmlich im Zeitalter der Komnenen von Carl Neumann. Byz. Zeitschr. I, σελ. 366—379). Ἐγουμένους τῆς Λατινικῆς ταύτης μονῆς συναντῶμεν ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ μάλιστα μετὰ τὸ σχίσμα, τὸ ἐπισημοποιηθὲν ἐπὶ Μιχ. Κηρουλαρίου (1052). Αἱ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον σχέσεις αὐτῶν ὑπῆρξαν ἀγαθόταται καὶ δὴ πρὸς τὸν Ἰβηρα Ἰωάννην, ὃν ἀφῆκεν ἐπίτροπον ἐν Λαύρα καὶ ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης. Αἱ κατ' ἐπίταγὴν τοῦ ἁγίου πνευματικαὶ μετὰ τῶν Ἰβηριτῶν σχέσεις διατηροῦνται ἐν Λαύρα ὡς ἐντολὴ πατρὸς μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ καὶ ἐτέρας μεγάλης μονῆς, τῆς τοῦ Βατοπεδίου, ἀφορμὴ ὑπῆρξε κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἀθανάσιος, ἀποστείλας τρεῖς ἐξ Ἀδριανουπόλεως προσελθόντας αὐτῷ ἄρχοντας, Ἀθανάσιον, Νικόλαον καὶ Ἀντώνιον. Ἐκ τῶν τῆς Βασιλευούσης μαθητῶν τοῦ δσίου ἦτο καὶ ὁ τὴν διακονίαν τοῦ δοχειαρίου ἐξασκήσας ἐν Λαύρα Εὐθύμιος, ὁ τῆς τοῦ Δοχειαρίου λεγομένης μονῆς κτίτωρ.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ γενεσιουργικὸν ἔργον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, οὗτινος ἡ ἐπικράτησις κατεδείχθη εὐθύς. Οὕτω νέοι ὀρίζοντες διηνοίγοντο διὰ τὸν μοναστικὸν ἐν Ἄθω βίον, πρὸς οὓς ἔπρεπε πάντες νὰ προσανατολισθῶσιν. Ἡ δὲ σύνεσις καὶ πολιτικότης τοῦ δσίου ἐπεβλήθη εἰς πάντας, μάλιστα ὅτε νικητῆς καὶ τροποιοῦχος ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πρώτην κοινήν σύναξιν τῶν Καρῶν «ἔβαλε μετάνοιαν τοῖς καθεζομένοις» (Petit 27, 25) οὕτως ὁ τῆς Μεγίστης Λαύρας καθηγούμενος καὶ παρὰ τοῖς βασιλεῦσι πανίσχυρος—ἡ συνήθεια αὕτη ἔκτοτε ἐπεκράτησε διὰ πάντας τοὺς τῶν μονῶν καθηγουμένους καὶ ἀντιπροσώπους προσερχομένους τῇ κοινῇ συνάξει.—Ἀπενεμήθη τότε αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πρώτου ἢ προεδρία τῆς Συνάξεως, ἣν διετήρησεν ἡ Λαύρα ἄχρι τοῦδε, καὶ μετ' αὐτὸν ἔλαβον θέσιν ὁ τοῦ Βατοπεδίου καὶ τρίτος ὁ τῶν Ἰβήρων. Οἱ τῶν μικρῶν ἡγούμενοι ἐθεώρησαν ἀρκετόν, ὅτι συνεδρίαζον μετὰ τῶν μεγάλων, πολλοὶ δὲ τούτων φαίνεται δὲν εἶχον καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπογραφῆς. Ὁ Θεοδώρητος λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τοῦ Β' Τυπικοῦ, ἔνθα ἐκ τῶν 180 ὑπογράφουσι μόνον 30, προβαίνει περὶ τῶν ἐν τῷ Α' Τυπικῷ εἰς τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν: «Οὗτοι πάντες κύριοι τῶν κελλίων ἦσαν, ἐκαλοῦντο δὲ ἡγούμενοι, ὅτι αὐτοδέσποτοι ἦσαν, ὡς καὶ ἡ μονὰς τῶν μεγάλων μοναστηρίων . . . τόποι ἀδέσποτοι τότε τοῦ κοινοῦ ἦσαν καὶ τὰ κελλία μὴ ἐξουσιαζόμενα παρὰ τῶν μονῶν, διὸ καὶ μονούδρια ἐλέγοντο» (Κῶδ. Τιμίου Σταυροῦ ἁγίας Ἀννης φ. 74 α καὶ 79 α). Ἐκ τῶν σωζομένων ἐπισήμων ἐγγράφων

προκόπτουσι περὶ τὰ 300 τοιαῦτα μονύδρια ὑπάρχοντα ἐντὸς τῆς ἄθωνικῆς χερσονήσου, — ὅσα μονιστήρια ἀναφέρει καὶ ὁ πάπας Ἰννοκέντιος τὸν 19^ο αἰῶνα — ἀκριβῶς καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν συμποσοῦντα καὶ τὰ ἀκμάζοντα νῦν κελλία. Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν εἶναι ἅπαντα τὰ κελλία ἀρχαῖα, ἀλλὰ πολλὰ μὲν τῶν ἀρχαίων διελύθησαν, νέα δὲ ἀντ' αὐτῶν ἀνεφάνησαν. Ἐν μόνῃ τῇ Λαυριωτικῇ περιφερείᾳ τῆς Προβάτας περὶ τὰ 20 κελλία εἶναι διαλελυμένα, ὧν ἡ περιοχὴ συνεχωνεύθη εἰς τὰ νῦν ὑφιστάμενα 18. Ἐν τούτοις καίτοι οἱ ἀσκηταὶ ἠξιώθησαν τῆς ἰσοτιμίας πρὸς τὰς μονάς, ἐξηκολούθησαν ὄντεχόμενοι τῶν ἀρχαίων αὐστηρῶν θεσμῶν καὶ ἀντιδιαφερόμενοι πάντοτε πρὸς τὰς νεωτεριστικὰς τάσεις. Τὴν κυρίαν δύναμιν ἦντλον οὔτοι ἐκ τοῦ θερμοῦ τοῦ Πρώτου, ὅστις κατ' ἀρχὰς προήρχετο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν, (ὅπως καὶ οἱ περὶ αὐτὸν συμπράκτορες καὶ διακονηταί). Ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὁ πρῶτος Ἰωάννης ὁ Φακηνὸς ἦτο κελλιώτης, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 19^ο αἰῶνος ἐγένοντο καὶ ἐκ τῶν μονῶν, ὡς π. χ. τῆς τοῦ Δοχειαρίου. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19^ο αἰῶνος τὸ Πρωτάτον καθίσταται πλέον μοναστηριακόν. Ἐν τῷ 19^ο τυπικῷ αἱ μοναὶ διορίζουσι 12 ἐκκλησιαστικούς, ἦτοι πάντας τοὺς διακονητὰς τοῦ ναοῦ (Meyer 198, 11). Καὶ ἀκριβῶς περὶ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ ὀλίγῳ ὕστερον περιορίσθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μονῶν, τῶν διεπουσῶν τὰ κοινά, εἰς τὸν σημερινὸν σχεδὸν ἀριθμὸν. Οὕτως ἡ κατῆχσις τῶν μεγάλων μονῶν οὐ μόνον ἐμείωσε τὴν ἰσχὺν τοῦ Πρώτου εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀλλ' εἶχεν αὐτὸν ἐξ ἰδίων καὶ ἀπεμάκρυνε τῶν κοινῶν πραγμάτων ταὺς ἡσυχαστὰς καὶ κελλιώτας περιελθόντας εἰς κατάστασιν ὑποτελείας.

12. Τὸ ἀγιορειτικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κοινόβιον καὶ σύγκρισις αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀρχαῖα.

Ἡ αὐστηρὰ ἄσκησις καὶ ἡ ἔκστασις εἶναι προϊόντα τοῦ κλίματος τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν. Ἐκεῖ εἰς τὰς ἀτέρμονας πεδιάδας καὶ τὰς ἀπεράντους ἐρημικὰς ἐκτάσεις ὑπὸ τὸν καθαρὸν καὶ ἀνέφελον οὐρανὸν τὸ μὲν βλέμμα ἐκτείνεται ἐπ' ἄπειρον ἄνευ τινὸς ἐμποδίου καὶ προσκόμματος, ὁ δὲ νοῦς εὐκόλως μετεωρίζεται καὶ διεισδύει εἰς τὸ σύμπαν ἐνούμενος μετὰ τοῦ ὑψίστου ὄντος, τὸ πᾶν δὲ ἀποτελεῖ ἀδιατάρακτον ἁρμονίαν ἀφομοιούμενον καὶ τοῦτο πρὸς τὸ θεῖον. Ἐντεῦθεν ἀνεφύη εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ὁ πανθεισμός, καθ' ὃν συγγέεται ὁ κτίστης πρὸς τὰ κτίσματα, ὁ Θεὸς πρὸς τὸν κόσμον. Τοιαῦτά τινα δὲν συναντᾷ τις εἰς τὴν πολυποικίλον καὶ πολυοχιδῆ ἑλληνικὴν φύσιν, τὴν συνεχῶς ὑπὸ ὀρέων, πεδιάδων καὶ ποταμῶν διακοπτομένην, πολλῶν δὲ μᾶλλον εἰς τὸν Ἄθω, ἔνθα ἡ ἀγριότης τῆς φύσεως καὶ τὸ ἀπότομον τῶν ὄρειων γραμμῶν σταματᾷ τὴν σκέψιν καὶ διακόπτει ἀποτόμως τὴν ἔκστασιν. Διὰ τοῦτο δὲν ἀπέδωκε μεγάλους ἐνταῦθα καρπούς. οὔτε Ἀντώνιον τὸν Αἰγύπτιον, οὔτε Ἰσαὰκ τὸν Σύρον, οὔτε τοὺς θεοφόρους καὶ προορατικούς ἐκείνους ἄνδρας τῆς Ἀνατολῆς θὰ συναντή

εἰς αὐτοὺς τὰ δέοντα ὑπὲρ τοῦ κοινοβιακῶς ζῆν. Ἐναφέρει καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ σιτηροσίου ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ δι' 120 ἀδελφοὺς ἀντὶ τῶν 80, οἵτινες εἶχον ὀρισθῆ ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ. Ἄλλ' ἔζη καὶ ἐπὶ τοῦ Βασιλείου Β' ὁ ἅγιος, διότι ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἠὔξησεν τῶν δύο βασιλέων τὴν ἐπιχορήγησιν (Μ. 24). Ἐκ τούτου ἐξάγεται καὶ ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τοῦ Τυπικοῦ ἦτοι μετὰ τὸν τοῦ Νικηφόρου θάνατον καὶ πρὸ τοῦ Α' τυπικοῦ τοῦ Ὁρους (ἦτοι περὶ τὸ 965-70) εἰς οὗ τὴν σύνταξιν κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἐν ᾧ ἐπέβαλεν ἐν τοῖς πλείστοις τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ. Ὡς ἐπισημαστικὸν κανονίζει τὰ τῆς διοικήσεως τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς τῶν Περιστερῶν, ἀφιερωθεῖσης εἰς τὴν Λαύραν ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ. Τελευτᾶ δὲ συμβουλεύων: «τὸ ἀγγελικὸν ἡμῶν ἐπάγγελμα ἀδιάψευστον τηρήσατε, τὸν κόσμον μισήσαντες μὴ ἐπιστραφῆτε πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα. Λιθέντες τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας μὴ ἐνδυσθῆτε αὐθις πρὸς σαρκικὰς σχέσεις, ἀπαρνησάμενοι πάντα τὰ τερπνὰ καὶ ἐπίκηρα τοῦ παρόντος βίου μὴ δι' ὀλιγωρίαν ἀποτηδήσητε τῆς ἀθλητικῆς ὑμῶν ὑποταγῆς γενόμενοι ἐπίχαρμα δαιμόνων. Πρὸς τὸν δρόμον τῆς ὑποταγῆς μέχρι τέλους ἐγκαρτηρήσατε, ἵνα τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμαράντινον στέφανον κομισήσθε» (122). Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τοῦ Τυπικοῦ μέρος εἶναι οἱ κοινοβιακοὶ κανόνες: «Εἰσηγητέον δὲ λοιπὸν τῷ μεθ' ἡμᾶς προστησομένῳ τῆς ἀδελφότητος περὶ ὧν αὐτὸν φυλάσσειν καὶ πράσσειν ἐπάναναγκες» Καὶ πρῶτον ἀπαγορεύει εἰς αὐτὸν τὴν μεταβολὴν τοῦ Τυπικοῦ «ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης» καὶ τὴν κτῆσιν «ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἑνὸς ἀργυρίου, οὔτε πράγματος τῆς μονῆς», οὔτε νὰ ἀφήνῃ μετὰ θάνατον εἰς τοὺς συγγενεῖς. Νὰ μὴ διαμοιράζῃ τὴν καρδίαν πρὸς τινὰς τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς ἢ καὶ τῶν οἰκείων καὶ νὰ μὴ ἔχη δούλον πρὸς ὑπηρεσίαν οὔτε καὶ θηλυκὰ ζῶα. «Παραφυλάξεις πάντως τὸ πάντα τὰ ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι καὶ ἀμέριστα καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθ' ἕκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν μέχρι τῆς ραφίδος».

Ἀπαγορεύει τὰς μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας καὶ συντεχνίας τοῦ ἡγουμένου, τὸ δὲ χρυσίον καὶ τὸ πρὸς τὴν χρεῖαν νὰ παραδίδῃ εἰς τὸν οἰκονόμον. Νὰ μὴ φορῇ ἱμάτιον «ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον», οὔτε νὰ εἶναι ἀβροδίαιτος οὔτε εἰς ἑαυτὸν οὔτε εἰς τοὺς ξένους. Νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ ἄνευ ἀνάγκης τὸ ποίμνιον, οὔτε εἰς τοὺς ἀδελφοὺς νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ἔξοδον, «εἰδὼς ὡς ἢ ἔξω τοῦ κελλίου διατριβῆ καὶ τὸ μετὰ τῶν κοσμικῶν χρονίζειν θάνατον αἰώνιον κατὰ τὸν μέγαν Ἀντώνιον πέφυκεν ἀποτίκτειν». Οὔτε νὰ ἔχη κατάλυμα, ὅπου γυναῖκες. Προφητεύων δὲ ὁ ὁσῖος ὅτι ἐκ τῶν μετοχίων ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἡ καταστροφὴ τοῦ κοινοβίου ἐπιτάσσει: «Οὐ προσκτήσῃ ἐν τῇ Λαύρᾳ προάστειον ἢ ἀγρὸν εἰς βλάβην καὶ περισπασμὸν τῆς ἀδελφότητος ἄκαιρον» ἐκτὸς τοῦ ἐν τῇ πόλει πρὸς φιλοξενίαν τῶν ἐπιφοιτῶντων ἀδελφῶν. Νὰ μὴ περικόπη τὴν ἐν τῷ λιμένι τῆς μονῆς διατροφὴν τῶν ἀποχειμαζομένων πλοίων, καὶ

ἐὰν παρατείνηται ἐπὶ μῆνας, ὡς καὶ τὴν λοιπὴν φιλοξενίαν, καὶ ἂν ἐν μόδιον ὑπολείπηται ἐν τῇ ἀποθήκῃ. Νὰ μὴ προτιμᾷ τοῦ συμφέροντος τῆς ἀδελφότητος πρόσωπον ἀνθρώπου ἐπισημοῦ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα. Καὶ τελευταῖον χάριν τῶν θείων ἐντολῶν νὰ θυσιάσῃ τὴν ψυχὴν. Τοιαῦται αἱ πρὸς τὸν ἡγούμενον ὑψηλαὶ ὑποθήκαι, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον (ἂν μὴ ἐν ὄλῳ) προέρχονται ἐκ τῶν τοῦ Στουδίτου, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Meyer (σ. 15-17). Πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφούς διορίζων τὸ «ἐν ὑποταγῇ εἶναι καὶ ὑφ' ἐνὶ ποιμένι» ἐπιφέρει : «τὸ ὅτι γὰρ χρόνῳ πολλῷ καὶ κόπῳ καὶ δοκιμασίᾳ ἐπισκεψάμενοι καὶ πείρα τὸ εὐθὲς καὶ ὠφέλιμον εὐρηκότες ἄριστον εἶναι μᾶλλον κεκρίκαμεν καὶ ἀκινδυνώτερον». Ἐκθέτων τοὺς ὅρους τοῦ κοινοβιακῶς ζῆν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς σωτηρίας λέγει : «μὴν καρδίαν εἶναι ἐν τῷ κοινοβίῳ καὶ θέλημα ἐν καὶ μὴν ἐπιθυμίαν, καὶ ἐν σῶμα ἐκ διαφόρων μελῶν συνηρμοσμένων πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς ἀδελφότητος». Ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ὑποταγῆς οἱ μοναχὶ οὐ μόνον πρέπει ν' ἀπέχωσι τῶν ἀτόπων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐπαινετῶν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ προεστῶτος. «ὁ δὲ τῆς ὑπακοῆς μισθός, λέγει, μεῖζον τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειάν ἐστι κατορθώματος». Ὡς ὅρος δὲ ἀπαρύβατος ἐπακολουθεῖ ἡ κοινὴ ἐστίασις καὶ ἡ νυχθήμερος ἀκολουθία.

Δὲν ἀφῆκεν ὅμως ὁ ὁσιος πατήρ καὶ τοὺς ἡσυχαστὰς ἀπαραμυθίτους, ἀλλὰ προνοῶν πατρικῶς καὶ περὶ τῶν πρόφην ὁμοτρόπων αὐτοῦ ὁρίζει εἰς τοῦς ὃ ἔξωθεν τῆς Λαύρας ἐφησυχάζοντας τὸ ἀνάλογον σιτηρέσιον. Ἄλλὰ θέλει αὐτοὺς νὰ εἶναι ἀκτήμονες, ἐγκρατεῖς καὶ ὑποτασσόμενοι εὐλαβῶς εἰς τὸν καθηγούμενον, εἰς δὲ τοὺς ἱκανοὺς ἐπιτρέπει ἕνα μόνον ὑποτακτικόν. Καὶ αὐτὰ τὰ πέντε κελλίαι θεωρεῖ πολλά, οὐ μόνον δὲ ἀπαγορεύει τὴν ἴδρυσιν ἔκτου, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπορφανισθῇ τι ἐξ αὐτῶν προτιμᾷ νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν μονὴν παρὰ νὰ δοθῇ εἰς ἀκατάριστον πρόσωπον. Πάντοτε ὅμως ὁ τοιοῦτος δέον νὰ προέρχηται ἐκ τῆς ἀδελφότητος καὶ νὰ δοκιμάζεται ἱκανῶς παρὰ τοῦ καθηγουμένου, ἐὰν ὄντως κατεστάθῃ ἄξιός ν' ἀνταλλάξῃ τὸν ὅρον τῆς ὑπακοῆς πρὸς τὸν τῆς μονώσεως καὶ ἡσυχίας, «προγυμνασθεὶς ἐν ὑποταγῇ καὶ μισθῶν τὸ μετὰ προσοχῆς καὶ τηρήσεως τοῦ νοός καθῆσθαι ἐν τῷ κελλίῳ, εὐχεσθαι τε καὶ ἀγρυπνεῖν νηφόντως καὶ ἐγκρατεῦσθαι καὶ μελετᾶν . . . καὶ ἐργοχείρῳ φροντίζειν». Τὸ τοιοῦτον δὲ οὐ μόνον δὲν ἀπαγορεύει, ἀλλὰ θεωρεῖ εὐλογίαν Θεοῦ εἰς τὴν ἀδελφότητα διὸ καὶ μεθ' ὄρκου ἐντέλλεται νὰ μὴ ἐμποδίζηται ὁ προαιεφθεὶς πρὸς τὸν ὑψηλὸν καὶ θεωρητικὸν τοῦτον βίον, οὗ χάριν καὶ τὸν βασιλέα εἶχε παρακαλέσει νὰ προνοήσῃ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ διὰ τὴν διατροφὴν, ἀλλὰ νὰ διαναπαύηται παντὶ τρόπῳ παρὰ τῆς μονῆς, ἵν' ἐπιδοθῇ ἀφροντίστως εἰς τὰ πνευματικά. Ἀποκλείει αὐστηρῶς τὴν εἰς ξένους παραχώρησιν τῶν ἡσυχαστηρίων τούτων καὶ χρήματα ἔτι προσφέροντας, ἵνα μὴ στερήσῃ τοὺς ἀδελφούς τῆς ὑψηλοτέρας διὰ τῆς ἡσυχίας ἀναβάσεως. Ἐφάρσκει δὲ ὁ μέγας πατήρ, ὅτι «τὸ ἀπερίσπαστον ἀφροντιστότερον, τὸ δὲ

ἀφρόντιστον ἀταραχώτερον, τὸ δὲ διὰ πάντων τούτων συναγόμενον παρεκτικὸν καταστάσεως τελειότερας καὶ μείζονος». Χάριν τῶν ἀποκαρτερούντων εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ὑποταγῆς καὶ ἡσυχίας πρὸς παρηγορίαν καὶ ἀνάκτησιν τῶν δυνάμεων ὥρισε τὸ ἡσυχαστήριον τοῦ Μυλοποτάμου, πλησίον τῶν Κιερῶν (σημειωτέον ὅτι τὸ μεταξὺ πεντάωρον διάστημα ἦτο τότε ἔρημον), «βυλόμενος καὶ αὐτοὺς τῇ μεταβάσει τοῦ τόπου θεραπεύεσθαι προσηκόντως καὶ πρὸς τὸ εὐθυμον ἐπανάγεσθαι». Περὶ δὲ τῶν προσκαρτερούντων ἐν τῇ ἀνοθεύτῳ ὑποταγῇ λέγει, ὅτι «οὐ δεύτεροι τῶν ἄκρως ἀγωνιζομένων ἐν ἡσυχίᾳ ἔλθοιεν, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτεροί εὐρεθήσονται καὶ τῶν αἰωνίων στεφάνων ἀξιωθήσονται..»

Εἰς τὴν οἰκονομίαν ταύτην εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ὅσιος τὸν τύπον τῆς μονῆς τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀγίου Σιβα. Ἐκεῖνος παρὰ τὸ κοινόβιον ἕδρευσε καὶ τὸ ἰδιόρρυθμον, ἵνα ἱκανοποιήσῃ τοὺς ἐφιεμένους μείζονος ἡσυχίας, νήψεως καὶ προσειχῆς περιορίζων οὕτως αὐτούς, ἵνα μὴ δραπέται γίνωνται τῆς μάνδρας καὶ πρὸς τὰς ἐρήμους φυγαδεύωνται. Ἦναγκάσθη ὁ ὅσιος νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου ἐν τε τῷ Μυλοποτάμῳ καὶ τῇ Κερασιᾷ «λόγω νάματος καὶ οἴνου μεταλήψεως ἕνεκα τῶν τε . . . ἐν τῇ Λαύρᾳ ἀδελφῶν καὶ τῶν ἐπιδημούντων ξένων». Ἰδύνατο βεβαίως νὰ προμηθεύηται ἔξωθεν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀλίμενον τοῦ Ὄρους τὸ τοιοῦτο δὲν ἦτο εὐκατόρθωτον, νὰ στέλλῃ δὲ ἀδελφοὺς ἐπικίνδυνον «συνεχῶς τε ἐπιχωριάζειν τοῖς κοσμικοῖς, συναγελάζεσθαι τε καὶ συνδιοιτᾶσθαι αὐτοῖς», καὶ ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον ἄλλοι, οἵτινες καὶ ἀγροὺς ἐκαλλιέργουν καὶ οἶνον ἐξῆγον καὶ ἐμπορίαν μετήρχοντο.

Καὶ ὅτε δι' ἀνάγκας τῆς μονῆς μετέβαινον εἰς τὴν πόλιν οἱ ἀδελφοὶ ἐφρόντισεν ὁ ἅγιος νὰ ἔχωσιν ἴδιον οἶκημα. Οἱ παλαιοὶ ἐρημίται κατέλυον εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ναῶν ἢ εἰς τὰς ἐπισκοπὰς. Κατὰ τὸ τοῦ Διαλόγου Πατερικῶν (ἔκδ. Δαπόντε, σ. 88) αὐστηρότατα ἐφυλάσσετο ὁ κανὼν καὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἀγ. Βενεδίκτου, ὡσάκις δ' ἐστέλλοντο εἰς διακονίαν δὲν ἐπετρέπετο μήτε νὰ τρώωσι μήτε νὰ πίνωσι μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς. Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς καὶ ἐκλογῆς ἡγουμένου, ὅπερ ἐμπεριστατωμένως καὶ ἐν τῇ Διατυπώσει ἐπραγματεύθη ὁ ὅσιος, ἀποδεικνύει τὴν πρόνοον αὐτοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἔργου (διὸ καὶ ἐπιτρόπους διορίζει ἐν Ἀθῶνι μὲν Ἰωάννην τὸν Ἰβηρα, ἐν Κ)πόλει δὲ τὸν βασιλέα). Τὸ φιλελεύθερον αὐτοῦ πνεῦμα μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι καίτοι αὐτὸς ἦτο «ὁ πάντων τὴν κυριότητα ἔχων καὶ οὐ τῷ λόγῳ ἀνθέστηκεν οὐδεὶς», ἠθέλησε τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου «γνώμῃ τῶν προκριωτέρων ἀδελφῶν καὶ εὐλοβεστέρων» (Meyer 106—107). Ὁρίζει τοὺς ἐκλογεῖς εἰς 15 «τοὺς λογιωτέρους καὶ πνευματικωτέρους» ἀποκλείσας τοὺς λοιποὺς ὡς «ἐν πολλῷ πλήθει διαφόρων ὄντων τῶν ἰδιωμάτων καὶ τῆς γνώμης ἐκάστου καὶ τῶν μὲν τοῦτον προκρινόντων, τῶν δ' ἐκεῖνον» (Διατύπ.). Περὶ τῶν καθέκαστα τοῦ κοινοβίου διατάξεων καὶ διακονιῶν καὶ περὶ τῶν ἀγῶνων τοῦ ὁσίου πρὸς ἐφαρ-

σκάνδαλα ... ἔφασκε γὰρ ὁ θεῖος Σάβας πατροπαράδοτον εἶναι ἐξ ἀρχῆς τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ ἐκείνῳ τὸν ἴσον φυλαχθῆναι τρόπον» (Βίος, ἔκδ. Κοικυλίδου σ. 31, 1). Ὑπὲρ τῶν παιδίων ἐκηρύχθη καὶ ὁ Στουδίτης Θεόδωρος. «Ἀκούω ὅτι τινὲς ἀφρόνως, ὅταν ὀρώσι τὰ παιδία ... λέγουσιν, ὅτι διὰ ταῦτα μέλλομεν ἀπολέσθαι καὶ ταῦτά εἰσιν ἢ κατάλυσις τοῦ μοναστηρίου καὶ, ὡς τῆς ἀπονοίας! οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦ Κυρίου κατηγοροῦσι τοῦ λέγοντος: ἄφετε τὰ παιδία ... καὶ διατὶ μὴ μᾶλλον ἑαυτὸν καταμέμφοιτο, ὅτι δι' αὐτοῦ ἔσιν ἢ ἀπώλεια» (Καινήχ. ΟΕ'. σ. 262 Αυνται). Τὰ αὐτὰ περίπου κηρύττει καὶ ἐν Ἄθῳ ὁ ὄσιος Ἀκάκιος (Ἱστορ. Ἀσκητισμοῦ Α'. σ. 80—1). Σήμερον σχεδὸν κατηγορήθη ἀσυναισθήτως ἢ ἀπαγόρευσις ἐξαιρουμένων κοινοβίων τινῶν.

Ὁ ἀποκλεισμός θηλέων, ζώων καὶ γυναικῶν, ἐπεβλήθη λίαν αὐστηρῶς καὶ διατηρεῖται μετὰ φανατισμοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ζώων τῶν εἰς χρείαν τῷ μοναχῷ ὡς ἀπηγορευμένων («τιῷ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξαμένῳ») συμπεριέλαβεν ὁ ὄσιος καὶ τὰ πρὸς νομὴν πρόβατα καὶ αἴγας «ὡς πάντη ἀνοίκειον μοναχοῖς καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ὄρεσι καθεζομένοις τὴν τούτων κτήσιν ἡγούμενος». Πρῶτοι οἱ ἡσυχασταὶ εἶχον ἐγείρει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν χωρικῶν τῶν εἰσαγόντων τὰ βόσκοντα καὶ ἔπειτα καὶ κατὰ τῶν τῆς τοῦ Κολοβοῦ μονῆς, ἣτις ἐν καιρῷ ἐπιδρομῶν ἐκρυπτε τὰ κτήνη ἐντὸς τοῦ ὄρους. Ἐξηκολούθει ὅμως νὰ διατηρῆ αὐτὰ καὶ παρελθόντος τοῦ κινδύνου· διὸ καὶ τὸ Α', Τυπικὸν (ΚΒ') ἀπαγορεύει τὸ τοιοῦτον. Ἐν τούτοις τὸ Α', Τυπικὸν ἀναφέρει, ὅτι πολλαὶ μοναὶ «ἐκτήσαντο πρόβατα καὶ αἴγας, ἢ δὲ Λαύρα τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου καὶ βόας». Καὶ πάντες μὲν τότε ἐπροθυμοποιήθησαν ν' ἀποβάλωσιν αὐτὰ πλὴν τοῦ Λαυριώτου καθηγουμένου διατεινομένου, «ὡς ἀδύνατόν ἐστιν τούτων ἄνευ τὸ πολὺ πλῆθος (700) τῶν τῆ κατ' αὐτοὺς Λαύρα μοναχῶν καὶ ἀδυνατῶν γερόντων διοικεῖσθαι» καὶ ἀναφέρει, ὅτι μόλις ἀποθανόντος τοῦ ἀγίου ἢ παράβασις ἠκολούθησεν.

Τῇ ἐπιμονῇ δ' αὐτοῦ ἐπετράπη νὰ διατηρῆ τὴν ἀγέλην 12 μίλια μακρὰν τῆς μονῆς (Meyer 156). Φαίνεται ὅμως, ὅτι αἱ ἐξαιρέσεις ἐπληθύνοντο· διότι ἢ ἀπαγόρευσις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ Γ' καὶ Δ' Τυπικῷ πρὸς «τὸ διὰ πάντων καθαρὸς εἶναι τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς, καὶ μηδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοὺς ἀποχραίνεσθαι τῇ τοῦ θήλεος θεωρίᾳ» (Meyer 209), Αἱ μοναὶ ἀπελάμβανον πολλὰ ἐκ τῆς βοσκῆς τῶν κτηνῶν καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεσμὸς διαρκῶς κατεστρατηγεῖτο. Ἐν χρυσοβούλλῳ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1082) ὑπὲρ τῆς τοῦ Βατοπεδίου ὀρίζεται: «Τὰ δύο ζεύγη τῆς μονῆς καὶ τὰς ἀγελαίας βοῦς νεμέσθαι ἀκωλύτως ἐν τῷ Ὄρει, ἕως ἂν καὶ εἰς τὸ λοιπὸν Ὄρος ᾧσι ζῶα τοιαῦτα, ἡγουν τὰ τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου» (Γρηγ. Παλαμᾶς ἔτ. Γ'. σ. 212). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως εἰσήλασαν 300 οἰκογένειαι Βλάχων μετὰ τῶν ποιμνίων καὶ εἶχον κατακλύσει τὸ Ὄρος. Τότε ὁ πατριάρχης πρὸς καταστολὴν τοῦ κακοῦ

διέταξεν ἐπιτακτικῶς ν' ἀπελαθῶσιν. Ἡ Σύναξις ἀνεφέρθη εἰς τὸν βασιλέα παραπονουμένη «ὅτι ἡ ἐντολή τοῦ πατριάρχου ἅπαν τὸ Ὅρος ἐξώκισε, καὶ ἐεόμεθα τῆς . . βσιλείας σου, γράφει, ὅπως λύσηται τὴν ἐντολήν, ἐπεὶ πάντες ἀπολλύμεθα :» Ὁ Ἄλέξιος, ὁ εἰς ἄκρον φιλαγιορείτης, ἀναγνωρίσας τὸ δίκαιον τῶν μοναχῶν ἐπειμήσθη τὸν πατριάρχην διὰ τὴν αὐθαίρετον ἐπέμβασιν : «Τί δέ σοι ἔδοξε, πάτερ ἅγιε: ἀπορῶ! ἐμοῦ μὴ θελήσαντος ὅλως κἂν μόνον ἀκοῦσαι τὸ ἀπελαθῆναι τὰ ζῶα, ἀλλὰ καὶ μητροπολίται τῷ ὀρισμῷ (σοι) ἀντέλεξαν, «ἅ ὁ θεὸς ἔκτισε», λέγοντες, «εἰς μετάληψιν...» (Meyer 1656). Συνέβη δὲ τὸ παράδοξον, ὅτι οἱ μοναχοὶ ἠκολούθησαν κατὰ τὴν ἔξοδον τοῖς ποιμένας. Ὁ πυρὴν τῆς διηγήσεως βεβαίως εἶναι ἀληθῆς, διότι ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ Ἀλεξίου καὶ πατριάρχου Νικολάου σώζεται (ἐν ἀντιγράφοις) εἰς μεμβράνας, καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ καταστατικὸς χάριτος τῆς ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν βασιλέων ἐτι ἀνεξαρτησίας τοῦ Ὅρους. Ἄλλ' ἔχει καὶ πολλὰ τὰ κίβδηλα παρεμβληθέντα ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν κατὰ τῶν μοναστηριακῶν. Περὶ νομάδων Σκυθῶν ἐν Ἀθῶν διαλαμβάνει καὶ ὁ πρῶτος βίος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (σ. 29) καὶ Λέων ὁ Διάκονος (σ. 18, 11 Βόνν.) Ἀναφέρονται οἱ Βλάχοι ὀνομαστί ὡς καὶ τὸ γεγονός τῆς ἐκδιώξεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ἀθῶ : ἐν χρυσοβύλλῳ τοῦ Ἀνδρονίκου γέροντος Παλαιολόγου (1292) «Τῷ πρῶν βασιλεῖ Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ μετὰ πάσης συνέσεως ἔδοξε μετοικῆσαι τοὺς ἐγχωρίους ἐκ τοῦ ἁγιωνύμου Ὅρους τοῦ Ἀθῶ εἰς Πελοπόννησον παντὸς κοσμικοῦ θορύβου ἀπὸ λαγμένου τοῖς τὸν μονήρη βίον προσιρουμένοις τὸν τόπον καταλιμπάνειν ἡσυχον καὶ ἀτάραχον. Ἐτυχε δὲ μείνασα ἡ χώρα τοῦ Μιχαὴλ ἐν μέσῳ κειμένη τοῦ Βατοπεδίου καὶ τοῦ Ἐσφιγμένου» (Οἰσπένσκη 1877, σ. 231). Ἐκ τοῦ τελευταίου μανθάνομεν ὅτι καὶ κτήσεις εἶχον αὐτόθι οἱ Βλάχοι, ἃς οἱ εὐπορώτεροι ἠγόρασαν παρὰ τῶν μονῶν, περὶ οὗ γράφει ἡ διήγησις «περὶ τῶν ἑαυτῶν προβάτων καὶ κτημάτων εἰς τὰ καταλύματα τοῦ Ὅρους». Περὶ δὲ γυναικῶν διεκτραγωδεῖ τάδε : «Εἰσηλθε γὰρ ὁ διάβολος εἰς τὰς καρδίας τῶν Βλάχων καὶ εἶχον καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν μεθ' ἑαυτῶν φορούσας ἀνδρεῖα, ὡς οἱ ποιμένες, καὶ ἔβοσκον τὰ πρόβατα καὶ τὰ μοναστήρια ἐδοῦλευον, κουβαλοῦσαι εἰς αὐτὰ τὰ τυρία καὶ γάλακτα καὶ μαλλία, ποιοῦσαι καὶ τὰ ζυμωτὰ εἰς τὰς πανηγύρεις τῶν μοναστηρίων, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ὡς δουλοπάροικοι καὶ ποθηνοὶ ἦσαν τοῖς μοναχοῖς» (Meyer 164). Ταῦτα ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ ὁ σωτηριώδης τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν γυναικῶν θεσμός, εἰς ὃν ὀφείλει τὸ μεγαλεῖον τὸ ἅγιον Ὅρος καὶ προνόμιον τὸν θυμασμὸν καὶ τὴν εὐλάβειαν τοῦ κόσμου, διατηρεῖται ἀπαρεγκλίτως μέχρι σήμερον χάριτι θεῆα. Ἡ εἴσοδος τῶν γυναικῶν διέλυσε, ὡς γνωστόν, οὐκ ὀλίγας μονὰς. «Σκόπησον, τί περὶ τούτου φησὶν ἡ Σοφία : «ἀποθέσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει»; Εἰ δὲ τις λέγει ἐκ

τοῦ γυναιξί συντυγχάνειν συνδαιτιασθαί τε ἐπὶ πλεον μὴ παραβλάπτεισθαι, οὗτος ἢ οὐ μετέσχηκε τῆς τοῦ ἄρρενος φύσεως . . . ἢ εἰ μετέσχε βαπτιζόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν οὐκ σίσθάνεται, τοὺς μεθύοντας ἢ φρενητιῶντας μιμούμενος, οἱ τὰ δεινότατα πεπονθότες ἔξω πάθους εἶναι νομίζουσιν» (Βασιλ. ἀσκητ. διατάξ. κεφ. γ΄.)

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἐπεβλήθη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς αὐτοκρατείας τοῦ Βυζαντίου, αἵτινες, κατὰ τὰς παραδόσεις, ἠθέλησαν νὰ ἴδωσι τὰς μονάς, ἃς ἔκτισαν. Ἐν τούτοις κατὰ χρυσόβουλλον Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου (1404) σωζόμενον ἐν Λαύρα, ἐπετράπη ἡ εἴσοδος εἰς τὴν μονὴν τῆς συζύγου αὐτοῦ, ὅθεν καὶ ἀπήλλαξε τὰ κτήματα αὐτῆς τοῦ φόρου. Ἐπίσης τῷ 1850 εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἀγγλου πρεσβευτοῦ Στράτφορντ Κένιγγος, ὅτε ὁ πατριάρχης Ἀνθιμος ἐποιήσατο δριμυτάτας πρὸς τὴν Ἱ. Κοινότητα πωρατηρήσεις «ἐπὶ τῇ τῶν ἐσχάτων ὄρων καὶ καθεστώτων παραβάσει, δικαιολογουμένη ἐξαιρετικῶς...διὰ τὸ αἰφνίδιον». Τῷ 1872 Λόρδος τις ταξιθεύων ἐπὶ ἰδίας θαλαμηγοῦ μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ προσήγγισεν εἰς τὴν μονὴν Βατοπεδίου· ἀλλ' οἱ πατέρες μόνον ἐκτὸς τῆς μονῆς ἐν τινι περιπτέρῳ ἐπέτρεψαν νὰ παραμείνωσιν ὀλίγον, ὅπως καὶ ἐσχάτως εἰς τὴν βασιλίσσαν τῆς κυλλωνῆς (Μις Ἑλλάδα) δεσποινίδα Διπλαράκου, ἐπιζητήσασαν τὴν ἐκ τῆς ναυτίας σωτηρίαν αὐτῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Ῥωσίας Μαρίαν Νικολαέβναν ἐδόθη σιωπηρῶς ἡ ἄδεια ὑπὸ τῆς Ἱ. Κοινοῦτος, αὕτη ὅμως ἐξ εὐλαβείας δὲν ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ ἐξῆλθε μόνον εἰς τὴν Ῥωσικὴν μονήν. Ἐν τούτοις εἰς τὴν βασιλόπαιδα Ἀλεξάνδραν, σύζυγον τοῦ μεγάλου δουκὸς Νικολάου, δὲν ἐπετράπη ἡ εἴσοδος, καίτοι διέμεινεν ὀκταήμερον ἐν τῇ θαλαμηγῷ ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ἐκεῖ δὲ μετεβῆ σύμπασα ἡ Ἱερά Κοινότης τοῦ ἁγ. Ὄρους καὶ ἐπεδαφιλευσεν αὐτῇ μετὰ τῶν εὐλογιῶν καὶ πολύτιμα δῶρα. Τῷ 1905 ὥσπος κελιώτης, ὁ ἱερομόναχος Θεοδόσιος, ἠθέλησε δι' ἀπάτης νὰ εἰσαγάγῃ νέαν μετημφισμένην διὰ ῥάσων, ἀλλὰ συνληφθεὶς ἐν τῷ λιμένι ἀπεπέμφθη εἰς ἐξορίαν. Τότε Ἰωακείμ ὁ Γ' ἔγραψεν εἰς τὴν Ἱεράν Κοινότητα : «Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρᾶγμα τυγχάνει λίαν σπουδαῖον καὶ πρωτοφανές κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰς πολλὰς ἐμβάλλον σκέψεις, ἀνάγκη, ἵνα ἡ Ἱερά Κοινότης λάβῃ ὑπὸ σπουδαίαν ἐποψίν αὐτὸ καὶ κρίνῃ κατὰ τὰς Ἱερὰς παραδόσεις καὶ συνηθείας τοῦ τόπου καὶ τὰ σχετικὰ σιγίλλια, ὑποβάλλῃ δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς διὰ τὰ περαιτέρω» (Σεπτ. 6). Ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ψευδὴς ἢ κατὰ τὸ 1929 σκηνοθετηθεῖσα μετάβασις δῆθεν εἰς ὄλας τοῦ Ὄρους τὰς μονὰς τῆς γαλλίδος Μαρίας Σουαζύ, δι' ἣν καὶ μυθιστορία πολυσέλιδος ἐξεδόθη (Maryse Choisy, Un mois/les hommes. Paris 1929. 16ον, σ. 254) καὶ ὁ τύπος θορυβωδῶς διελάλησε τὸ πρᾶγμα. Εὐτυχῶς ἡ ἴδια, ἥτις ἐμποδισθεῖσα εἰς Θεσσαλονικὴν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἐπέστρεψεν οἴκαδε ἀπρὸς, δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἱεράν Κοινότητα ἔομολογηθεῖσα, ἐζήτησε μετὰ δακρύων συγχώρησιν.

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΑΛΣ

Μητροπολίτης Κορυθαῶς καὶ Σελασφόρου.
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

(A Suivre)

chez

Ἄκαδημος (Ἀπόλλων) — Ἀκαδήμεια

Πολλὰ παρ' ἡμῖν ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν περὶ τῆς ὀρθογραφίας τῆς λ. Ἀκαδήμεια, ὃ δὲ πολὺς Wilamowitz, Platon, Berlin 1920, τόμ. I (β' ἔκδ.) σ. 270 (πβ. καὶ σημ. 1), παρειήρησεν, ὅτι τὸ ὄνομα Ἀκαδήμεια εἶναι ἐτυμολογικῶς ἀκατανόητον (unverständlich). Διὰ πάντα ταῦτα ἐπεβάλλετο νὰ γραφῶσι τὰ ὑπὸ εἰδικοῦ ἐρευνητοῦ.

Ἡ Ἀκαδήμεια, ἐν ἣ ἔκειτο ὁ κῆπος, ἐν ᾧ ἐδίδασκεν ὁ θεῖος Πλάτων, ὠνομάσθη κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἀπὸ τοῦ Ἀκαδήμου πβ. Στέφ. Βυζ. λ. Ἀκαδήμεια : «...κέκληται ἀπὸ τοῦ Ἀκαδήμου». Ὡστε ὀφείλομεν νὰ ἴδωμεν τί περὶ τοῦ Ἀκαδήμου λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς.

Κατὰ τὰς εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὁ Ἀκάδημος ἦτο γνῶστος μόνον ἐν τῇ Ἀττικῇ ἥρωσ' πβ. π. γ. Διογ. Λαέρτ. III, 1, 9 «ἀπὸ τινος ἥρωος ὀνομασθέν Ἀκαδήμου», Στέφ. Βυζ. λ. Ἐκαδήμεια ἢ Ἀκαδήμεια : «... ὁ ἥρωος δὲ διὰ τοῦ ε γράφεται» ὁ Σχολ. Ἀημοσθ. XXIV, 114 ἀναφέρει καὶ ἱερὸν ἥρωος Ἀκαδήμου ἐν τῇ Ἀττικῇ.

Εἰς τὴν πολῦτιμον ταύτην εἶδησιν κακῶς, ὡς θὰ δείξῃ ἡ παροῦσα ἔρευνα, δὲν ἠθέλησάν τινες νὰ ἀποδώσωσι τὴν προσήκουσαν σημασίαν πβ. Pauly—Wissowa, Real—Encyclop. λ. Akademia σ. 1132, 56 κέ. Περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ λατρείας τοῦ Ἀκαδήμου ἔχομεν σπουδαιοτάτας εἰδήσεις καὶ ἐνδείξεις, περὶ ὧν θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων διδασκόμεθα, ὅτι ὁ ἥρωος ἔκαλεῖτο Ἀκάδημος καὶ Ἐκάδημος (—Ἐκάδαμος) καὶ ὁ τόπος Ἀκαδήμεια καὶ Ἐκαδήμεια¹. Τοῦτο στηρίζεται καὶ ὑπὸ τῆς συνεξετάσεως πάντων τῶν γνωστῶν τύπων : βοιωτ. Φηκαδάμος² (=Ἐκάδαμος=Ἐκαδημος)³, θεσσαλ. Φεκέδαμος, Ἐκάδημος (παρὰ Τίμωνι Φλειασίῳ [320—230 π. Χ.]), Ἐχέδημος (πβ. Πλούταρχον, Στέφανον τὸν Βυζάντιον καὶ Ἡσύχιον) —Ἐχέδαμος, ἀττικ. Ἀκάδημος, *Ἐκάδημος — Ἐκαδήμεια (Στέφ. Βυζ. λ. Ἀκαδήμεια καὶ Ἐκαδήμεια).

1. Πβ. π. γ. Διογ. Λαέρτ. III, 1, 9 «πρότερον γάρ..... Ἐκαδημία [deh. Ἐκαδήμεια] ἔκαλεῖτο». Ἐκ τῶν νεωτέρων ἀναφέρω μόνον τὸν W. Judeich, Topographie von Athen (ἔκδ. β', 1931) σ. 413, ὅστις θεωρεῖ ἀρχαιότερον τύπον τὸ Ἐκαδήμεια.

2. Πβ. Meister, Griech. Dialekt. I σ. 254 καὶ P. Kretschmer, Griech. Vasentnschrift. σ. 28

3. Τὸν τύπον τοῦτον συνῆψαν πρὸς τὸ ἐκάς+δῆμος ἤδη ὁ J. Schmidt, Kuhn's Zeitschr. 32 σ. 357 καὶ ὁ Sommer, Griechische Lautstudien, Strassburg 1905, σ. 92. Τὸ ἐκάς ἐκ τοῦ *σφεκάς πβ. καὶ Ἡσύχ. «βεκάς (= Φεκάς) μακράν».

4. Πβ. Πλούταρχ. Θησ. XXXII (Ἐχεδημία) καὶ Στέφ. Βυζ. λ. Ἐκαδήμεια : «... ἐξ οὗ Ἐχεμήδειόν φασιν» τοῦτο διώρθωσεν ὁ Berkellus ὀρθῶς : ἐξ οὗ Ἐχεδήμειάν φασιν πβ. καὶ Ἡσύχ. «Ἐχεδημία ἢ νῦν Ἀκαδημία καλουμένη».

